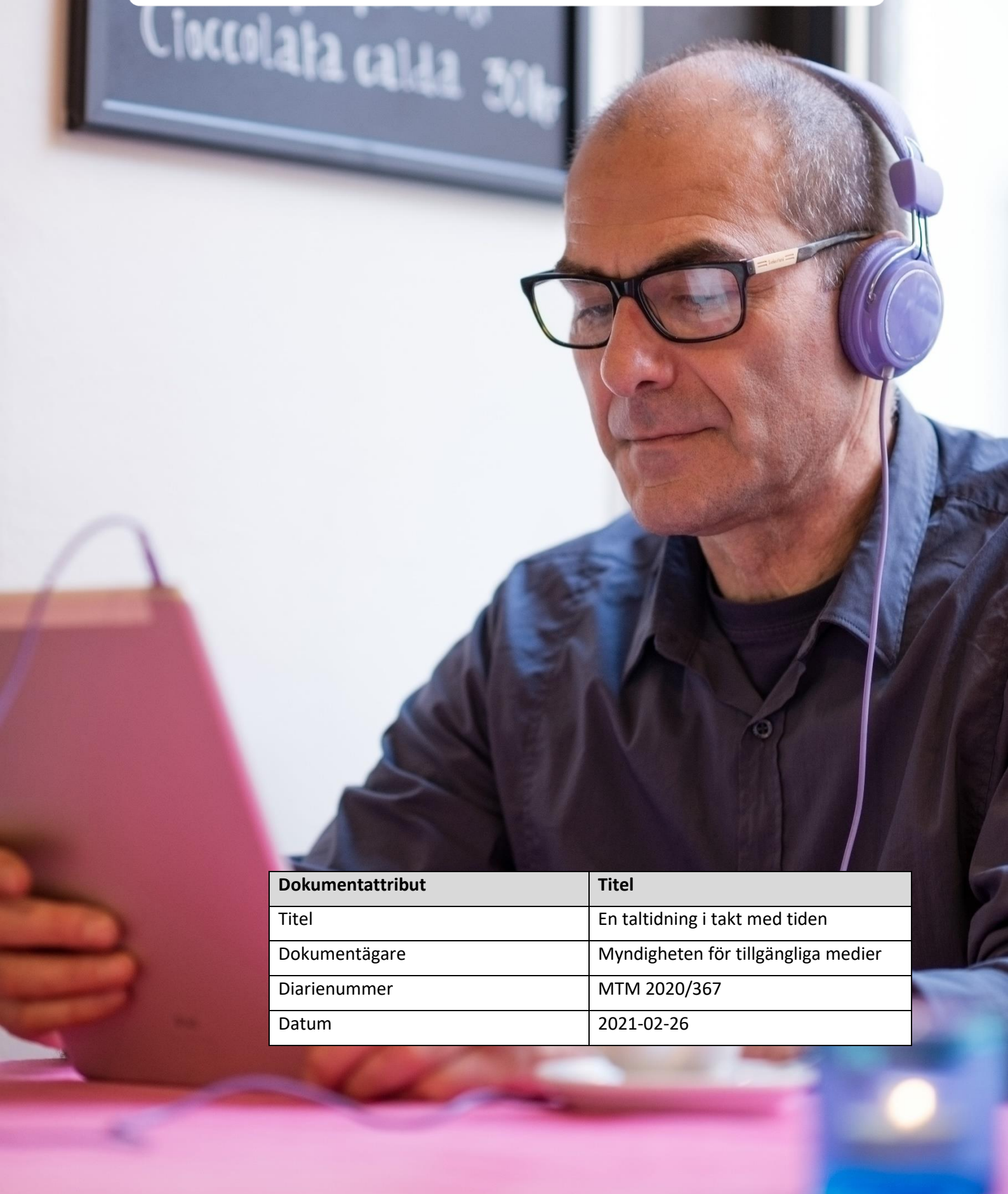

En taltidning i takt med tiden

18 förslag för likvärdig nyhetsläsning

Dokumentattribut	Titel
Titel	En taltidning i takt med tiden
Dokumentägare	Myndigheten för tillgängliga medier
Diarienummer	MTM 2020/367
Datum	2021-02-26

Innehåll

Sammanfattning	4
Lättläst sammanfattning	7
Kapitel 1 – Inledning	11
Bakgrund	11
Om utredningen	13
Kapitel 2 – Uppdrag och verksamhet	15
Uppdrag och juridiskt ramverk	15
Taltidningsverksamhetens utveckling över tid	19
Produktion, utformning och distribution	24
Möjlighet att lägga till ytterligare tjänster	28
MTM:s stödverksamhet	30
Sammanfattande slutsatser	32
Kapitel 3 – Ekonomi	34
Taltidningstjänstens anslag	34
Kostnad för prenumeration	35
Ekonomiskt utfall	36
Anslagets fördelning	36
Kostnader per prenumerant	37
Ekonomisk prognos för åren 2021–2023	38
Kommande utvecklings- och investeringsbehov	39
Sammanfattande slutsatser	40
Kapitel 4 – Läsarna	41
De befintliga taltidningsläsarna	41
Potentiella taltidningsläsare	43
Framtidens taltidningsläsare	46
Sammanfattande slutsatser	49
Kapitel 5 – Omvärlden	51
Digitalisering och teknikutveckling	51
Tidningsbranschens strukturomvandling	57
Sammanfattande slutsatser	60
Kapitel 6 – Fyra scenarier för tillgänglig nyhetsläsning	62
Scenariovariabel X: tidningars tillgänglighet	63
Scenariovariabel Y: läsvanor	64
Fyra olika scenarier	66
Nyhetsläsning för alla	71
Sammanfattande slutsatser	72

Kapitel 7 – Slutsatser och förslag på åtgärder	75
18 åtgärder för nyheter på lika villkor	75
Utveckla taltidningstjänsten	76
Främja tidningarnas tillgänglighet	89
Övergripande bedömning av kostnader	92
Juridiska konsekvenser	93
Sammanfattande slutsatser	97
Slutord	99

Sammanfattning

Regeringen har gett Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) i uppdrag att göra en översyn av hur taltidningsverksamheten kan utvecklas utifrån läsarnas behov av och tillgång till nyheter och samhällsinformation i ett allt mer digitaliserat medielandskap. I den här utredningen redovisar MTM uppdraget och ger förslag på hur verksamheten kan utvecklas.

Uppdrag och verksamhet

Taltidningen är en betydelsefull nyhets- och informationsbärare för personer som har en funktionsnedsättning som leder till en nedsatt förmåga att tillgodogöra sig tryckt text. En taltidning läser man med öronen.

I dagsläget finns cirka 3 700 taltidningsprenumeranter i Sverige, vilka tar del av 127 dagstidningar i tillgängligt format. Den tryckta dagstidningen är förlaga och omvandlas till en taltidning. MTM ser till att tidningen går att läsa med olika typer av läsutrustning, så som med en Daisyspelare eller med en mobiltelefon.

Tillgång till regionala och kommunala taltidningar är en ytterligare tjänst som personer som redan prenumererar på en taldagstidning kan välja till. Enligt nuvarande taltidningsförordning är det inte möjligt att enbart ta del av region- och kommuntaltidningar.

Taltidningstjänsten har dessutom visat sig vara en välfungerande kanal för att nå ut med samhälls- och krisinformation. Dagens taltidningsläsare ges också tillgång till en digital tjänst för talböcker som är kostnadseffektiv och användarvänlig.

I början av 2010-talet genomgick taltidningsverksamheten ett omfattande tekniskifte som bland annat innebar att taltidningen började distribueras via internet. Den digitala och tekniska omställningen medförde en stor ekonomisk effektivisering och anslagsnivåerna har minskat över tid. Digitaliseringen av taltidningen innebar också att en stor del av kostnaderna flyttade från tidningsföretagen till MTM. Som ett resultat av detta får tidningsföretagen en mindre del av taltidningsanslaget än tidigare.

Läsarna och omvärlden

Taltidningstjänsten fungerar väl för de läsare som använder tjänsten idag. Läsarna är i huvudsak äldre personer med synnedsättning som har prenumererat på en tryckt dagstidning sedan många år tillbaka. MTM bedömer att det finns målgrupper med andra former av funktionsnedsättningar som skulle kunna ha användning av taltidningen, men som idag inte använder tjänsten. För att nå ut

till fler målgrupper behöver MTM kunna erbjuda en taltidningstjänst som tillgängliggör ett varierat utbud av olika nyhetskällor som publiceras digitalt samt ge läsaren möjlighet att ta del av nyheter i kostnadsfria nyhetstjänster.

I Sverige är internetanvändningen hög, men det finns fortfarande de som saknar uppkoppling och behöver stöd i användningen av internet och digitala tjänster. Personer med en funktionsnedsättning löper extra stor risk att hamna i ett digitalt utanförskap, vilket innebär att taltidningen, med ett välfungerande användarstöd, är en viktig tjänst för att ge alla tillgång till likvärdig nyhetsläsning.

Medieföretagen behöver också själva arbeta för att göra tidningarna mer tillgängliga. Det finns en klyfta mellan läsarnas behov och tidningarnas tillgänglighet. Så länge klyftan kvarstår måste MTM både främja tillgänglighet i branschen och utveckla särlösningar för de som behöver dem. Insatserna för att överbygga klyftan är av extra stor vikt för de läsare som lever i ett digitalt utanförskap.

Scenarier för tillgänglig nyhetsläsning

I utredningen presenterar MTM en scenariomodell för att analysera möjliga utvecklingsförlopp för taltidningstjänsten. Utifrån denna modell bedömer MTM att det inte är någon enskild åtgärd utan en successiv förbättring på flera områden som behövs för att skapa förutsättningar för likvärdig nyhetsläsning.

Insatser behövs inom två huvudsakliga områden: åtgärder för att utveckla taltidningstjänsten och åtgärder för att höja tidningarnas tillgänglighet. Det innebär att tjänsten behöver utvecklas för att möta läsarnas behov och preferenser samtidigt som främjande insatser behöver riktas mot tidningsbranschen för att förbättra tillgängligheten i tidningarnas egna digitala kanaler. Bara genom att arbeta på båda fronter samtidigt blir det möjligt att nå visionen om tillgänglig nyhetsläsning för alla.

Slutsatser och förslag på åtgärder

Medielandskapet ser idag annorlunda ut än när taltidningen skapades. Allt färre läser nyheter på papper. Istället är det de digitala kanalerna som dominerar. I utredningen presenteras åtgärdsförslag för att utveckla och anpassa taltidningstjänsten till de nya behov som uppstår i och med dessa förändringar.

MTM föreslår att taltidningsförordningen förändras så att urvalet av tidningar i tjänsten baseras på definitionen av "allmänna nyhetsmedier" som regleras i mediestödsförordningen, istället för definitionen av "dagstidningar" i presstödsförordningen som är fallet idag. Syftet är att skapa ett modernare regelverk som omfattar en större bredd av nyhetsmedier, däribland helt digitala nyhetskällor och sådana som är gratis för läsaren att ta del av.

MTM bedömer att denna förändring kommer att göra taltidningstjänsten relevant för fler läsargrupper, och kan samtidigt anpassa tjänsten till ett föränderligt medielandskap. Denna förändring är den enskilt viktigaste av de åtgärdsförslag som presenteras, då den är en förutsättning för att många av de andra förslagen ska vara möjliga att genomföra.

Ytterligare åtgärdsförslag handlar om att satsa mer på innovation av tjänsten, att bredda marknadsföringen för att nå fler läsare, att utveckla och effektivisera taltidningsnämndens arbete samt att tillgängliggöra samhällsinformation på ett bättre sätt.

Vidare föreslår MTM att myndigheten tar över hanteringen av de region- och kommuntaltidningsläsare som idag får sin tidning på cd-skiva direkt från sin region eller kommun. Myndigheten bedömer att det skulle innebära stora fördelar för läsarna som får tillgång till modernare spelare som även kan användas till nyheter och böcker. Det skulle dessutom ge läsarna tillgång till MTM:s användarstöd när de behöver support. En centralisering av hanteringen skulle också medföra lägre kostnader sammantaget ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

MTM bedömer att anslagen inte kommer att behöva öka i närtid. Med nuvarande anslag behöver taltidningstjänsten använda 10–12 miljoner kronor per år för att utveckla tjänsten. I takt med att läsarna blir fler ökar som en naturlig följd kostnaderna i form av utrustning, support och bidrag till tidningarna. Om utvecklingen också resulterar i att det blir möjligt att tillgängliggöra fler titlar kan marginalerna i anslaget till slut bli ansträngda. Det innebär att anslaget på längre sikt kan behöva öka för att möta behoven.

För att hantera de ekonomiska konsekvenserna av förslagen kring ”allmänna nyhetsmedier” respektive region- och kommuntaltidningar föreslår MTM en stegvis implementering över ett antal år. Genom att reglera i vilken takt nya publikationer och nya läsare läggs till i taltidningstjänsten kan myndigheten säkerställa att kostnaderna ryms inom anslaget.

Utöver förändringarna som rör taltidningstjänsten föreslår MTM en ökad satsning på marknadsfrämjande insatser, bland annat att myndigheten ska få möjlighet att ge stöd till tidningsföretag som satsar på innovation för att öka tillgängligheten. När fler personer med läsnedsättning kan ta del av nyheter genom tidningarnas egna kanaler innebär det en större likvärdighet och att behovet av en särskild lösning som taltidningen minskar.

MTM ser inget egenvärde i att taltidningstjänsten finns kvar i ett långsiktigt perspektiv. Om tidningsföretagen fullt ut producerar sina nyheter i ett tillgängligt format från början, enligt principen om universell utformning, finns inget behov av att MTM i efterhand anpassar innehållet för personer med en funktionsnedsättning. Till dess är det emellertid nödvändigt att staten garanterar rätten till information genom en utvecklad och breddad taltidning i takt med tiden.

Lättläst sammanfattning

Om MTM och den här utredningen

MTM är förkortning av Myndigheten för tillgängliga medier. Myndigheten ser bland annat till att det finns taltidningar för läsare som behöver lyssna på sin tidning.

Regeringen har bett MTM undersöka hur taltidningarna kan utvecklas och bli bättre eftersom de vanliga tidningarna har förändrats så mycket de senaste tio, tjugo åren.

Så arbetar MTM med taltidningar

Taltidningen är viktig för personer som inte kan läsa papperstidningen. En taltidning lyssnar man på.

I dag har ungefär 3 700 personer en taltidning. 127 dagstidningar i Sverige finns som taltidningar.

MTM ser till att läsaren kan läsa sin taltidning med hjälp av olika sorters utrustning, som Daisyspelare eller en mobiltelefon. Samma utrustning kan också läsa talböcker.

Personer som prenumererar på en taltidning kan välja att också ta emot regionala eller kommunala nyheter. Men de regler som finns idag säger att en läsare inte bara kan få regionala och kommunala taltidningar. Läsaren måste först ha en taltidning.

I början av 2010-talet ändrade man sättet att skicka ut taltidningen till prenumeranterna. Taltidningen hade fram till dess skickats ut genom radionätet. Men för tio år sedan började man istället skicka ut taltidningen digitalt via internet. Då kunde prenumeranterna också få hela tidningen. Tidigare hade de bara fått delar av den.

Det nya sättet att skicka ut taltidningen på blev också mycket billigare. Kostnaderna flyttade från tidningsföretagen till MTM. Företagen får sedan dess mindre pengar än tidigare från oss.

Läsarna och en förändrad värld

Taltidningen fungerar bra idag för dem som läser den. Läsarna är oftast äldre personer som har svårt att se och som har prenumererat på en tryckt dagstidning sedan många år tillbaka.

De är vana att läsa sin dagstidning men kan inte längre läsa den med ögonen, så då kan de lyssna istället.

Men MTM tror att det finns läsare med andra funktionsnedsättningar som skulle kunna läsa taltidningen, och som inte gör det idag.

För att få fler läsare behöver MTM ha en tjänst som kan ge olika slags nyheter, inte bara dagstidningen. MTM måste också kunna ge tillgång till nyheter som finns på internet. och till nyheter som är gratis.

I Sverige använder många människor internet. Men det finns fortfarande människor som inte kommer ut på internet och som behöver hjälp med att använda digitala tjänster.

Personer med en funktionsnedsättning riskerar att hamna utanför samhället när de inte kan använda internet. Då blir taltidningen ännu viktigare så att de kan få viktiga nyheter.

Företagen som gör nyheterna behöver göra sina tidningar mer tillgängliga. Det finns många människor som behöver nyheter. Men det finns inte tillräckligt med tillgängliga nyheter. Så länge det ser ut på det viset måste MTM fortsätta se till att det finns taltidningar.

Så ska det kunna bli bättre i framtiden

MTM föreslår i denna utredning flera sätt att göra taltidningen bättre. Två saker måste bli bättre:

Taltidningen behöver bli bättre på att ge läsarna det som de behöver. MTM vill också ge hjälp och pengar till dem som gör nyheterna så att fler läsare kan få nyheter från tidningarnas egna digitala kanaler på internet. Man måste arbeta på båda sätten samtidigt för att alla människor ska få fler och bättre nyheter.

Slutsatser och förslag

Samhället har ändrats mycket sedan de första taltidningarna kom. Färre personer läser idag nyheter i papperstidningen. Nuförtiden läser de flesta sina nyheter digitalt på internet.

Den här utredningen föreslår att man ska ändra på arbetet med taltidningen så att den passar in i denna digitala förändring av samhället.

Det finns regler för vilka tidningar som ska få pengar för att göra taltidning. MTM betalar ut de pengarna. Nu föreslår MTM att de reglerna ska ändras.

MTM föreslår att reglerna ska gälla för fler sorters tidningar till exempel sådana som bara finns på internet och inte har en papperstidning. MTM tycker att detta är det viktigaste förslaget i den här utredningen.

Andra förslag handlar om att förbättra och förändra taltidningen, och berätta om den så att den når fler läsa

MTM föreslår att myndigheten ska börja ha hand även om de regionala och kommunala taltidningarna. Idag får en del läsare de nyheterna på en cd-skiva. Utredningen föreslår att läsarna istället får nyheterna digitalt över internet. Läsarna kan då också få spelare som även kan ta emot taltidningen och talböcker digitalt. Läsarna ska få hjälp med support av MTM.

MTM tror inte att myndigheten behöver mer pengar för att göra dessa ändringar. Med de pengar MTM får idag

behöver vi använda
ungefär mellan 10 och 12 miljoner kronor
för att kunna förbättra arbetet.

Men när läsarna blir fler
kommer kostnaderna bli större
för läsutrustning, support och bidrag.
Det betyder att MTM kanske kan behöva mer pengar i framtiden.

MTM föreslår även mer pengar till tidningsföretag
som vill bli mer tillgängliga.

När fler personer med läsnedsättning
kan ta del av nyheter genom tidningarnas egna digitala kanaler
minskar behovet av en taltidning.

Om tidningarna producerar sina nyheter
i ett tillgängligt format från början
finns inget behov av att MTM anpassar innehållet
för personer med en funktionsnedsättning.

Men innan det händer
är det nödvändigt att staten arbetar för allas rätt till information
genom en bättre taltidning som passar vår samtid

Kapitel 1 – Inledning

Bakgrund

MTM:s uppdrag att tillgängliggöra dagstidningar

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har i uppdrag att säkerställa tillgången till innehållet i dagstidningar för personer som har en funktionsnedsättning som leder till en nedsatt förmåga att tillgodogöra sig tryckt text¹.

Genom MTM:s taltidningstjänst kan läsaren ta del av en anpassad version av tidningen genom att lyssna på den. Enligt den särskilda taltidningsförordning (2013:9) som styr verksamheten är målet med det statliga stödet att så många personer som möjligt i målgruppen ska få tillgång till dagstidningar².

Den demokratiska rätten till information och möjligheten till inflytande FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning syftar till att skapa jämlika levnadsvillkor och möjlighet att delta i samhället fullt ut för alla³. Att Sverige ska kännetecknas av delaktighet och jämlika möjligheter till inflytande är ett demokratipolitiskt mål i Sverige⁴.

Taltidningar spelar en viktig roll för att bidra till detta mål och säkra rätten till information. Rätten att ta del av nyheter och samhällsinformation på jämlika villkor är en viktig grundsten i en demokrati och det är på den grunden som uppdraget från regeringen till MTM om att tillgängliggöra dagstidningar vilar.

Uppdrag att se över taltidningsverksamheten

Regeringen beslutade den 25 juni 2020 att ge MTM i uppdrag att se över hur taltidningsverksamheten kan utvecklas och anpassas till läsarnas behov av och

---

¹ Källa: Kulturdepartementet, *Förordning (2010:769) med instruktion för Myndigheten för tillgängliga medier*, SFS nr 2010:769

² Källa: Kulturdepartementet, *Förordning (2013:9) om taltidningar och mottagarutrustning*, SFS nr 2013:9

³ Källa: Regeringskansliet, *FN:s konventioner om mänskliga rättigheter*, 2011, dnr A11.017

⁴ Källa: Regeringskansliet, *Mål för demokrati och mänskliga rättigheter*, 2020, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/mal-for-demokrati-och-manskliga-rattigheter/>

tillgång till nyheter och samhällsinformation i ett modernt medielandskap⁵. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 1 mars 2021.

Bakgrunden till regeringens beslut är att den nuvarande taltidningsförordningen inte är anpassad till den medieutveckling som har skett de senaste decennierna. Regeringen bedömer att dagens system fungerar väl, men med anledning av förändringarna i medielandskapet behövs en heltäckande analys och översyn av taltidningsförordningen för att tillgodose den demokratiska rätten till nyheter och samhällsinformation.

Denna bild bekräftas av tidigare utredningar inom det mediepolitiska området. I betänkandet *En gränsöverskridande mediepolitik – För upplysning, engagemang och ansvar*⁶ förordade medieutredningen en översyn av stödet till taltidningar i syfte att utveckla nya former för tillgängliggörande av allmänna nyhetsmedier.

Medieutredningen konstaterade att trots medielandskapets digitalisering kommer inte behovet av att allmänna nyhetsmedier tillgängliggörs att minska. Utredningen ansåg att taltidningsverksamheten borde breddas så att fler innehålls- och spridningsformer kan inkluderas. Flera remissinstanser, både myndigheter och intresseorganisationer, förde fram att de delade utredningens bedömning i fråga om behovet av en översyn.

I utredningsdirektivet gällande taltidningsverksamheten anger regeringen vidare att översynen syftar till att öka målgruppens tillgång till nyheter och samhällsinformation samt att effektivisera användningen av statens medel. Målet är att taltidningsstödet ska användas för att tillgängliggöra fler titlar samt nya och kommande former av allmänna nyhetsmedier än i dagsläget.

Utredningen ska särskilt uppmärksamma möjligheten att ge stöd till utvecklingsprojekt och tillgängliggörandet av fler nyhetsmedier. I detta sammanhang nämns särskilt de så kallade region- och kommuntaltidningarna, det vill säga de specialtidningar som främst riktar sig till personer med nedsatt syn och som ges ut av regioner och kommuner. Tidningarna innehåller nyheter, samhällsinformation och reportage.

Utredningen ska presentera förslag på hur taltidningsverksamheten kan utvecklas utifrån anslaget *11:5 Stöd till taltidningar inom utgiftsområde 17 Kultur, Medier, Trossamfund och fritid*. Förslagen ska åtföljas av en konsekvensbeskrivning, en kostnadsanalys samt en redogörelse för behovet av eventuella författningsändringar.

Regeringen vill även att MTM under utredningen samverkar med de parter som berörs av taltidningen, både bland tjänstens målgrupper och de myndigheter som bedöms vara relevanta. I detta sammanhang anges särskilt Myndigheten för press, radio och tv (MPRT), Post- och telestyrelsen (PTS) samt Myndigheten för delaktighet (MFD).

---

⁵ Källa: Kulturdepartementet, *Uppdrag till Myndigheten för tillgängliga medier att göra en översyn av taltidningsverksamheten*, 2020, dnr Ku2020/01533/MD

⁶ Källa: Kulturdepartementet, *En gränsöverskridande mediepolitik. För upplysning, engagemang och ansvar*, 2016, SOU 2016:80

Om utredningen

Mål

MTM:s mål med utredningen är att undersöka och presentera förslag kring hur verksamheten och förordningen som styr densamma bör utvecklas och förändras så att fler ska kunna tillgodogöra sig den demokratiska rätten till nyheter och samhällsinformation genom taltidningstjänsten.

Metod

Utredningen vilar på både kvantitativa och kvalitativa analysmetoder. Befintlig statistik har samlats in och nya data har analyserats, bland annat genom enkäter till tjänstens målgrupper och till tidningsbranschen. Kvalitativa intervjuer och fokusgrupper har genomförts med läsare. Därtill vilar analysen och utredningens rekommendationer bland annat på metoden scenarioplanering, genom vilken MTM utvecklat fyra olika framtidsscenarier, bedömt sannolikheten för att dessa blir verklighet och hur taltidningsverksamheten då kan tänkas påverkas.

Organisation

MTM:s utredningsarbete har i huvudsak genomförts internt på myndigheten. Taltidningsnämnden har vid sitt sammanträde den 16 oktober 2020 godkänt utgifter för viss extern utredningsverksamhet kopplad till uppdraget. Begripsam, konsultbolaget A focus samt undersökningsföretaget Origo group har varit externa leverantörer av underlag och undersökningar till utredningen.

Intressenter

Inom ramen för utredningen har MTM konsulterat andra berörda myndigheter och samrått med Myndigheten för press, radio och tv (MPRT), Post- och telestyrelsen (PTS) samt Myndigheten för delaktighet (MFD).

Under arbetets gång har MTM även haft dialog med målgruppens intresseorganisationer genom myndighetens särskilda brukarråd, Synskadades riksförbund och Nationellt kunskapscentrum för dövblinda. Fokusgrupper har genomförts bland nuvarande och potentiella taltidningsläsare, en enkät har skickats till nuvarande läsare och intervjuer har genomförts med prenumeranter som valt att lämna tjänsten.

MTM har därtill haft dialog med branschföreträdare såsom Tidningsutgivarna och Taltidningsproducenternas förening. En särskild enkät till några av de tidningsföretag som erbjuder taltidning har genomförts. Nära dialog har också förts med MTM:s externa leverantörer av tjänsten – Textalk och Polar Print.

Taltidningsnämnden har löpande informerats och konsulterats under utredningens gång.

Disposition

Utredningen är uppbyggd av sju kapitel.

1. En inledning som innehåller bakgrunden till uppdraget och en beskrivning av arbetet med utredningen.
2. Uppdrag och verksamhet som innehåller en beskrivning av uppdraget och dess juridiska reglering, taltidningstjänstens utveckling över tid och hur tjänsten är utformad i dagsläget.
3. Ekonomikapitlet presenterar hur taltidningsanslaget utvecklats över tid samt hur taltidningsanslaget disponeras.
4. Ett kapitel om läsarna som presenterar kunskapen MTM har om de som läser taltidningen idag, de grupper som kan bli framtida läsare, samt generella läsartrender i samhället.
5. Detta kapitel presenterar en omvärldsanalys som redogör för de skeenden i mediasamhället som är relevanta för taltidningen.
6. Ett kapitel som presenterar en scenariomodell för var taltidningen befinner sig nu och hur MTM bedömer att taltidningstjänsten kommer att utvecklas över tid.
7. Det sista kapitlet innehåller slutsatser och de åtgärder som MTM rekommenderar samt en beskrivning av konsekvenser. Därtill föreslås de förändringar i förordningen som krävs för att utveckla tjänsten i enlighet med utredningens förslag.

Kapitel 2 – Uppdrag och verksamhet

I detta kapitel presenteras den svenska taltidningsverksamhetens uppdrag och juridiska ramverk. Vidare ges en beskrivning av verksamheten, dess uppkomst och nuvarande utformning. Därpå följer en genomgång av taltidningsverksamhetens produktions- och distributionssystem, läsutrustning samt av stödfunktionen i relation till dessa. Kapitlet avslutas med en analytisk sammanfattning av de förändringar taltidningen genomgått samt med exempel på utvecklingsmöjligheter.

Uppdrag och juridiskt ramverk

Uppdrag

Taltidningen är till för dem som har en nedsatt förmåga att tillgodogöra sig tryckt text. En taltidning läser man med öronen. Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) ansvarar för att omvandla en tryckt dagstidning till taltidning och ser till att den går att läsa med olika typer av läsutrustning.

I dagsläget finns cirka 3 700 taldagstidningsprenumeranter i Sverige, vilka tar del av 127 dagstidningar i tillgängligt format. Vill en läsare kunna lyssna på en dagstidning vänder hen sig till den tidning som hen vill prenumerera på. Sedan ser MTM till att tidningen tillgängliggörs som taltidning till läsaren och tillhandahåller nödvändig infrastruktur och utrustning för detta.

Juridisk reglering

Taltidningsverksamheten regleras i förordningen (2013:9) om taltidningar och mottagarutrustning (taltidningsförordningen) medan regler för Taltidningsnämnden regleras i förordningen (2010:769) med instruktion för Myndigheten för tillgängliga medier (myndighetens instruktion). Det är dessa två förordningar som är centrala för verksamheten och som beskrivs nedan. Mer specifika regleringar finns också i MTM:s årliga regleringsbrev från regeringen.

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) hade sedan 2010 ansvar för taltidningsverksamheten tillsammans med taltidningsnämnden. Den 1 januari 2013 bytte TPB namn till Myndigheten för tillgängliga medier (MTM).

När den nuvarande taltidningsförordningen trädde i kraft år 2013 hade taltidningsverksamheten inte varit föremål för några större förändringar sedan slutet av 1980-talet, varken vad gällde uppdrag, regelverk eller innehåll⁷.

---

⁷ Källa: Kulturdepartementet, *En ny taltidningsverksamhet*, Ds 2012:12

2011 togs initiativ för att utveckla verksamheten då Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB), taltidningsnämnden (TTN) och Post- och telestyrelsen (PTS) utvecklade en modell för en framtida taltidningsverksamhet.

Tidigare hade ett urval av dagstidningen lästs in med mänskligt tal och distribuerats via radionätet eller på cd-skiva till läsarna. Den nya modellen innebar en övergång till att producera artiklarna med talsyntes, det vill säga syntetiskt tal genererat av en dator. Nu kom taldagstidningarna istället att distribueras via internet. Vilka utredningar som utgjorde underlag till den nya modellen presenteras översiktligt i kommande avsnitt.

Tidigare utredningar

Talboks- och punktskriftsbiblioteket och taltidningsnämnden redovisade till regeringen i november 2008 en rapport vid namn *Samverkan för ökad tillgänglighet. Framtida inriktning för produktion, distribution och konsumtion av taltidningar och talböcker*. Samtidigt presenterade taltidningsnämnden rapporten *Framtida inriktning för taltidningsverksamheten i Sverige*⁸.

Den 23 juni 2010 gav regeringen TPB i uppdrag att fortsätta utvecklingsarbetet i linje med vad som presenterats i rapporterna⁹. Den 28 februari 2011 rapporterade TPB och PTS ett förslag till en modell för den framtida taltidningsverksamheten¹⁰.

Frågan utreddes vidare inom Regeringskansliet och resulterade i en promemoria¹¹ som lade grunden för det som kom att bli taltidningsförordningen.

Myndigheternas rapportering av regeringsuppdraget var utgångspunkten för de överväganden och förslag som sedermera låg till grund för den nuvarande taltidningsförordningen¹². Förordningen kom att innehålla bestämmelser om hur stöd för utgivning av taltidningar ska lämnas till tidningsföretagen och om mottagarutrustning och särskilda internetabonnemang för att kunna läsa taltidningar. Införandet av förordningen beaktades mot bakgrund av EU:s regler om statsstöd.

Taltidningsstödet antog formen av en tjänst av allmänt ekonomiskt intresse, det vill säga en allmännyttig tjänst. Stödet som ges enligt förordningen vilar därför på Europeiska kommissionens beslut av den 20 december 2011 *om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse*¹³.

---

⁸ Källa: Taltidningsnämnden, *Framtida inriktning för taltidningsverksamheten i Sverige*, TPB 2008/31-1467

⁹ Källa: Kulturdepartementet, Ku2010/1124/MFI

¹⁰ Källa: Talboks- och punktskriftsbiblioteket och Post- och telestyrelsen, Ku2011/0474/MFI (som föregick Ds 2012:12)

¹¹ Källa: Kulturdepartementet, *En ny taltidningsverksamhet*, Ds 2012:12

¹² Källa: Kulturdepartementet, *En ny taltidningsverksamhet*, Ds 2012:12

¹³ Källa: Europeiska kommissionen, 2012/21/EU

Vad syftar det statliga stödet till och vilka är målgruppen?

Enligt den nuvarande taltidningsförordningen är ändamålet med det statliga stödet till taltidningar att så många personer i målgruppen som möjligt ska få tillgång till dagstidningar (4 §). Enligt förordningen har MTM, genom taltidningsnämnden, till uppgift att besluta om stöd till tidningsföretag som säljer och administrerar abonnemang på taltidningar till målgruppen.

Målgruppen definieras både i myndighetens instruktion och i taltidningsförordningen. MTM har enligt 1 § p 5 myndighetens instruktion till uppgift att förbättra tillgången till innehållet i dagstidningar för personer med en funktionsnedsättning som gör att de inte kan ta del av en vanlig dagstidning samt tillgängliggöra lättläst nyhetsinformation. Av 3 § taltidningsförordningen följer att målgruppen utgörs av personer med sådana funktionsnedsättningar som innebär att de inte kan ta del av en vanlig dagstidning.

Med dagstidning avses detsamma som i presstödsförordningen (1990:524). Definitionen innebär att endast abonnerade tidningar omfattas. Redaktionellt material som publicerats på annat sätt än i formen av en tryckt dagstidning i presstödsförordningens mening omfattas inte av taltidningsverksamheten.

MTM har meddelat föreskrifter med stöd av taltidningsförordningen, nämligen Myndigheten för tillgängliga mediers föreskrifter om taltidningar och mottagarutrustning (KRFS 2013:1). Föreskrifterna innehåller närmare bestämmelser om ansökan om taltidningsstöd, vilka kostnader som ersätts genom stödet, skyldigheter att lämna uppgifter om taltidningsabonnemang samt uppgifter och underlag för produktion av taltidningar. I övrigt har taltidningsförordningen, med undantag av en mindre ändring av 21 § i samband med införandet av nya förvaltningslagen, varit oförändrad sedan dess tillkomst.

Taltidningsförordningen innehåller också en hänvisning till förordningen (1988:582) om statligt stöd till radio- och kassettidningar enligt vilken det klargörs att taltidningsförordningen inte gäller för sådana radiotidningar, kassettidningar och radiosända talsyntestidningar (RATS-tidningar) som avses i nämnda förordning. Förordningen tillämpas inte i dagsläget eftersom det inte längre finns några radio- och kassettidningar.

Reglering av stödet

Vidare finns villkor i MTM:s regleringsbrev som reglerar verksamheten. I regleringsbrev för 2021 beskrivs villkoren enligt följande:

Villkor för anslag 11:5 Kap.1 Stöd till taltidningar

1. Anslaget får användas i enlighet med förordningsbestämmelser om statligt stöd till taltidningar (2013:9).
2. Medlen under anslaget utbetalas av Myndigheten för tillgängliga medier i enlighet med taltidningsnämndens beslut.
3. Medlen får användas för utgifter för produktion och distribution av taltidningar.
4. Av anslaget får högst 8 000 000 kronor användas för löne- och omkostnader relaterade till taltidningsverksamheten.

Taltidningsnämnden

Taltidningsnämnden är sedan 2010 en beslutande nämnd inom MTM med ett särskilt anslag som finansierar verksamheten. Anslaget som nämnden förfogar över har förändrats över tid från 125,5 miljoner kronor år 2011 till 44,9 miljoner kronor 2020.

Taltidningsnämnden har genom beslut den 9 september 2010 delegerat möjligheten att teckna avtal och besluta om medelsanvändning till MTM. Det nämnden fortsatt direkt beslutar om är framförallt vilka tidningar som ska produceras i tillgängligt format av MTM, samt vilka tidningar som årligen ska erhålla det ekonomiska stödet och nivån på stödet.

Taltidningsnämndens uppdrag redovisas i instruktionen för Myndigheten för tillgängliga medier som fastslår att:

10 § Inom myndigheten finns ett särskilt beslutsorgan för radio- och kassettidningar och andra taltidningar, taltidningsnämnden. Nämnden har de uppgifter som följer av förordningen (1988:582) om statligt stöd till radio- och kassettidningar och förordningen (2013:9) om taltidningar och mottagarutrustning.

Vidare konstaterar myndighetens instruktion att taltidningsnämnden även har till uppgift att försöka få tidningsföretag att starta utgivning av taltidningar samt att följa och analysera utvecklingen av detta. Därtill ska nämnden verka för att läsare av taltidningar får utbildning och sådant stöd som underlättar för dem att tillgodogöra sig tidningarna och att sköta den tekniska utrustning som behövs för mottagningen (10 §).

Vidare styr myndighetens instruktion att taltidningsnämnden ska bestå av högst nio ledamöter. Ordföranden ska vara eller ha varit ordinarie domare. Nämnden ansvarar för att utse vice ordförande. För att få fatta beslut krävs att ordförande och minst tre av de övriga ledamöterna närvarar (11 och 12 §§).

Taltidningstjänstens reglering och arbetsätt särskiljer den från MTM:s övriga produkter och tjänster. Taltidningen är den enda delen av myndighetens verksamhet som har en särskild nämnd som beslutar om vilka titlar och ersättningsnivåer som ska gälla.

Taltidningsnämnden ansvarar enligt myndighetens instruktion för sina beslut. MTM ansvarar inför regeringen för att taltidningsnämnden tilldelas medel och resurser i övrigt för sin verksamhet och för att verksamheten bedrivs effektivt och redovisas på ett tillförlitligt sätt (13 och 14 §§).

Begränsningar i nuvarande reglering av taltidningstjänsten

Sammanfattningsvis kan MTM konstatera att taltidningens juridiska ramverk förutsätter att de nyheter som MTM tillgängliggör och distribuerar genom taltidningstjänsten härstammar från en dagstidning med en tryckt förlaga. I ett medielandskap där de tryckta dagstidningarna förlorar prenumeranter och en digital omställning pågår påverkas även taltidningstjänsten.

I betänkandet *En gränsöverskridande mediepolitik – För upplysning, engagemang och ansvar* (SOU 2016:80) förordade medieutredningen en översyn av stödet till taltidningar i syfte att utveckla nya former för tillgängliggörande av allmänna nyhetsmedier. Medieutredningen konstaterade att trots medielandskapets digitalisering kommer inte behovet av att allmänna nyhetsmedier tillgängliggörs

att minska. När regeringen genom medieutredningen såg över hela mediesektorn gjordes bedömningen att taltidningstjänsten har potential att breddas och nå fler läsare, vilket också utgör en central utgångspunkt för föreliggande utredningsuppdrag.

I dagsläget finns ingen prisreglering av själva tjänsten utan tidningarna är fria att sätta det pris de ser rimligt för taldagstidningen. Taltidningsförordningen anger emellertid att stödet inte får överstiga tidningsföretagets kostnader för taltidningen (11 §). I praktiken har detta kommit att innebära att prenumerantens kostnad ofta ligger i paritet med den högre kostnaden för en papperstidning snarare än priset för en digital prenumeration.

Taltidningsverksamhetens utveckling över tid

I detta avsnitt beskrivs taltidningsverksamhetens uppkomst och utveckling över tid, vilka förändringar som tjänsten har genomgått, hur antalet prenumerationer utvecklats över tid, samt vilka tidigare försök som gjorts för att bredda tjänsten.

Verksamhetens uppkomst och utveckling

Taltidningsverksamheten i Sverige inleddes för drygt 40 år sedan och var till en början en försöksverksamhet som drevs av de synskadades intresseorganisationer, främst Synskadades Riksförbund (SRF). I slutet av 1970-talet tog staten ett första steg till ett permanent inrättande av tjänsten då tre dagstidningsföretag fick statligt bidrag ur Allmänna arvsfonden för arbetet med talutgåvor.

Efter en utredning om dagstidningar för synskadade beslutade regering och riksdag år 1982 att anslå tio miljoner kronor för stöd till taltidningar¹⁴. Taltidningskommittén arbetade under åren 1982 till 1987 med att fördela bidrag och utreda förutsättningarna för den fortsatta verksamheten. År 1988 permanentades verksamheten genom inrättandet av en särskild myndighet vid namn taltidningsnämnden.

Vid denna tidpunkt lästes artiklarna in av journalister på tidningarnas redaktioner, vilka också gjorde ett urval. Distributionen av ljudfilerna skedde under natten via Sveriges Radios P1-nät. Läsaren tog del av den begränsade tidningsversionen genom att lyssna via radionätet eller via en inspelad version på kassetband eller cd.

I början av 2000-talet började en del tidningar använda internet och så kallade RATS-telefoner för distribution av taldagstidningar. RATS-telefoner möjliggjorde internetbaserade radiosända tidningar som lästes upp med talsyntes för personer med synnedsättning. Tekniken var dock inte baserad på ett tillgängligt format, till skillnad från dagens teknik. Användarvänligheten var inte heller i nivå med idag.

I takt med att digitaliseringen tog fart under 2000-talet utvecklades taltidningstjänsten ytterligare för att följa med i tiden. Erfarenheter från övergången till RATS-telefoner användes för att optimera så att så många som

---

¹⁴ Källa: Regeringens proposition 1981/82:129; utredningsdirektiv 1980:59

möjligt av prenumeranterna skulle klara av det omfattande tekniska skifte som skedde under åren 2013–2014 (vilket beskrivs nedan i avsnittet *Teknisk utveckling av taltidningstjänsten*).

Antalet taldagstidningar har ökat över tid. År 1988 fanns 16 taldagstidningar i systemet. Under 2011 var antalet taldagstidningar 102, och då fanns det fortfarande kvar olika former av tidningar (till exempel på kassett och cd samt talsyntestidningar). År 2020 fanns det 127 tillgängliga taldagstidningar. I och med den ökade digitaliseringen finns inte längre kassett- och cd-tidningar.

Förändringar initieras

Taltidningsverksamheten var mellan 1980-talet och 2010-talet relativt oförändrad vad gäller uppdrag, regelverk och innehåll. Förändringar började dock successivt initieras.

I november 2008 redovisade Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) och taltidningsnämnden rapporten *Samverkan för ökad tillgänglighet. Framtida inriktning för produktion, distribution och konsumtion av taltidningar och talböcker*¹⁵. Samtidigt redovisade taltidningsnämnden rapporten *Framtida inriktning för taltidningsverksamheten i Sverige*¹⁶.

Rapporterna togs fram med anledning av ett regeringsuppdrag till TPB att utreda möjligheter till effektivisering och ökad samverkan med taltidningsnämnden¹⁷ samt ett regeringsuppdrag till TTN om att utreda möjligheter till effektivisering och ökad samverkan med TPB¹⁸.

Uppdragen syftade till att uppnå en ökad brukarvänlighet vad gäller utbudet av litteratur och tidningar i ljudbaserad form. Syftet var även att öka effektiviteten i användningen av statliga medel samt att öka samverkan mellan de två myndigheterna TPB och TTN gällande produktion, distribution och mottagning av taltidningar.

Dessa rapporter utmynnade i ytterligare ett uppdrag till TPB¹⁹. Uppdraget delredovisades den 28 februari 2011²⁰. Rapporten beaktades i promemorian *En ny taltidningsverksamhet*²¹ som sedermera resulterade i taltidningsförordningen om taltidningar och mottagarutrustning.

---

¹⁵ Källa: Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Taltidningsnämnden, *Samverkan för ökad tillgänglighet. Framtida inriktning för produktion, distribution och konsumtion av taltidningar och talböcker*, TPB 31-1467/08

¹⁶ Källa: Taltidningsnämnden, *Framtida inriktning för taltidningsverksamheten i Sverige*, TPB 31-1467/08

¹⁷ Källa: Kulturdepartementet, *Uppdrag till Talboks- och punktskriftsbiblioteket att utreda möjligheter till effektivisering och ökad samverkan med taltidningsnämnden*, Ku2008/171/KV

¹⁸ Källa: Kulturdepartementet, *Uppdrag till taltidningsnämnden att utreda möjligheter till effektivisering och ökad samverkan med Talboks- och punktskriftsbiblioteket*, Ku2008/170/MFI

¹⁹ Källa: Kulturdepartementet, *Uppdrag till Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Taltidningsnämnden och Post- och telestyrelsen om den framtida taltidningsverksamheten*, Ku2010/1124/MFI

²⁰ Källa: Talboks- och punktskriftsbiblioteket, *Taltidningen 2.0 delrapport 1*, Ku2011/0474/MFI

²¹ Källa: Kulturdepartementet, *En ny taltidningsverksamhet*, Ds 2012:12

Förordningen möjliggjorde en fortsatt digital förändring och var en av orsakerna till att MTM 2010 påbörjade Teknikskiftet 2.0, det så kallade T2-projektet. T2-projektet är ett samlingsnamn för flera teknikutvecklingsprojekt som genomfördes vid tidpunkten och som avslutades 2014.

Teknisk utveckling av taltidningstjänsten

Som resultat av den nya taltidningsförordningen tog MTM över ansvaret för produktion och distribution av taltidningarna, som tidigare till stor del skett av tidningarna själva. Därtill genomfördes en digitalisering och tekniska förändringar genom T2-projektet. Tidningen övergick från att distribueras via radionätet och vara inläst av journalister till att skickas via internet och bli uppläst automatiskt genom datogenererad talsyntes.

Detta innebar att tidningsföretagen inte längre hade några kostnader för produktion och distribution eftersom MTM hade tagit över stora delar av verksamheten. Följaktligen förändrades den statliga stödmodellen och tidningsföretagen fick istället ersättning för fyra delar: prenumerationshantering, produktion, marknadsföringskostnader samt revision.

Det var således en omfattande förändring som taltidningsverksamheten genomgick – både i ansvaret för produktionen, i tjänstens distribution och för läsarna. Syftet var att vidareutveckla tjänsten och skapa en effektivare organisation. Centralt var att läsaren skulle kunna prenumerera på valfri dagstidning och kunna lita på att innehållet motsvarade det som stod i tidningen. Läsaren skulle också kunna använda den läsutrustning som passade för det egna behovet.

I och med denna förändring har det skapats en större digital flexibilitet och läsaren är inte längre hänvisad till en begränsad version av tidningen via kassett eller radio. Efter teknikskiftet kan läsaren numera ta del av dagstidningen i sin helhet, till skillnad från tidigare då ett redaktionellt urval skedde.

Ur ett ekonomiskt perspektiv innebar digitaliseringen och den tekniska utvecklingen en omfattande effektivisering, på så vis att kostnaderna minskade från 125 miljoner 2011 till drygt 50 miljoner 2015. Taltidningsanslaget kunde mer än halveras över tid (se vidare om de ekonomiska aspekterna i kapitel 3 av utredningen).

Hur många använder taltidningstjänsten?

MTM har följt upp antalet prenumerationer årligen, och antalet prenumerationer på taldagstidningar har minskat under 2010-talet. Det reella antalet läsare är något mindre än antal prenumerationer, då vissa läsare har mer än en dagstidningsprenumeration. År 2020 använde cirka 3 700 prenumeranter taltidningstjänsten, fördelat på cirka 4 000 prenumerationer. Några hundra prenumeranter är organisationer såsom bibliotek eller äldreboenden, resten är privatpersoner.

Antalet prenumerationer är idag drygt hälften så många som före det tekniska skiftet som genomfördes i början av 2010-talet. Det finns flera orsaker till minskningen. Det fanns en mängd felregistrerade prenumeranter, exempelvis

personer som avlidit eller som inte var medvetna om att de hade en prenumeration. I samband med att MTM tog över registerhanteringen från dagstidningarna togs dessa bort från registren. En del prenumeranter lämnade i och med teknikskiftet då de föredrog en mänsklig röst framför en datorgenererad inläsning med talsyntes. Ytterligare en grupp läsare avslutade sin prenumeration då de upplevde den tekniska förändringen vara alltför svår att hantera.

Under 2020 minskade antalet prenumeranter med cirka tio procent, vilket till stor del beror på konsekvenser av covid-19-pandemin. MTM har inte kunnat genomföra hembesök hos målgruppen vilket ofta krävs för att installera utrustningen och hjälpa läsaren att komma igång.

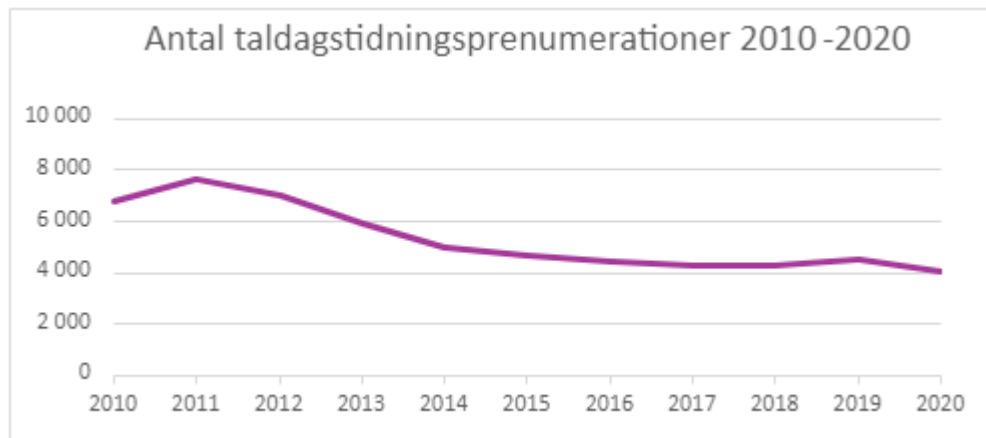

Diagram 1: Antal taltidningsprenumerationer 2010–2020, MTM.

Ambition att nå nya läsargrupper

Prenumeranterna av taldagstidningar har i hög utsträckning tillhört den äldre generationen. Det handlar främst om personer som tidigare har haft en prenumeration på en papperstidning, men som av olika anledningar – ofta försämrad syn – fått svårare att läsa tidningen i tryckt format.

Det teknikskifte som genomfördes under 2013–2014 skapade en digitalt mer flexibel tjänst. Bland annat erbjöds läsaren att ta del av hela sin dagstidning, och inte som tidigare redaktörernas urval av den. Teknikskiftet innebar även att taltidningstjänsten nu också kunde användas i läsarens mobiltelefon genom en särskild mobilapplikation.

I och med denna förändring fanns förhoppningar om att nå fler yngre läsare samt personer med andra typer av funktionsnedsättningar än synnedsättning. MTM konstaterar att det har tillkommit en del prenumeranter från dessa läsargrupper, men att potentialen fortsättningsvis är underutnyttjad. Detta resonemang utvecklas i kapitel 4.

Organisatorisk och teknisk utveckling gick hand i hand

I samband med teknikskiftet gjordes även organisatoriska förändringar av verksamheten på MTM. Taltidningsnämnden fattade vid tidpunkten beslut om

att uppdra till myndigheten att upphandla nödvändiga leverantörer för verksamheten.

Den organisation och verksamhet som utformades i samband med teknikskiftet fungerar fortfarande till stor del på samma sätt. Förutom den mindre delen av verksamheten som avser stöd till tidningsföretagen arbetar MTM med att upphandla, beställa, följa upp och utveckla taltidningsverksamheten tillsammans med upphandlade leverantörer. Verksamheten är i huvudsak fokuserad på områdena produktion- och distribution, utrustningshantering, stöd till användare, prenumeranthantering samt marknadsföring.

Tjänsten utvecklas ytterligare genom att omfatta fler sorters tidningar. År 2015 fick MTM i uppdrag från regeringen²² att samordna distributionen av läns- och kommuntidningar med den teknik som används för taltidningarna. Läns- och kommuntidningar ges ut av enskilda regioner och kommuner och riktar sig främst till personer med nedsatt syn. Tidningarna innehåller nyheter, samhällsinformation och reportage.

Uppdraget resulterade i att ett 60-tal läns- och kommuntidningar började distribueras på samma sätt som taldagstidningar. Redovisningen till Näringsdepartementet skickades den 22 december 2016²³. Sedan landstingen övergått till regioner benämns dessa tidningar idag region- och kommuntidningar. En fördjupad beskrivning av distributionen av region- och kommuntidningar återkommer under avsnittet med rubriken *Möjlighet att lägga till ytterligare tjänster*.

Det är idag bara läsare som är betalande prenumeranter på en taldagstidning som har möjlighet att få en region- och kommuntidning via MTM:s taltidningstjänst.

Andra läsare, som inte har en taldagstidningsprenumeration, får idag region- och kommuntidningen hemskickad på cd-skiva. MTM är inte inblandad i denna hantering alls. MTM bedömer att cirka 3 300–4 500 läser sin tidning på cd-skiva. Några av de region- och kommuntidningarna har också digitala prenumerations-tjänster för sina tidningar. Synskadades Riksförbund har också en egen taltidningsproduktion med olika titlar som skickas ut till nästan 2 500 läsare.

Det finns två olika format som region- och kommuntidningarna använder för cd-skivorna; antingen ljudskivor som kan spelas upp i en helt vanlig cd-spelare i hemmet, eller cd-skivor med Daisyfiler som spelas upp i en Daisyspelare. Det senare är ett bättre alternativ för de läsare som på grund av sin funktionshantering har svårt att hantera en vanlig cd-spelare, men innebär samtidigt kostnader för regionerna som förskriver dessa spelare till läsaren. De Daisyspelare som regionerna förskriver saknar internetanslutning och är inte kompatibla med MTM:s taltidningstjänst.

---

²² Källa: Näringsdepartementet, *Uppdrag att samordna distribution av taltidningar*, N2015/06720/ITP

²³ Källa: MTM, *Samordnad taltidningsdistribution – slutrapport*, MTM 2015/657

Systemet med region- och kommuntaltidningar är således fragmenterat, och förutsättningarna är olika beroende på var i landet läsaren bor, och huruvida de betalar för en dagstidning eller ej. Hjälpmedelsutredningen från 2017 framhåller att det finns en olikhet gällande vilken grad hjälpmedel förmedlas i Sveriges regioner²⁴.

Produktion, utformning och distribution

MTM:s taltidningsverksamhet bedrivs genom ett särskilt system för produktion och distribution utfört av externa leverantörer. Produktionen och distributionen tar vid när dagstidningarna skickas till tryckeriet eller läggs ut digitalt i PDF-format. Det är MTM:s upphandlade leverantör av produktions- och distributionssystem, tillsammans med varje tidning, som ansvarar för produktionssystemet för att säkerställa leverans av taltidningarna.

Här följer en ingående beskrivning av taltidningens produktion, hur tjänsten distribueras och på vilka olika sätt läsarna kan ta del av tjänsten.

Hur går produktionen till?

För att underlätta för tidningsföretagen är produktionen utformad utifrån deras befintliga flöden och arbetsprocesser. MTM:s leverantör utviner text och bild ur dagstidningens tryckta förlaga, bearbetar filer och omvandlar därefter tidningen till ett tillgängligt format. I dagsläget består det tillgängliga formatet av det som kallas för Daisy 3.0.

Processen sker per automatik och utan större tidsfördröjning vilket innebär att taldagstidningen kan distribueras till prenumeranten omgående. Prenumeranten kan, om denne skulle önska det, läsa tidningen redan klockan 02.00 på natten.

Hur distribueras taldagstidningen till läsarna?

En avgörande digitalisering av distributionen skedde i samband med det tidigare redovisade tekniskiftet inom taltidningsverksamheten. Under 2013 och 2014 övergick all distribution av taldagstidningar till att ske via internet.

En nödvändig förutsättning för övergången till internetbaserad distribution var att erbjuda mobil bredbandsuppkoppling till de läsare som behövde det. Detta eftersom det stora flertalet av prenumeranterna inte hade tillgång till internet och en övergång annars inte varit möjlig. Än idag saknar ett stort antal prenumeranter egen internetuppkoppling och är därför beroende av att få stöd med detta.

MTM tillhandahåller internetuppkoppling till alla läsare som lyssnar på tidningen genom en så kallad Daisyspelare (en fristående spelare med funktioner för att läsa och navigera), även om internetuppkoppling redan finns i hushållet. Detta för att underlätta supporten om något går fel. Internetuppkopplingen är begränsad till själva taltidningstjänsten och användas inte till andra ändamål.

---

²⁴ Källa: Socialdepartementet, *På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen*, SOU 2017:43

MTM har idag avtal med ett antal leverantörer av mobila bredband för att kunna möjliggöra prenumeration av taldagstidning, oavsett var i landet prenumeranten bor. Sedan övergången till internetbaserad distribution är det ytterst få som inte har kunnat prenumerera på taltidningen på grund av för dålig täckning i området där de bor.

MTM:s avtal med den huvudsakliga leverantören av mobila bredband säkerställer att kostnaden för abonnemangen är förhållandevis låga i och med att abonnemangen enbart används för de delar som ingår i taltidningstjänsten. Avtalet möjliggör också att fler tjänster, exempelvis prenumeration av regionala- och kommunala taltidningar och talböcker, kan användas av samma prenumerant utan att kostnaden stiger för MTM.

Olika möjligheter för läsaren att ta del av taltidningen

Läsaren får sina nyheter och andra artiklar upplästa genom datorgenererad röst, så kallad talsyntes. Läsaren kan till viss del välja hur tidningen ska utformas. Den kan fås i fullängdsversion (hela tidningen), som profiltidning (valda delar kommer först) eller som en förkortad version (enbart de viktigaste artiklarna).

Taldagstidningen är i grunden densamma som den tryckta dagstidningen. För läsarna finns emellertid möjligheter att välja på vilket sätt de vill ta del av taltidningen, genom speciell läsutrustning eller applikationer i smarta telefoner och läsplattor. Anledningen till att det finns alternativ och att den tekniska utrustningen anpassas utifrån läsarnas olika behov och önskemål är att skapa en god läsoplevelse.

I detta avsnitt beskrivs den utrustning och de programvaror som idag tillhandahålls av MTM för att prenumeranter ska kunna tillgodogöra sig taldagstidningen, och vilka verktyg som används av flest prenumeranter.

Att läsa med en Daisyspelare

Att lyssna på taldagstidningen via en internetansluten Daisyspelare är i dagsläget det absolut vanligaste sättet att ta del av tidningen. Jämfört med andra spelare har Daisyspelaren stora taktila knappar, det vill säga knappar som är särskilt enkla att känna och använda för läsare med begränsad syn.

Daisyspelarna finns i tre olika varianter som läsarna kan välja efter preferenser och behov. En del läsare kan använda avancerade spelare med många knappar och funktioner, men de flesta av dagens läsare föredrar en enklare modell med färre funktioner.

Om det i framtiden kommer att ske större tekniska förändringar, till exempel genom att dagstidningar övergår till att från början publicera i ett mer tillgängligt filformat så som Epub 3, behöver de Daisyspelare som idag är i bruk uppdateras för att klara av det. Epub 3 är en öppen standard för e-böcker och ett filformat som är mer tillgängligt än Daisy 3.0 som tjänsten använder idag.

MTM bedriver för närvarande ett utvecklingsprojekt för att ha beredskap för tekniska förändringar i tidningarnas publicering och undersöka möjliga vägar

framåt (se vidare i avsnittet *Utveckling av ny läsutrustning*).

Att läsa i en smart telefon, surfplatta eller dator

Då taltidningens målgrupp är heterogen behövs flera olika möjligheter att ta del av taltidningen för att anpassa produkten efter läsarnas olika förutsättningar och önskemål. Bland de läsare som klarar av att hantera smarta telefoner, surfplattor eller datorer finns i huvudsak tre olika alternativ:

- Att läsa tidningen via mobilapplikationen Legimus där innehållet läses upp. Denna version är den mest avskalade av de olika applikationerna.
- Att läsa tidningen via mobilapplikationen Akila, som återger innehållet i en formgivning som liknar den tryckta tidningen, är klickbar och där bilder är synliga.
- Att läsa tidningen via e-post.

Att läsa via mobilapplikationen Legimus

Legimus är en applikation för att läsa taldagstidningen i den egna smarta mobiltelefonen eller surfplattan. Den är till för prenumeranter som vill läsa tidningen med öronen och samtidigt navigera i texten. Legimus används också för att komma åt MTM:s bibliotek av talböcker. Det innebär att du som läsare kan få tillgång både till dagstidning och litteratur genom din mobiltelefon eller surfplatta. Support och förvaltning för talboksdelen ingår dock inte i taltidningsverksamhetens uppdrag utan hanteras och finansieras genom MTM:s övriga verksamhet.

Ungefär 500 prenumeranter har skaffat tillgång till taltidningen via Legimus, men de flesta av dessa använder även en Daisyspelare. Det är i nuläget få taltidningsläsare som endast använder mobilapplikationen Legimus. Det finns en potential att öka andelen användare om taltidningstjänsten kan locka läsare med andra typer av funktionsnedsättning än de som i huvudsak använder tjänsten idag.

Legimus är förhållandevis enkel att använda och navigera i, och har även stöd för synkronisering av text och tal. Att med hjälp av synkronisering kunna läsa en text med både ögon och öron samtidigt är en funktion som efterfrågas av vissa läsare och kan göra det enklare att tillgodogöra sig innehållet. Legimus är också en del MTM:s litteraturförmedling, vilket innebär att de tekniska investeringar och den framtida utveckling av plattformen som görs även kommer taltidningen till gagn.

Att läsa via mobilapplikationen Akila

MTM har även utvecklat mobilapplikationen Akila som också gör det möjligt att läsa dagstidningen i en egen smart mobiltelefon eller surfplatta. Akila är utvecklad för att nå målgrupper som behöver andra funktioner än vad Legimus tillhandahåller, exempelvis personer med dyslexi.

En stor skillnad mellan de båda mobilapplikationerna är att strukturen i Akila påminner mer om den formgivning en dagstidning har och att det finns möjlighet att ta del av bildmaterial.

Akila utgör ett flexibelt läsverktyg som ger användaren flera möjligheter att tillgodogöra sig tidningen. Det finns till exempel möjlighet att justera teckenstorlek och radavstånd för att öka läsbarheten. Akila möjliggör också synkronisering mellan text och tal.

Ungefär 200 prenumeranter har tillgång till taltidningen via Akila, men merparten av dessa har även en Daisyspelare. Liksom för Legimus finns en potential att locka fler läsare om taltidningstjänsten blir bättre anpassad för personer med andra typer av funktionsnedsättning än de som använder den idag.

Att läsa via e-post

Det finns också en möjlighet att få tidningen distribuerad via e-post. Prenumeranten kan då lyssna på tidningen exempelvis via datorns funktioner eller välja att ladda ned tidningen till en egenvald utrustning. Som e-postprenumerant kan man få tillgång till läsprogrammet Easy Reader. Det är dock ytterst få prenumeranter som använder e-postalternativet.

Utveckling av ny läsutrustning

För närvarande pågår ett arbete med att utveckla en än mer lättanvänd digital läsutrustning. Eftersom det stora flertalet av dagens prenumeranter och potentiella läsare är it-ovana är behovet av lättanvänd läsutrustning stort. Dessutom är de Daisyspelare som huvudsakligen används idag utvecklade vid millennieskiftet. Det är därför nödvändigt att hitta moderna alternativ som klarar av de tekniska krav tjänsten ställer liksom läsarnas varierade behov och förutsättningar.

Läsutrustning som tillhandahålls av de regionala hjälpmedelscentralerna MTM ansvarar för den sammantagna infrastrukturen för att en prenumerant ska kunna läsa en dagstidning som taltidning. Som tidigare nämnts innebär uppdraget bland annat att MTM tillhandahåller läsutrustning såsom Daisyspelare med internetuppkoppling. Detta sker i de fall då prenumeranten inte har egen användbar utrustning. Det sker också endast för läsning av taltidningen och inte för andra syften.

En person som har behov av en Daisyspelare för ett annat syfte än att ta del av sin dagstidning får idag vända sig till sitt bibliotek eller till sin regionala hjälpmedelscentral för att få en spelare förskriften eller utlånad. De Daisyspelare som hjälpmedelscentralerna distribuerar är inte uppkopplade till internet utan är till för att exempelvis läsa en bok krävs att biblioteket gör en kopia på en cd-skiva som spelas upp i läsaren.

MTM har etablerat en verksamhet där taltidningsprenumeranter även kan få talböcker distribuerat till sin Daisyspelare. Denna verksamhet har visat sig vara användarvänlig för de talboksprenumeranter som inte har möjlighet att

lyssna på talböcker i sin smarta telefon eller har svårt att ta sig till ett bibliotek. Tilläggstjänsten med talböcker har också sparat mycket tid för bibliotekarier (se vidare under avsnittet *Ta del av talböcker genom tjänsten Talboken kommer*).

Det är stor skillnad mellan hur ofta olika regioner förskriver spelare till personer med behov av en sådan. Detta är något som behandlas av den statliga hjälpmedelsutredningen²⁵. Hjälpmedelsutredningen framhåller att användarna upplever en godtycklighet och orättvisa kring vilket stöd som förmedlas och de avgifter som tas ut; skillnader som bedöms vara oacceptabla. Hjälpmedelsutredningen rekommenderar därför att det behövs en starkare statlig styrning på området.

Möjlighet att lägga till ytterligare tjänster

Utöver att kunna lyssna på en dagstidning kan taltidningsprenumeranten även lägga till tjänsterna region- och kommuntaltidningar respektive *Talboken kommer*. Det finns även möjlighet att ta del av information från myndigheter och andra offentliga organ, så kallad samhällsinformation. I detta avsnitt presenteras dessa så kallade tilläggstjänster.

Ta del av region- och kommuntaltidningar

Region- och kommuntaltidningar ges ut av enskilda regioner och kommuner och riktar sig främst till personer med nedsatt syn. Tidningarna innehåller nyheter, samhällsinformation och reportage. MTM har idag en fungerande infrastruktur för distribution av region- och kommuntaltidningar, och skickar ut ett 60-tal olika titlar till cirka 500 läsare. Dessa läsare prenumererar i genomsnitt på 1,5 region- och kommuntaltidningar.

Som tidigare nämnts fick MTM år 2015 i uppdrag från regeringen att samordna distributionen av det som tidigare kallades läns- och kommuntaltidningar med den teknik som används för taldagstidningarna. Prenumeranter som har en spelare för att läsa dagstidningen kan få sin region- och kommuntaltidning i samma spelare. Detsamma gäller för dem som läser sin dagstidning i mobilapplikationen Legimus.

Tjänsten har visat sig vara en populär tilläggstjänst som underlättat för både läsare och nyhetsförmedlare.

Ta del av talböcker genom tjänsten *Talboken kommer*

Den som prenumererar på en taldagstidning kan även läsa talböcker med sin Daisyspelare, med hjälp av tilläggstjänsten *Talboken kommer*. Det lokala biblioteket förmedlar talböckerna via ett digitalt gränssnitt, och boken skickas via internet direkt till prenumerantens spelare. När ett nytt bibliotek ansluter sig till *Talboken kommer* ska samtliga taltidningsprenumeranter i kommunen kontaktas för att informeras om möjligheten att använda denna tilläggstjänst. Om en

---

²⁵ Källa: Socialdepartementet, *På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen*, SOU 2017:43

person avslutar sin taltidningsprenumeration kan hen inte fortsätta med *Talboken kommer* då spelaren och internetutrustningen måste återlämnas.

I dagsläget finns över 900 användare och 140 bibliotek anslutna till tjänsten *Talboken kommer*. Den som inte prenumererar på en taldagstidning har idag ingen möjlighet att använda tjänsten även om de skulle ha nytta av det. Ett antal bibliotek har valt att inte ansluta sig till tjänsten därför att de ser en orättvisa i att ett av kraven för tjänsten är att läsaren måste vara taldagstidningsprenumerant.

MTM distribuerar i dagsläget uppkopplade Daisyspelare med stöd av taltidningsförordningen, vilket endast får göras till taldagstidningsprenumeranter och inte till läsare som endast önskar läsa skönlitteratur. De Daisyspelare som förskrivs via regionernas syncentraler eller lånas ut av bibliotek saknar internetanslutning och går därmed inte att ansluta till tjänsten *Talboken kommer*. I dessa fall behöver talböcker distribueras på cd-skiva via posten.

Talboken kommer är en uppskattad tilläggstjänst som möjliggör för läsaren att tillägna sig både nyheter och litteratur i en och samma kanal. Det kan i sin tur innebära att tröskeln till läsning blir lägre för personer med svårigheter att använda sig av ny teknik eller som har svårt att ta sig till biblioteket. Även biblioteken uppskattar möjligheten då det innebär en lättare och billigare hantering än att låna ut Daisyspelare. Det sparar mycket tid för biblioteken då strukturen för utlån i det här fallet är helt digital till skillnad från hur talböcker annars distribueras.

Ta del av samhällsinformation genom taltidningsinfrastrukturen

I MTM:s uppdrag ingår att tillgängliggöra litteratur och nyheter, men också samhällsinformation. MTM har ett uppdrag att tillhandahålla kompletterande samhällsinformation vid sidan av det ansvar som vilar på alla myndigheter gällande tillgängliggörande av information. Utredningsdirektivet pekar ut samhällsinformation som något som bör ingå i översynen av taltidningsverksamheten.

Historiskt sett har taltidningstjänsten fokuserat på att tillgängliggöra nyheter från dagstidningar. Information från statliga myndigheter och andra offentliga organisationer i form av samhälls- och krisinformation har tidigare inte förmedlats via taltidningens infrastruktur.

Under covid-19-pandemin har MTM emellertid, utifrån att myndigheten har ett uppdrag att förmedla kompletterande samhällsinformation, prövat att använda taltidningstjänsten till att förmedla information från den myndighetsgemensamma informationssidan [Krisinformation.se](https://www.krisinformation.se). MTM står för kanalen till läsare med läsnedsättning, men själva informationsinnehållet kommer från expertmyndigheterna själva och sedan sker en viss anpassning till kanalen och läsarna.

MTM har under pandemin gjort bedömningen att myndigheten har tillgång till en infrastruktur som gör det möjligt att nå en målgrupp i stort behov av kompletterande information. Utskicken av information har visast sig fungera väl

och responsen från läsarna har varit god²⁶. Arbetet med att tillgängliggöra samhällsinformation via myndighetens kanaler fortgår och förutsättningarna för att göra verksamheten permanent ses för närvarande över.

Med anledning av covid-19 har regeringen också beslutat om ett flertal uppdrag till olika myndigheter när det gäller tillgängliggörande av samhällsinformation och nyheter. Ett exempel på detta är Post- och telestyrelsens (PTS) uppdrag att i samverkan med Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) kartlägga och analysera lärdomar kopplade till den digitala omställning som har skett med anledning av covid-19²⁷. I och med att taltidningen är en digital tjänst för nyheter och samhällsinformation är ovanstående kartläggning och analys av relevans även för MTM och taltidningsverksamheten.

När det gäller samhällsinformation bör vidare tilläggas att det i dagsläget finns flera offentliga aktörer som skickar information till taltidningsprenumeranterna via andra kanaler än den infrastruktur som tillhandahålls av MTM eller de regionala hjälpmedelscentralerna. I de fall kostnaden för detta betalas med offentliga medel används ofta den så kallade portofria befordran av blindskriftsförsändelser. PTS är den myndighet som ansvarar för blindskriftsförsändelser. Även bibliotek och regionala taltidningar är två aktörer som använder blindskriftsförsändelser för att distribuera cd-skivor och punktskrift till målgruppen.

MTM:s stödverksamhet

Taltidningsverksamheten på MTM bedrivs dels av interna personalresurser, dels av ett flertal externa leverantörer. Utöver arbetet med taltidningsnämnden, administrativ och ekonomisk hantering samt utvecklingsprojekt består en stor del av verksamheten av stödverksamhet. Stödverksamheten innebär bland annat att samordna stora delar av den dagliga taltidningsverksamheten, stöd till tidningsföretag, användare och bibliotek, statistikhantering samt kontakter med externa leverantörer.

Stödverksamheten utgör en komplex helhet som kräver långtgående samordning då alla delar måste fungera för att garantera leverans och support till taltidningsprenumeranterna. När nya taltidningsrelaterade projekt avslutas och lämnas över till förvaltning ska detta implementeras i stödverksamheten, vilket leder till att den växer i omfattning.

Stöd till tidningsföretagen

MTM har kontinuerlig kontakt med tidningsföretagen. De erbjuder utrustning och utbildning för att kunna arbeta med och förmedla tjänsten på bästa sätt. MTM tar fram kommunikationsmaterial och anordnar utbildningar för tidningarnas kundtjänstpersonal.

---

²⁶ Källa: Begripsam, *Hur har samhällsinformationen om covid-19 fungerat för personer med funktionsnedsättning?*, dnr MTM 2020/710

²⁷ Källa: Infrastrukturdepartementet, *Uppdrag att kartlägga och analysera erfarenheter och behov av åtgärder för att leva och verka digitalt i spåren av utbrottet av covid-19*, I2020/01584/D

I de fall en ny taltidning tillkommer och ska startas upp erbjuds ett besök där tidningens personal informeras om hur stödet och introduktionen till läsarna går till, samt hur användarhanteringen ser ut. Om en tidning läggs ned tas kontakt med tidningsföretaget för att undersöka hur de vill hantera taltidningsprenumeranterna. Årligen görs dessutom en omfattande registeravstämning så att enbart läsare med en aktiv prenumeration har tillgång till taltidningen.

Stöd till läsarna

MTM:s stöd till läsarna syftar till att stödja taldagstidningsprenumeranter från att de tecknar en prenumeration fram till de väljer att avsluta prenumerationen.

Användarstödet består i huvudsak av tre områden: behovsutredning, hembesök och support. Inledningsvis utreds läsarens behov av taltidning respektive utrustning. Därefter genomförs hembesök för att installera utrustningen och lära läsaren hur läsutrustningen fungerar. Läsaren erbjuds support och återbesök vid behov. Därtill hanteras avslut av prenumerationer och återtagande av utrustning.

Under 2020 hanterades cirka 2 500 behovsutredningsärenden. Ungefär hälften av dessa utredningssamtal avser nya prenumerationer och hälften handlar om förändrade behov eller samtal där prenumeranten vill avsluta sin prenumeration. Därtill genomfördes ungefär 700 hembesök och 11 200 supportsamtal. Användarstödet sköts idag av upphandlad leverantör. De olika delarna av stödet beskrivs mer ingående i följande avsnitt.

Behovsutredning

Behovsutredningen syftar till att samordna kommunikationen mellan tidningarnas kundtjänster och prenumerationerna. För att bli taltidningsprenumerant vänder sig läsaren till tidningsföretagets kundtjänst. Användarstödsleverantören kontaktar i sin tur läsaren och utreder om hen har rätt till taltidningen samt vilken typ av utrustning och version av tidningen som behövs för att tillgodogöra sig tidningen på bästa sätt. Bedömningen är baserad på ett samtal med prenumeranten eller dess ombud utifrån ett antal på förhand givna frågor. Därefter tar produktions- och distributionssystemet vid och prenumeranten kontaktas för hembesök då mottagarutrustning ska levereras.

Hembesök

Prenumeranter som behöver låna en spelare får göra det utan kostnad. Då ingår ett kostnadsfritt hembesök där en instruktör visar hur spelaren används och det finns också möjlighet till återbesök. Cirka 90 procent av alla nya prenumerationer får ett hembesök. 95 procent av dem upplever hembesöket som viktigt för att komma igång med taltidningen. Hembesök görs i nuläget inte för de läsare som använder applikationer i sin mobiltelefon eller surfplatta.

Support

Supporten *Taltidningshjälpen* hanterar ärenden för alla prenumeranter och har öppet alla vardagar. Även andra intressenter såsom tidningsföretag och anhöriga kan vända sig till *Taltidningshjälpen*.

Supporttjänsten har kapacitet att hantera 1200 ärenden per månad. Under 2020 uppgick det genomsnittliga antalet ärenden per månad till 1 035, det vill säga ungefär tre ärenden per prenumerant och år.

Supporten genomför även introduktionssamtal och uppföljningssamtal med de prenumeranter som bedöms vara inaktiva för att säkerställa att utrustningen fungerar som den ska och erbjuda support. En del av dessa samtal resulterar i att användaren väljer att avsluta sin prenumeration.

Sammanfattande slutsatser

Taltidningen är en betydelsefull nyhets- och informationsbärare för personer som inte kan läsa dagstidningen i annat format. Det handlar om möjligheten att vara delaktig i samhällslivet och den demokratiska rätten till information i ett samhälle med omfattande nyhetsförmedling.

Taltidningstjänsten är nödvändig då tillgängligheten i mediesektorn fortfarande är låg, vilket är orsaken till att tjänsten idag är en så kallad särlösning. En särlösning är en produkt som i efterhand anpassas för att bli tillgänglig för en person med funktionsnedsättning, till skillnad från en produkt som görs tillgänglig från början enligt principen om universell utformning.

Även om taltidningen är en särlösning levereras den utan fördröjning till läsaren. Här finns en skillnad jämfört med bibliotekslån eller andra taltidningar (som inte tillhandahålls av MTM) vilka tillgängliggörs med hjälp av cd-skivor och som därmed behöver distribueras postvägen. MTM:s taltidningsläsare kan i flera fall läsa sin morgontidning redan innan den kommit hem till dem som väntar på en tryckt tidning. I och med att MTM även tillhandahåller internetuppkoppling för de läsare som saknar sådan är inte heller avsaknad av internet ett hinder för att kunna tillgodogöra sig sin dagstidning.

MTM har under åren samlat på sig kunskap och erfarenhet om läsarnas behov och de utmaningar som läsarna står inför. Det gör att MTM:s kundtjänst har den kunskap som behövs för att hjälpa prenumeranterna, vars behov och förutsättningar skiljer sig från den genomsnittliga tidningsläsaren. Hembesöket som görs när tjänsten ska startas upp är viktigt för att läsarna verkligen ska komma igång och börja använda sin taltidning.

Tillgång till regionala och kommunala taltidningar är en mervärdestjänst för personer som redan prenumererar på en taldagstidning. Enligt nuvarande förordning är det inte möjligt att enbart ta del av kommun- och regionaltidningar. Detta eftersom kostnaderna för dessa vad gäller spelare, router och internetabonnemang inte täcks av taltidningsanslaget.

Här ser MTM att det finns utvecklingsmöjligheter av tjänsten och dess innehåll. På grund av den snabba tekniska utvecklingen på marknaden ser MTM också ytterligare behov av att utveckla Daisyspelarna. Det är viktigt att MTM som leverantör av taltidningstjänsten tillhandahåller spelare och programvara som är

utformade för att tillvarata nya tekniska möjligheter och samtidigt har fokus på inkluderande design och målgruppens behov. Ett sådant utvecklingsarbete behöver därför fördjupas och ske i nära samverkan med läsarna.

Taltidningstjänsten har visat sig vara en bra kompletterande kanal för att nå ut med samhälls- och krisinformation. Under covid-19-pandemin har en stor andel av taltidningsprenumeranterna av åldersskäl definierats som riskgrupp och taltidningsinfrastrukturen har därför nyttjats för kompletterande samhällsinformation. Samhällsinformationen som sprids genom taltidningstjänsten idag når endast prenumeranter på en taldagstidning.

Hur och på vilka grunder hjälpmedel för läsning förskrivs av regionernas hjälpmedelscentraler varierar. Likaså finns skillnader mellan kommuner kring huruvida biblioteken lånar ut Daisyspelare för läsning av böcker och tidningar eller inte. MTM kan därför, i likhet med den statliga hjälpmedelsutredningen²⁸, konstatera att det finns behov av en starkare statlig styrning för att uppnå en större jämlikhet mellan läsares möjligheter att ta del av tillgänglig media i olika kommuner och regioner.

---

²⁸ Källa: Socialdepartementet, *På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen*, SOU 2017:43

Kapitel 3 – Ekonomi

I detta kapitel redogörs för taltidningsverksamhetens ekonomiska förutsättningar vad avser taltidningstjänstens anslag över tid, dess fördelning samt kostnader för varje enskild läsare. Kapitlet avslutas med en sammanfattande slutsats.

Taltidningstjänstens anslag

Anslaget för taltidningstjänsten har gradvis minskat sedan 2010. Den omfattande minskning i anslag som skedde mellan 2013 och 2015 förändrades av det tekniska skifte i tjänsten som genomfördes under 2010-talet.

Detta skifte innebar att taltidningen förändrade sin distributionsform och tjänsten gick från att läsas in av mänskliga inläsare till att använda talsyntes, vilket minskade kostnaderna avsevärt.

Övergången från att använda radionätet till internetbaserad distribution vid samma tidpunkt innebar också en väsentlig besparing. Idag är anslaget för taltidningstjänsten en tredjedel jämfört med före teknikskiftet.

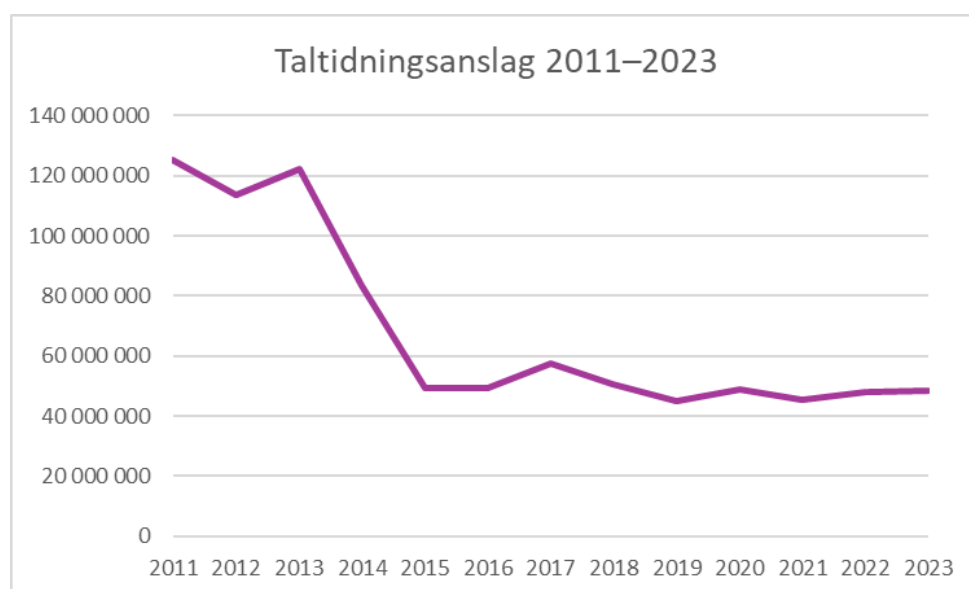

Diagram 2: Taltidningsanslag 2011–2023, MTM

Teknikskiftet har även medfört att bidraget till tidningsföretagen har minskat. Minskningen kan delvis förklaras av ett färre antal prenumeranter, men också av

att MTM sedan teknikskiftet står för flera av de bärande kostnaderna vad gäller infrastrukturen för prenumeration.

I MTM:s regleringsbrev²⁹ framkommer att högst åtta miljoner av anslaget får användas för löner och omkostnader relaterade till taltidningsverksamheten. MTM:s bedömning är att detta är en rimlig nivå även fortsättningsvis.

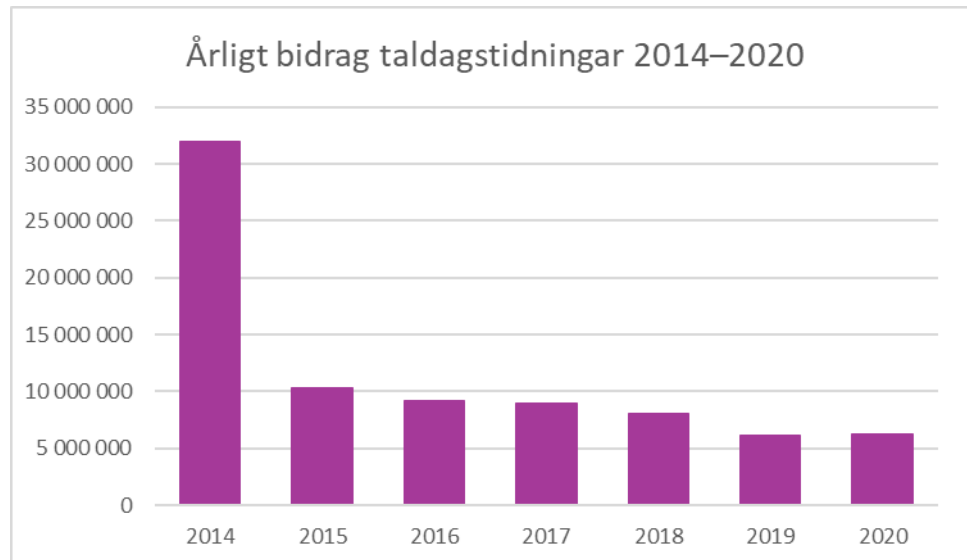

Diagram 3: Årligt bidrag till taldagstidningar 2014–2020, MTM

Kostnad för prenumeration

Tidningsföretagen är fria att själva prissätta taltidningen. Av de dagstidningar som distribueras genom taltidningstjänsten har 87 procent samma pris för taltidningen som för sin papperstidning, 2,5 procent har ett något lägre pris än papperstidningen och 2,5 procent har ett något högre pris (2018). Åtta procent av dagstidningarna har samma pris för taltidningen som för sin e-tidning, det vill säga den digitala versionen av pappersutgåvan.

Noterbart är att tidningarna nästan inte har några kostnader alls för distribution, eftersom den sköts via MTM:s plattform. Parallellt med taltidningens teknikskifte har hela tidningssektorn genomgått en digitaliseringsprocess vilken inneburit att e-prenumerationer, det vill säga att enbart prenumerera på tidningen i digitalt format, blivit allt vanligare.

MTM:s bedömning är att såväl taltidningens erbjudande som kostnader är mer förenliga med nivåerna som finns för en e-prenumeration än med kostnaderna för en papperstidningsprenumeration. Prissättningen av produkten är något utredningen återkommer till när läsarpotential och tjänstens framtidsutsikter behandlas längre fram.

Tidningsföretagen får en fast ekonomisk ersättning per prenumerant. Utöver detta kan de ansöka om bidrag till marknadsföringsinsatser i syfte att informera om taltidningen. Detta sker i regel i samband med att tidningarna ansöker om

²⁹ Källa: Kulturdepartementet, *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Myndigheten för tillgängliga medier*, Ku2019/00355/MD, Ku2019/01638/MD, Ku2019/02020/LS (delvis)

sitt årliga prenumerationsstöd.

Ekonomiskt utfall

MTM kan de flesta år redovisa ett positivt resultat för anslaget. Att resultatet varierar något från år till år beror på att antalet prenumeranter samt omfattningen på tidningsföretagens marknadsföringsinsatser varierar.

Varierande utvecklings- och lönekostnader för tjänsten bidrar också till olika resultat, liksom upphandlingar av spelare och uppkopplingsutrustning. MTM:s bedömning är att flera aktiviteter som innebär investeringar och kostnadsdrivande utveckling kommer att krävas framöver för att utveckla tjänsten i enlighet med den inriktning som föreslås i denna utredning.

Anslagets fördelning

Då tidningsföretagens kostnad för att producera taltidningen har minskat avsevärt sedan teknikskiftet har det också skett en omfördelning av taltidningsanslaget. En stor del av budgeten går i dagsläget till att upprätthålla produktions- och distributionssystemet (abonnemang och utrustning). Bidragen till tidningsföretagen uppgick 2019 till 16 procent av anslaget.

Som tidigare nämnts har MTM genom teknikskiftet för taltidningen tagit över flera av de kostnader som tidigare låg på tidningsföretagen. I och med att MTM tillhandahåller den digitala infrastrukturen har tidningsföretagens kostnader minskat avsevärt. Detta innebär också att taltidningsnämnden beslutar om en allt mindre del av anslaget. Nämnden beslutar i dagsläget främst kring de 16 procent (2019) av anslaget som handlar om bidrag till tidningsföretagen.

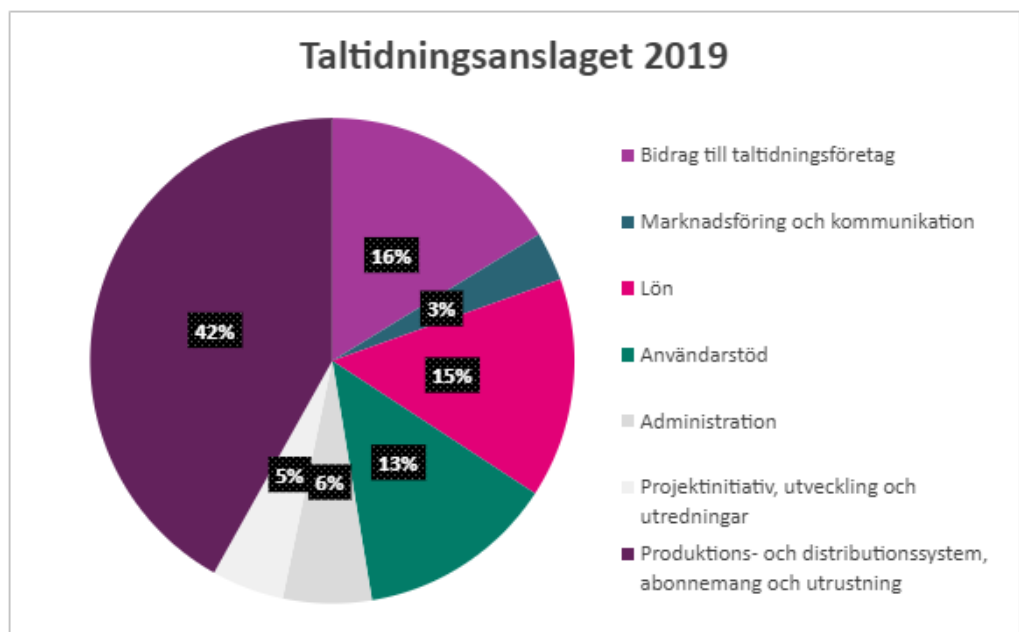

Diagram 4: Fördelning taltidningsanslaget 2019, MTM

Kostnader per prenumerant

I följande avsnitt redovisas de kostnader som är kopplade till varje läsare. Stora delar av dessa kostnader är engångskostnader som efter det första året övergår till driftskostnader, vilka är avsevärt lägre.

Kostnaderna per prenumerant varierar beroende på vilken utrustning läsaren behöver. Uppstartskostnaden för en läsare som läser via sin smarta telefon är i genomsnitt 1 010 kronor medan motsvarande kostnad för en person som läser med hjälp av en Daisyspelare är i genomsnitt 4 815 kronor, eftersom den sistnämnda behöver spelare, internetabonnemang, hembesök och generellt sett genererar fler supportärenden. En stor majoritet av läsarna använder Daisyspelare.

I uppställningen nedan redovisas kostnaderna för en prenumerant med Daisyspelare.

	Kostnad år 1	Kostnad övriga år
Daisyspelare	1 000	
Router	200	
Internetabonnemang	360	360
lordningsställande	430	
Hembesök och installation	1 500	
Återtagande	400	
Frakt	50	
Behovsutredning	225	
Support	650	650
Summa	4 815	1 010

Tabell 1: Kostnad i kronor per prenumerant, MTM

Då en prenumerant i genomsnitt stannar som läsare i fyra år och livslängden för en Daisyspelare är cirka tio år kan Daisyspelarna återanvändas. Antalet prenumeranter per spelare är således cirka 2,5. En ny Daisyspelare kostar cirka 2 500 kronor, så per prenumerant blir kostnaden 1 000. Motsvarande logik gäller även routrarna som används för tjänsten där nypris är 500 kronor men priset per prenumerant är 200 kronor.

I samband med tidigare nämnda regeringsuppdrag kring samordnad taltidningsproduktion påbörjades arbetet med att producera regionala och kommunala taltidningar i samma produktions- och distributionssystem som taldagstidningarna. Den löpande driften, vilken uppgår till 500 000 kronor per år, tas dock inte från taltidningsanslaget utan bekostas av kulturanslaget. Detta eftersom taltidningsanslaget endast får ersätta kostnader för taldagstidningar.

I samband med att uppdraget kom från regeringen tillskötts inga särskilda medel till kulturanslaget utan MTM bedömdes kunna hantera den ökade kostnaden inom befintlig ram. Om antalet läsare av region- och kommuntaltidningar utökas för att inkludera de som idag får tidningen på cd-skiva bör denna kostnad rimligtvis belasta taltidningsanslaget istället för kulturanslaget.

Ekonomisk prognos för åren 2021–2023

MTM bedömer i budgetprognosen för åren 2021–2023 en något lägre kostnadsnivå för år 2021 som sedan förväntas öka igen.

År	Årligt anslag taltidningen	Utnyttjat 31 december	Resultat
2011	125 456 000	125 254 000	202 000
2012	113 456 000	117 869 000	-4 413 000
2013	122 456 000	122 378 000	78 000
2014	83 456 000	76 081 000	7 375 000
2015	49 156 000	44 588 000	4 568 000
2016	49 156 000	44 868 000	4 288 000
2017	57 556 000	46 203 000	11 353 000
2018	50 556 000	47 411 000	3 145 000
2019	44 956 000	38 077 000	6 879 000
2020	48 856 000	34 177 085	14 678 915
2021	45 481 000		
2022	47 856 000		
2023	48 456 000		

Tabell 2: Anslag och resultat, utgiftsområde 17 11:5 Stöd till taltidningar (kronor), MTM³⁰

Som tabellen ovan visar är cirka 14 miljoner kronor av anslaget en outnyttjad resurs under 2020. Taltidningstjänsten har sedan teknikskiftet gjort positiva resultat varje år men det positiva resultatet för 2020 är betydande.

Skillnaden i utfallet för 2020 jämfört med 2019 kan förklaras av en rad orsaker. En skillnad är de effektiviseringar som skett när arbetsuppgifter i form av exempelvis koordinering, kontroller och testning har lagts på externa leverantörer.

En annan orsak är att MTM:s omlokalisering från Stockholm till Malmö har påverkat verksamheten. Det har inte varit möjligt att bedriva alla delar av verksamheten fullt ut under flytten till exempel när det gäller utveckling och nyinvestering. Ett exempel är att myndigheten inte har investerat i utrustning under 2020, vilket är ett kostnadsdrivande område.

Därtill har marknadsföringskostnaderna för år 2019–2020 varit avsevärt lägre jämfört med exempelvis år 2018 (cirka 2,5 miljoner kronor lägre). Covid-19 har också inneburit att kostnaden för hembesök hos prenumeranter blev lägre än förväntat. Hembesöken stoppades tillfälligt för att återupptas under senhösten 2020.

³⁰ Prognoser 2021–2023, källa: Finansdepartementet, *Budgetpropositionen 2021, Prop. 2020/21:1 Utgiftsområde 17*

Utnyttjat 31 december för 2020 är hämtad 15 december 2020 och är preliminär.

Bidragen till tidningsföretagen har minskat med cirka två miljoner under 2018–2020, vilket delvis kan förklaras av ett minskat antal prenumeranter men framförallt av färre marknadsföringsinsatser.

Även om verksamheten uppvisar ett överskott finns flera viktiga utvecklingsbehov som specificeras närmare i kapitel 7. I direktivet för denna översyn pekar också regeringen ut utvecklingsområden, där MTM ser att det finns utvecklings- och investeringsbehov för att kunna realisera uppdragsgivarens intentioner.

I korthet innebär de förändrade förutsättningarna vad gäller exempelvis läsvanor, digitalisering och mediesektorns tillgänglighet att det krävs en omställning och utveckling av taltidningstjänsten för att den ska förbli en relevant nyhetsförmedlingstjänst i takt med samtiden.

De nivåer som myndigheten har angivit i underlag till budgetprognosen tar höjd för denna utveckling och innebär att MTM i framtiden kommer att ha en verksamhet som är mer i linje med taltidningsanslagets storlek.

Kommande utvecklings- och investeringsbehov

MTM bedömer att taltidningstjänsten under kommande fem år, inom ramen för nuvarande anslag, årligen behöver använda 10–12 miljoner kronor till att investera i och utveckla tjänsten för att fortsätta vara ett attraktivt alternativ för de prenumeranter tjänsten har idag men även för att kunna attrahera nya läsargrupper. Att inte genomföra dessa investeringar utan skjuta utvecklingen på framtiden innebär att tjänsten kommer att utnyttjas av allt färre personer till dess att prenumeranterna helt försvinner.

I MTM:s budgetunderlag till departementet för 2021, 2022 och 2023 har detta utvecklings- och investeringsbehov påpekats. Fokus för utvecklingen bör vara att skapa en attraktiv, bred och tekniskt framsynt tjänst i enlighet med regeringens direktiv för föreliggande utredningsuppdrag. Förändringarna bör även ha som mål att effektivisera den statliga sektorns sammantagna kostnader för hjälpmedel kopplad till tillgänglig läsning av nyheter och samhällsinformation, också detta i enlighet med utredningsuppdraget.

Om taltidningstjänsten breddas och får fler läsare följer högre kostnader i form av bidrag till tidningsföretagen samt kostnader för läsutrustning, uppkoppling och användarstöd.

Om en större del av anslaget går till finansiering av läsartillväxt kommer anslaget till slut till en punkt då det blir svårt att hålla tjänsten i drift och ersätta tidningarna för deras utgifter i den utsträckning som görs utifrån anslagets nuvarande ekonomiska förutsättningar. I vilken utsträckning fler läsare tillkommer framöver beror på en rad faktorer såsom mediesektorns tillgänglighet, taltidningens prissättning, antal titlar i systemet och nya läsarmönster på grund av större teknikvana. Det påverkas också av region- och kommunaltidningsläsarnas intresse för att byta teknisk lösning. Kostnader för tjänstens möjliga utveckling presenteras i kapitel 7.

Sammanfattande slutsatser

Digitaliseringen av taltidningstjänsten har inneburit en omfattande ekonomisk effektivisering. Teknikskiftet har också medfört att system- och produktionskostnaderna har flyttat från tidningsföretagen till MTM. Som ett resultat av detta erhåller tidningsföretagen en mindre del av taltidningsanslaget än tidigare. Det innebär också att taltidningsnämnden numera beslutar om betydligt mindre ekonomiska medel jämfört med tidigare.

Tidningsföretagen har idag i stort sett inga kostnader för distribution av taltidningen i och med att tjänsten är helt digital och använder en infrastruktur som MTM driver och finansierar. Att tidningsföretagen prissätter taltidningen som om det vore en tryckt tidning påverkar dess attraktivitet och potential till utveckling. Inte minst då det handlar om målgrupper som inte är lika ekonomiskt starka som övriga läsargrupper³¹.

MTM:s sammantagna bedömning är att anslagen inte kommer att behöva öka i närtid. MTM bedömer att taltidningstjänsten med nuvarande anslag behöver använda 10–12 miljoner per år för utveckling av tjänsten till de nödvändiga investeringsbehov som identifieras i utredningen. En tillväxt i antal läsare innebär ökade kostnader i form av utrustning, support och stöd till tidningarna. Ansluter fler tidningar och titlar till tjänsten kan marginalerna i anslaget till slut bli ansträngda. Det innebär att anslaget på längre sikt kan behöva öka för att möta behoven.

I takt med att fler titlar med mer varierande former, affärsmodeller och finansiering ansluter till tjänsten kommer också dagens stödmodell behöva ses över för att anpassas till tjänsten. I ett scenario då tidningarnas webbplatser och applikationer blir mer tillgängliga minskar behovet av en sÄrlösning då allt fler läsare kan tillgodogöra sig nyheterna direkt via nyhetsförmedlarna. MTM:s insatser kan då riktas allt mer på den frÄmjande delen av uppdraget – det vill säga att som nationellt kunskapscentrum för tillgängliga medier stötta tidningsföretagen kring tillgänglighet och förmedla kunskap om olika läsargrupperns behov.

---

³¹ Källa: Begripsam, *Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2019*

Kapitel 4 – Läsarna

Kapitlet beskriver behov och beteenden hos taltidningstjänstens nuvarande läsare. Det innehåller även en analys av vilka övriga grupper i samhället som är potentiella läsare av taltidningstjänsten och hur tjänsten skulle behöva utformas för att tillgodose deras behov. Slutligen innehåller kapitlet en analys av vilka krav framtidens taltidningsläsare kan tänkas ställa på tjänsten, utifrån hur framtidens nyhetskonsumtion generellt kan tänkas komma att se ut.

De befintliga taltidningsläsarna

En stor majoritet av taltidningsläsarna är personer som drabbats av åldersrelaterad synnedsättning. 63 procent av läsarna är 80 år eller äldre. Endast 12 procent är yngre än 65 år³². Taltidningsläsarna är i den åldersgrupp där papperstidningen som nyhetskanal är allra starkast: personer som är 65 år eller äldre är den enda åldersgrupp i Sverige som läser papperstidningen i högre utsträckning än de läser nyheter i digitala kanaler³³.

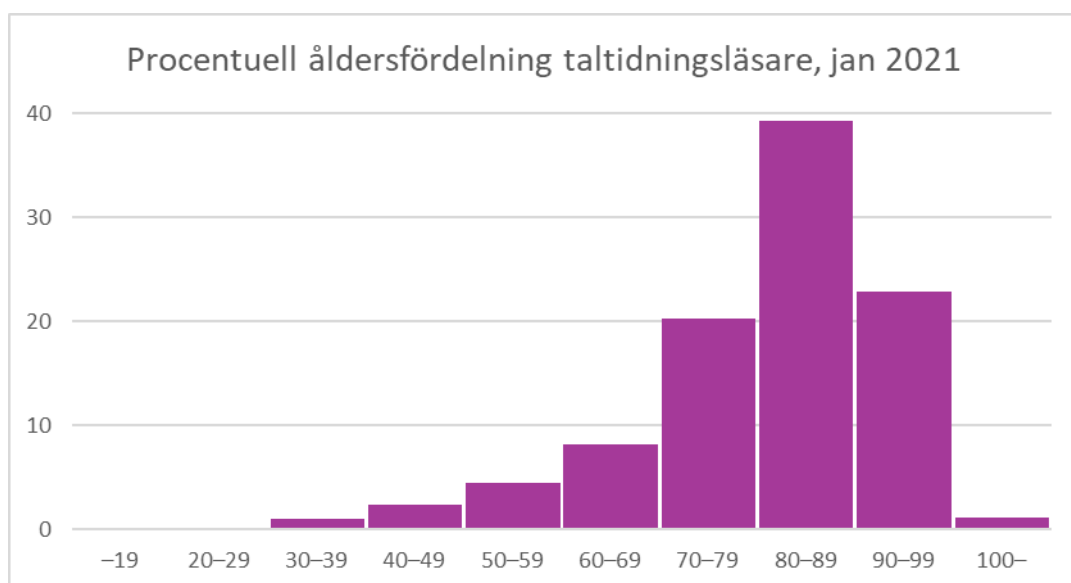

Diagram 5: Procentuell åldersfördelning taltidningsläsare januari 2021, MTM

---

³² Källa: MTM:s prenumerationsregister, januari 2021

³³ Källa: Nordicom Sverige, *Mediebarometern 2019*

Synnedstättning vanligaste orsaken

MTM:s ambition med taltidningstjänsten är att den ska rikta sig till personer med någon funktionsnedsättning som gör det svårt att läsa tidningen. Det kan röra sig om synnedstättning, dyslexi, afasi, svårigheter att hålla eller bläddra i en tidning, eller demens. Idag anger över 90 procent av läsarna att de använder taltidningen på grund av synnedstättning, enligt en läsarundersökning från slutet av 2020. Även om tjänsten skulle kunna vara till hjälp för personer med andra former av lässvårigheter är det alltså ytterst få som uppger det som skäl³⁴.

Taltidningsläsarna har ofta prenumererat på en tryckt morgontidning under en stor del av sitt liv. Många läser papperstidningen så länge det går, till exempel med hjälp av förstoringsglas, men när synen försämrats så mycket att det inte längre är möjligt väljer de taltidningen istället. En del läsare kombinerar papperstidningen och taltidningen under en övergångsperiod³⁵.

Dagens taltidningsläsare är överlag mycket nöjda med tjänsten. Tre fjärdedelar uppger att taltidningen är viktig för deras konsumtion av nyheter och lika många svarar att de läser taltidningen varje dag. Nio av tio läser taltidningen flera gånger i veckan³⁶.

När dagens läsare tillfrågas om vad som skulle kunna bli bättre nämner många att de skulle vilja ta del av fler sorters innehåll via tjänsten. Ungefär sex av tio svarar att de gärna skulle vilja ta del av samhällsinformation, och lika många skulle vilja lyssna på böcker via tjänsten. Trots det stora intresset för att lyssna på böcker är det bara en liten andel, åtta procent, av de tillfrågade som uppger att de använt tilläggstjänsten *Talboken kommer*. Tjänsten är idag tillgänglig i ungefär hälften av landets kommuner. Bland de som uppger att de använder *Talboken kommer* är i stort sett alla nöjda eller mycket nöjda med tjänsten³⁷.

En viktig aspekt som gör taltidningen värdefull för läsarna är att den bidrar till en känsla av autonomi. De är inte beroende av att en anhörig eller personal på deras boende ska högläsa tidningen för dem. Känslan av att vara oberoende och klara sig själv är viktig för många personer med funktionsnedsättning, som ofta är beroende av personer i omgivningen för att klara sina vardagsrutiner³⁸.

Sammanfattningsvis är dagens taltidningsläsare representativa för en äldre generations nyhetskonsumenter, där den hemburna morgontidningen är en viktig informationskälla och en del av vardagsrutinen. För den här gruppen fungerar taltidningstjänsten överlag väl även om det finns områden som går att utveckla och förbättra, till exempel tillgång till böcker eller samhällsinformation. Andra grupper, exempelvis yngre generationer eller personer med andra funktionsnedsättningar än synnedstättning, använder taltidningen i väldigt låg utsträckning idag.

---

³⁴ Källa: Origo Group, *Rapport taltidningen*, dnr MTM 2020/367

³⁵ Källa: Origo Group, *Rapport med intervjuer med Polarprint*, dnr MTM 2020/367

³⁶ Källa: Origo Group, *Rapport taltidningen*, dnr MTM 2020/367

³⁷ Källa: Origo Group, *Rapport taltidningen*, dnr MTM 2020/367

³⁸ Källa: Origo Group, *Rapport med intervjuer med Polarprint*, dnr MTM 2020/367

Potentiella taltidningsläsare

Som tidigare konstaterats är en stor majoritet av dagens taltidningsläsare personer med synnedsättning som tidigare varit prenumeranter på en tryckt morgontidning. De har övergått till att lyssna på taltidningen när synen inte längre räckt till.

Begripsam, ett analysföretag specialiserat på tillgänglighetsfrågor, har på uppdrag av MTM intervjuat personer med olika former av funktionsnedsättning. Enligt Begripsam finns potentiella taltidningsläsare i flera andra grupper. Analysen bygger på att taltidningstjänsten har möjlighet att lösa tre olika sorters problem med tillgänglighet till nyheter:

- **Konverteringsproblemet.** Taltidningen löser svårigheten att tillgodogöra sig innehållet genom att konvertera skriven text till tal.
- **Distributionsproblemet.** För många personer med funktionsnedsättning är det svårt att aktivt söka upp nyheter. Då taltidningen distribueras ut direkt till läsarna utan att de behöver utföra någon aktiv handling själva utöver att starta spelaren löser tjänsten på så sätt distributionsproblemet.
- **Begriplighetproblemet.** För en del personer är det svårt att förstå innehållet i nyheterna. För dessa individer behöver texterna bearbetas för att bli begripliga. Detta är inte något som taltidningstjänsten i sig möjliggör (men däremot finns den av MTM utgivna lättlästa nyhetstidningen *8 sidor* tillgänglig som taltidning).

Traditionellt har värdet av taltidningstjänsten främst formulerats utifrån det första problemet, konvertering från text till tal. Men Begripsams slutsats efter intervjuer med potentiella läsare är att taltidningstjänstens lösning på distributionsproblemet kan vara till stor hjälp för flera användargrupper som inte har taltidningen idag³⁹.

Grupper som kan vara hjälpta av taltidningen

Nedan följer ett resonemang om ett antal grupper som kan ha användning av taltidningstjänsten, i vissa fall förutsatt att tjänsten utvecklas för att bättre passa deras behov. Detta är några exempel på hur tjänsten kan komma till nytta för fler personer och inte någon fullständig kartläggning. Det finns fler funktionsnedsättningar och svårigheter där taltidningen kan vara till hjälp än de som behandlas här.

Det är dock svårt att dra generella slutsatser kring vilka behov och utmaningar personer med olika funktionsnedsättningar har. Vilka metoder och strategier som fungerar bra för att hantera svårigheten är individuellt.

Det är också mycket svårt att uppskatta hur stor gruppen med en viss svårighet eller funktionsnedsättning är. Dels är kunskapsunderlaget ofta väldigt osäkert, dels är det så stora variationer inom en grupp att det inte går att dra några säkra slutsatser kring hur stor andel med en viss svårighet som skulle ha nytta av en

---

³⁹ Källa: Begripsam, *Potentiella läsare av taltidningar*, 2021, dnr MTM 2020/367

särskild lösning. Detta är frågor som behöver undersökas vidare genom att intervjua personer ur de olika grupperna och låta dem testa olika lösningar.

Personer med exekutiva svårigheter, det vill säga svårigheter med bland annat att påbörja komplexa aktiviteter, att bibehålla fokus på en uppgift eller att planera och skapa struktur i vardagen, kan framför allt behöva hjälp med distributionsproblemet. Exekutiva svårigheter finns bland annat hos personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar såsom ADD, ADHD eller autismspektrumdiagnos.

Det här är en grupp som är väldigt heterogen, och det är vanskligt att beskriva behoven hos individerna i gruppen på ett generaliserande sätt. Men för många i gruppen kan det vara en övermäktig uppgift att söka fram och välja ut nyheter, och att ta sig tid att läsa och förstå innehållet. Samma svårighet gäller även för exempelvis samhällsinformation. Taltidningen skickas direkt ut till läsaren, vilket till viss del löser distributionsproblemet, och för många kan det också underlätta att lyssna på innehållet istället för att läsa skriven text.

Personer med intellektuell funktionsnedsättning har ofta stora svårigheter att aktivt följa nyhetsflödet och att ta del av samhällsinformation. De kan ha svårt med alla tre problemen: konvertering, distribution och begriplighet. Att lyssna på upplästa nyheter istället för att läsa text på papper eller en bildskärm skulle vara till stor hjälp. De kan också ha stora svårigheter att söka upp och navigera i ett komplext informationsflöde. Att taltidningen består av ett urval nyheter som skickas ut till läsaren utan att hen måste göra en aktiv handling är därför mycket värdefullt. Men för att de flesta i denna grupp fullt ut ska kunna tillgodogöra sig nyheterna krävs även en redaktionell bearbetning av innehållet, för att lösa begriplighetsproblemet.

Personer med medfödd eller förvärvad hjärnskada har ofta såväl direkta som indirekta problem med att läsa skriven text. Direkta svårigheter kan vara problem med att avkoda texten eller förstå vad den handlar om. Indirekta svårigheter kan vara trötthet, svårigheter att fokusera och problem med minnet. Kombinationen av dessa svårigheter kan göra det helt omöjligt att på egen hand läsa en tidning, oavsett om den är tryckt eller digital. Den här gruppen kan därför ha stor hjälp av att taltidningen löser både konverterings- och distributionsproblemet.

För personer med demens kan taltidningen fylla en viktig funktion, framför allt så länge svårigheterna är relativt milda. För denna grupp kan nyheter från orten där personer växte upp ofta vara minst lika intressanta som nyheter från orten där personen lever idag.

Personer med dyslexi kan sannolikt också ha stor nytta av taltidningstjänsten. Mellan fem och åtta procent av befolkningen har dyslexi, och för många av dessa läsare är det konverteringsproblemet som är den stora utmaningen. De har för det mesta inga problem att hitta eller förstå information, utan utmaningen är att avkoda den skrivna texten⁴⁰.

Personer som är svaga i att läsa svenska är ännu en grupp som skulle kunna ha nytta av taltidningen. Det behöver inte handla om personer där lässvårigheten orsakas av en funktionsnedsättning, utan kan även vara personer som helt enkelt

---

⁴⁰ Källa: Begripsam, *Lässvårigheter – ett fördjupningsmaterial*, 2020, dnr MTM 2020/688

går ut skolan utan att ha lärt sig att läsa funktionellt. Personer som har invandrat till Sverige och håller på att lära sig svenska är en annan grupp som skulle kunna ha nytta av att kunna lyssna på nyheter istället för att läsa texten, inte minst personer som är analfabeter på sitt modersmål⁴¹.

Personer med dövblindhet kan ha svårt att både läsa text på papper och skärm och att lyssna på taltidningen, beroende på hur svår hörselnedsättningen är. Många i den här gruppen har i praktiken väldigt få alternativ idag för att kunna läsa nyheter. I samtal med representanter för Nationellt kunskapscenter för dövblindfrågor (NKADB) framkommer att en version av taltidningen som ges ut i digitalt distribuerad punktskrift skulle ha ett stort värde för gruppen dövblinda. Även många med synnedsättning som har fullt funktionell hörsel men som föredrar att läsa punktskrift framför att lyssna på den syntetiska uppläsningen skulle ha glädje av en punktskriftsversion av tidningen.

En punktskriftsversion av "taltidningen" (i detta fall blir begreppet "tal" i namnet på tjänsten missvisande) skulle kunna skickas ut till läsarens dator, mobiltelefon eller surfplatta, och läsas med hjälp av en ansluten så kallad punktskriftsdisplay. Att distribuera nyheterna som punktskrift skulle inte bara innebära ökad tillgänglighet för den här gruppen läsare, utan också bidra till att hålla punktskriften levande som språk, vilket stärker läs- och skrivförmågan hos individerna och ökar deras möjligheter att medverka fullt ut i samhället⁴².

Utmaningar med att nå de potentiella läsarna

En utmaning i att göra taltidningstjänsten relevant för ovan nämnda grupper är att de ofta inte är vana vid att läsa nyheter i en papperstidning. Idag rekryteras taltidningsläsare för det mesta när de på grund av hög ålder får problem med synen och inte längre klarar av att läsa papperstidningen. För personer som på grund av sin funktionsnedsättning aldrig kunnat tillgodogöra sig innehållet i en papperstidning finns det dock ingen naturlig anledning att skaffa taltidningen. En del av de potentiella läsarna saknar en relation till nyhetskonsumtion över huvud taget, oavsett kanal, och där är utmaningarna ännu större.

En annan utmaning är kostnaden. Rapporten *Svenskarna med funktionsnedsättning och internet*⁴³ visar att personer med funktionsnedsättning ofta har mycket låga inkomster, vilket skapar stora utmaningar i att ta del av nyhetsflödet, utöver de svårigheter som är direkt kopplade till funktionsnedsättningen. När taldagstidningen kostar lika mycket som att prenumerera på en tryckt morgontidning är det ofta för dyrt. Skulle priset istället baseras på kostnaden för ett digitalt abonnemang, som ofta är mellan 25 och 50 procent av priset på papperstidningen, skulle det öppna upp för fler, och om det var möjligt att prova tjänsten utan kostnad för att ta reda på om den passar ens behov skulle tröskeln bli lägre. Om taltidningstjänsten dessutom kan användas

---

⁴¹ Källa för grupperna: *Begripsam, Potentiella läsare av taltidningar*, 2021, dnr MTM 2020/367

⁴² Källa: Samtal med Karin Jönsson, NKADB, och Thomas Ragnarsson, SPSM och NKADB, 2020-12-02

⁴³ Källa: *Begripsam, Svenskarna med funktionsnedsättning och internet*, 2019

för att tillgängliggöra de nyheter som finns gratis på många nyhetssajter skulle tröskeln tas bort helt.

Taltidningstjänsten skulle alltså kunna vara till hjälp för många fler personer med lässvårigheter än de som nyttjar tjänsten idag. Det rör sig både om personer som har en läsnedsättning orsakad av en funktionsnedsättning, och om personer som har svårt att läsa överlag, utan att det är orsakat av en funktionsnedsättning.

För att taltidningstjänsten ska vara användbar för dessa grupper behöver den förändras. Det är till exempel osannolikt att en person som på grund av sin funktionsnedsättning aldrig läst en tryckt dagstidning skaffar en prenumeration på taltidningsversionen av den tryckta tidningen. De har inte någon naturlig relation till mediet. Priset är också en viktig faktor för många personer med funktionsnedsättning, som i hög utsträckning är en ekonomiskt svag grupp.

Framtidens taltidningsläsare

För att förstå vilka vanor och behov framtidens taltidningsläsare kommer att ha är det viktigt att se hur nyhetskonsumention i samhället förändras. De senaste tio till femton åren har inneburit en dramatisk förändring av våra medievanor, vilken drivs på av såväl en rasande snabb teknisk utveckling som en omvälvande strukturomvandling i mediabranschen (båda dessa aspekter beskrivs utförligare i nästa kapitel).

Förändringen i mediekonsumention berör vilken relation läsaren har till olika mediekanalet och nyhetskällor, samt betalningsviljan.

Digitalisering den viktigaste underliggande drivkraften

Den första och mest uppenbara förändringen rör digitaliseringen. Idag är digitala kanaler den primära nyhetskällan för en majoritet av befolkningen. I åldersspannet 25–44 år läste 54 procent en dagstidning på nätet (alltså en webbplats eller mobilapplikation från ett morgon- eller kvällstidningsföretag) en vanlig dag under 2019, medan bara 16 procent läste en tryckt dagstidning. I nästa åldersspann, 45–64 år, läste 57 procent nyheterna digitalt och 40 procent läste en papperstidning under en genomsnittlig dag. Det var alltså en betydligt högre andel papperstidningsläsare i denna grupp, men fortfarande är det den digitala tidningen som dominerar⁴⁴.

I åldersspannet 65–79 år är den tryckta tidningen fortfarande populärare än den digitala, med 61 procent läsning en genomsnittlig dag. Men även i denna grupp är det nära hälften, 45 procent, som läser en digital utgåva av tidningen en vanlig dag⁴⁵.

Läsare av digitala respektive tryckta tidningar ägnar ungefär lika lång tid åt att läsa tidningen en vanlig dag – den genomsnittliga lästiden är cirka 30 minuter för den digitala tidningen och 34 minuter för papperstidningen. Dock varierar

---

⁴⁴ Källa: Nordicom Sverige, *Mediebarometern 2019*

⁴⁵ Källa: Nordicom Sverige, *Mediebarometern 2019*

läsningen med ålder. Äldre personer läser längre tid än yngre – både digitalt och på papper⁴⁶.

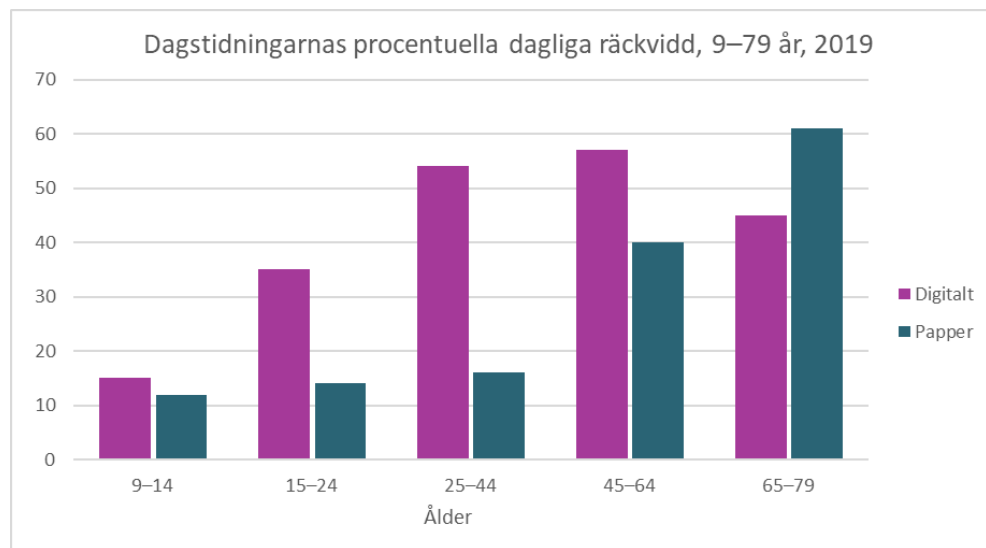

Diagram 6: Dagstidningarnas procentuella dagliga räckvidd 9–79 år, 2019, Mediebarometern 2019, Nordicom.

Dynamiska läsvanor

Att ta del av nyheter digitalt istället för på papper handlar inte bara om distributionsformen. Själva nyhetsprodukten är en annan i det digitala formatet. Nyhetssajter och -appar har ett levande, dynamiskt nyhetsflöde som hela tiden är aktuellt och uppdaterat. I den digitala kanalen kan du läsa om ett dramatiskt nyhetskeende i princip i realtid. Det föder en förväntan hos läsaren – när något viktigt inträffar kan du läsa om det bara några minuter senare.

Som läsare förväntar du dig att innehållet uppdateras efterhand som ny information framkommer. Du förväntar dig också olika paketering av innehållet, så att du i ett och samma innehållsflöde finner textbaserade artiklar, interaktiv nyhetsgrafik, livechattar, bildspel och videomaterial. Allt sammantaget ger de digitala utgåvorna en rikare upplevelse och är totalt sett mer omfattande än pappersutgåvorna, som består av ett urval av det innehåll som publiceras digitalt.

När de generationer av läsare som är vana vid att ta del av digitala medier som sin primära nyhetskälla blir äldre och drabbas av åldersrelaterade svårigheter med syn eller motorik, och inte längre kan använda sin mobiltelefon eller surfplatta, kommer de att ställa andra krav på hur en tillgänglig taltidningstjänst ska fungera. De kommer att förvänta sig en nyhetsupplevelse likvärdig den de är vana vid, där de kan läsa en nyhet då behovet uppstår. Håller regeringen presskonferens vill de ta del av vad som sades strax därefter, inträffar det en olycka i närområdet vill de direkt veta vad som har hänt, och när laget de följer har spelat match vill de veta hur det har gått när slutsignalen är blåst.

⁴⁶ Källa: Nordicom Sverige, *Mediebarometern 2019*

Är du van vid att kunna ta del av information direkt när du behöver den så kommer du sannolikt inte förvänta dig mindre den dag du drabbas av en funktionsnedsättning som gör läsningen svårare. Dessa nya förväntningar på vad det innebär att konsumera nyheter ställer nya och högre krav på taltidningen som tjänst.

Lägre betalningsvilja

Digitaliseringen har påverkat de ekonomiska förutsättningarna på mediemarknaden, något som beskrivs närmare i nästa kapitel. I det här sammanhanget är det värt att nämna att betalningsviljan hos läsarna är betydligt lägre i en digital kontext än vad den historiskt varit för den prenumererade morgontidningen på papper. Trots att det totala antalet läsare för många mediehus är högre än någonsin, har det visat sig vara svårt att förmå läsarna att betala för att läsa nyheter digitalt.

Det finns tecken på att detta håller på att förändras – flera av storstadstidningarna har en stark positiv tillväxt av digitala prenumerationsintäkter – men trots det är det många läsare som nöjer sig med att läsa det nyhetsinnehåll som är åtkomligt gratis. Trenden går mot att allt fler artiklar hos landsortspressen och morgontidningarna i storstäderna är tillgängligt enbart för betalande prenumeranter, men det finns fortfarande gott om gratis nyhetsinnehåll, inte minst på kvällstidningarnas webbplatser och på aggregeringstjänster som samlar nyheter från flera olika källor, som exempelvis Omni⁴⁷.

Förutom att vara knuten till papperstidningen som förlaga så är dagens taltidningstjänst beroende av att läsaren är betalande prenumerant hos ett tidningsföretag, vilket innebär att nyhetstjänster som är gratis stängs ute och inte kan tillgängliggöras för läsarna.

En mångfald av nyhetskällor

I vår digitala samtid är världens alla nyhetskällor bara ett klick bort. Förut hade ett vanligt hushåll en prenumerations på sin lokala morgontidning och var ofta lojal mot den i decennier. Idag följer många läsare ett flertal nyhetskällor parallellt. Det är enkelt att ha flera olika nyhetsappar installerade på sin telefon, och när man tröttnar på en kanal är det lika enkelt att sluta använda den. Det går att prova på ”plus-” och ”premiumabonnemang” på olika webbplatser och avsluta dem när man inte längre är nöjd. Detta gäller även nya och alternativa nyhetsmedier, som inte drivs av traditionella medieföretag.

Att många läsare hittar nyheterna via flöden i sociala medier bidrar också till mångfalden av källor. 28 procent av den vuxna befolkningen tog del av nyheter som de sett i sitt flöde på Facebook under en vanlig dag 2019. Detta är vanligare bland yngre personer. I åldersgruppen 15–24 år var det 37 procent av befolkningen som läste nyheter som delats på Facebook och 43 procent som läste nyheter som delats på Instagram en vanlig dag.

---

⁴⁷ Källa: Kantar Sifo, *ORVESTO Konsument 2020*

Även Youtube och Snapchat är populära sociala medier som står för en stor del av spridningen av nyheter till de yngre läsargrupperna – 31 respektive 20 procent av 15–24-åringarna hittade nyheter via dessa kanaler under en genomsnittlig dag 2019. Detta läsarbeteende innebär att urvalet av nyheter styrs av vad personer i ens nätverk väljer att dela samt de stora techbolagens algoritmer, snarare än av tidningarnas redaktörer⁴⁸.

Mångfalden av nyhetskällor, i kombination med de sociala medierna, gör att yngre läsare idag inte har samma lojalitet gentemot en enskild tidning som tidigare generationer haft. Detta ställer nya krav på en framtida taltidningstjänst. Dagens taltidningsläsare väljer taldagstidningen för att kunna fortsätta ta del av samma morgontidning som de läst under lång tid, när de inte längre kan läsa den som vanligt. Men när de som är i 20- eller 30-årsåldern idag drabbas av åldersrelaterade funktionsnedsättningar kommer de troligtvis inte ha samma lojalitet mot en enskild tidning, utan se det som en självklarhet att kunna växla mellan ett stort utbud av nyhetskällor.

Sammanfattande slutsatser

Taltidningstjänsten fungerar väl för den grupp av läsare som använder tjänsten idag, i huvudsak äldre personer med synnedsättning som prenumererar på en tryckt dagstidning sedan många år tillbaka.

Det finns ett flertal andra grupper som skulle kunna ha användning av taltidningstjänsten, men som av olika skäl inte använder tjänsten idag. En del av orsaken är att tjänsten är baserad på den tryckta tidningen, och för en person som på grund av sin funktionsnedsättning inte har någon relation till papperstidningen idag så finns få skäl att skaffa taltidningen. Även kostnaden är ett hinder för en del potentiella läsare. Båda dessa hinder kan lösas med en taltidning som utgår från den digitala tidningen och som är prissatt därefter.

En del av de potentiella läsargrupperna har en svag relation till nyhetsläsning överlag, oavsett om det är digitalt eller i pappersformat. Det är en större utmaning att få dem att bli taltidningsläsare.

Nyhetskonsumenternas vanor är i stor förändring, och för yngre generationer har papperstidningen inte någon plats i deras mer dynamiska läsvanor. De läser och är intresserade av nyheter i hög grad, men tar del av en mix av digitala källor, ofta men inte alltid filtrerade av algoritmerna på sociala medier. De är inte lojala mot en viss publikation utan väljer innehåll utifrån intresse och nyfikenhet. I de digitala kanalerna är de vana vid att kunna ta del av information när behovet uppstår, och inte behöva vänta på en tidning som kommer nästa dag.

Betalningsviljan är lägre än tidigare generationers, och även om det finns tecken på att betalningsviljan håller på att öka är det mycket osäkert i vilken grad framtidens nyhetsläsare kommer att betala för sin läsning. Troligtvis kommer det variera beroende på intresse och ekonomiska förutsättningar, vilket också bidrar till en fragmenterad mediepublik.

---

⁴⁸ Källa: Nordicom Sverige, *Mediebarometern 2019*

Allt sammantaget ställer detta höga krav på förändring av taltidningstjänsten för att den ska vara meningsfull för dessa läsare den dag de inte längre kan ta del av nyheter med hjälp av sin mobiltelefon eller dator. Det rör sig framför allt om tre aspekter:

För det första behöver tjänsten kunna tillgängliggöra nyheter som publiceras digitalt, eftersom papperstidningen inte har någon plats i yngre läsares nyhetsvanor.

För det andra måste det vara enkelt att ta del av ett stort utbud av nyhetskällor, eftersom yngre läsare inte har samma lojalitet mot en särskild tidning som tidigare generationer haft.

Och för det tredje måste det vara möjligt att använda taltidningstjänsten för att läsa nyheter som är gratis, eftersom en stor del av nyhetsläsandet idag sker i nyhetstjänster som inte kräver en prenumeration.

Kapitel 5 – Omvärlden

Kapitlet beskriver förändringar och trender i samhället som påverkar taltidningstjänstens nuvarande och framtida förutsättningar. De senaste årtiondena har såväl läsarbeteenden som mediesektorn förändrats avsevärt i relation till samhällets digitala utveckling. När MTM på uppdrag av regeringen ser över taltidningsverksamheten är det därför av vikt att analysera vilka konsekvenser den digitala utvecklingen och mediebranschens förändrade villkor, liksom nya konsumtionsmönster, kan få för taltidningstjänstens utvecklingsmöjligheter.

Den första delen av kapitlet redogör för och analyserar förändringar i relation till de läsarbeteenden som behandlas i föregående kapitel. Därefter följer en beskrivning och analys av förändringar i mediebranschen. Kapitlet avslutas med sammanfattande slutsatser.

Digitalisering och teknikutveckling

Internet och det allt mer digitaliserade medielandskapet har lett till förändrade medievänor för människor i alla åldrar. Vanan att konsumera medier digitalt gör att mediebranschen går mot att distribuera allt mer innehåll i digitalt format och i fler olika kanaler. Den ökade efterfrågan från läsarna på att kunna ta till sig uppdaterade nyheter när som helst på dygnet ställer krav på nyhetsförmedlarna att möta de nya konsumtionsmönstren.

Teknik i form av smarta telefoner medför nya möjligheter för läsaren att ta del av information på olika sätt beroende av vilken situation hen befinner sig i. Den tekniska utvecklingen möjliggör på så sätt en mer flexibel läsning. Tablåerna med nyhetsuppdateringar vid fasta tider är på många sätt på väg bort, även om det fortfarande finns mediekonsumenter som till exempel föredrar att läsa papperstidning på traditionellt vis.

Det finns också situationer som samlar mediekonsumenterna vid så kallade lägereldar, så som direktsänd sport, melodifestival och större nyhetshändelser. Den nya typen av flexibel mediekonsumtion och den mer linjärt traditionella pågår samtidigt och behöver inte heller utesluta varandra.

Mediekonsumtionen har också kommit att bli allt mer dynamisk och anpassad för den enskilda individen. Detta är bland annat en konsekvens av att algoritmer i sociala medier filtrerar de nyheter och den informationen vi får till oss baserat på

faktorer som vad vi tidigare läst, eller genom egna inställningar på digitala nyhetstjänster som gör att läsaren främst får till sig en viss typ av nyheter som intresserar hen. Det finns idag en förväntan hos läsaren att själv kunna göra ett urval eller att få personliga, rekommendationer avseende nyheter, film och musik på de digitala plattformar där medier konsumeras.

I kapitel 6, där olika scenarier presenteras för taltidningstjänstens möjliga utveckling, beskrivs förändringen och önskemålen om ett mer dynamiskt och flödesbaserat nyhetsutbud i taltidningstjänsten.

Tillgång till internet och digital teknik

Tillgång till internet har på många sätt kommit att bli en förutsättning för att delta i det digitaliserade samhället. År 2010 var 86 procent av svenskarna internetuppkopplade och 2020 är motsvarande siffra 96 procent. Yngre är uppkopplade i större utsträckning än äldre, men även bland den äldre befolkningen ökar andelen som har tillgång till internet. 23 procent av de som är 76 år och äldre var år 2010 uppkopplade på internet. År 2020 har den siffran stigit till 73 procent⁴⁹.

En ökad tillgång till internet påverkar även hur och på vilket sätt konsumtionen av medier sker. I *Mediebarometerns* årliga undersökning om svenskarnas medievanor uppger 94 procent att de har tillgång till en smart telefon. Detta gör den smarta telefonen till den vanligaste digitala enheten i svenska hem, även om undersökningen också visar att en fjärdedel av den äldsta åldersgruppen (65–79 år) inte har tillgång till en smart telefon⁵⁰. Om svenskarna själva får välja uppger de flesta att de vill få brådskande samhällsinformation via sms, vilket ytterligare visar på betydelsen av mobiltelefonen⁵¹.

Utvecklingen av smart, bärbar teknik med tillgång till internet påverkar utbudet av medier och hur vi till exempel konsumerar nyheter. I rapporten *Journalism, Media, and Technology Trends and Predictions* konstaterar författarna att de senaste tio åren har inneburit omfattande förändringar i och med utvecklingen av mobil teknik och sociala medier, vilket har fragmenterat läsarnas uppmärksamhet, underminerat annonsmodellerna och försvagat journalistikens roll som gatekeepers⁵².

Hur påverkar den tekniska utvecklingen och nya läsarbeteenden taltidningstjänsten?

Teknikutvecklingen och en ökad tillgång till uppkoppling och digitala kommunikationsmedel får konsekvenser för taltidningstjänstens utvecklingsmöjligheter. Kommande taltidningsläsare har sannolikt andra nyhetsvanor än befintliga läsare har. Det innebär att läsarna i framtiden förmodligen kommer att förvänta sig en taltidningstjänst som motsvarar den

---

⁴⁹ Källa: Internetstiftelsen, *Svenskarna och internet 2020*

⁵⁰ Källa: Nordicom Sverige, *Mediebarometern 2019*

⁵¹ Källa: Internetstiftelsen, *Svenskarna och internet 2020*

⁵² Källa: Reuters Institute for the Study of Journalism, *Journalism, Media, and Technology, Trends and Predictions 2020*

digitala tidningsläsning de är vana vid, både vad gäller innehåll och kostnad. Det betyder i sin tur att taltidningstjänsten behöver utvecklas för att möta behoven av mer dynamiska och flödesbaserade läsvanor och även erbjuda tekniska lösningar i form av exempelvis push-notiser om viktiga nyhetsuppdateringar under dagen.

MTM gör bedömningen att även om användningen av smarta telefoner är hög i Sverige kommer det fortfarande att finnas ett behov av anpassad utrustning för de som läser taltidningen på grund av åldersrelaterade förändringar i syn och motorik. Behoven av anpassade hjälpmedel kvarstår för denna grupp, men läsutrustningen behöver utvecklas för att bli ännu mer tillgänglig och användarvänlig.

Även om det finns en större medvetenhet om behovet av universell utformning, det vill säga att göra en produkt eller tjänst tillgänglig från början, är MTM:s erfarenhet att de universella standarder som finns kring tillgänglighet inte omfattar alla läsare. MTM bedömer det inte som sannolikt att alla läsare kommer att kunna läsa via tidningarnas egna webbsidor och applikationer med digitala redskap även när dessa blir mer tillgängliga. Den nuvarande fördelningen, där nästan alla taltidningsläsare läser med hjälp av en Daisyspelare och bara ett fåtal med hjälp av Legimus eller mobilapplikationen Akila, kommer dock antagligen att förändras i takt med att tjänsten breddas och nya läsargrupper tillkommer.

Nästa generations mobilnät ser ut att förstärka de trender MTM ser i samhället och hos läsarna. Genom 5G-nätets introduktion i Sverige, vilket på sikt kommer möjliggöra en högre kapacitet och hastighet, ges utökade möjligheter att kunna konsumera nyheter på nätet överallt. Taltidningen är sedan teknikskiftet beroende av en digital infrastruktur och kommer kunna använda 5G-nätet för att tillhandahålla taltidningen till läsarna, även om tjänsten redan fungerar bra med kapaciteten hos befintliga nät.

En flödes- och rekommendationsbaserad mediekonsumtion

Som tidigare konstaterats har mediekonsumtionen kommit att förändras i takt med samhällets digitalisering och ett förändrat informations- och medielandskap. Idag är det till exempel vanligt att också konsumera nyheter i sociala mediekkanaler, inte minst bland den yngre generationen⁵³.

I rapporten *Svenska nyhetsvanor* från 2020 hänvisas det till 2019 års nationella SOM-undersökning där fyra av fem svenskar uppger att de tar del av nyheter via sociala medier minst tre dagar i veckan⁵⁴. Användningen av sociala medier har också stigit under pågående pandemi, där internetanvändande pensionärer är den grupp som har ökat sin närvaro på sociala medier allra mest⁵⁵. I en internationell studie om digitala nyhetsvanor rapporteras att unga mellan 18 och

---

⁵³ Källa: Myndigheten för press, radio och tv, *Svenska nyhetsvanor 2020*

⁵⁴ Källa: Myndigheten för press, radio och tv, *Svenska nyhetsvanor 2020*

⁵⁵ Källa: Internetstiftelsen, *Svenskarna och internet 2020*

24 år föredrar att få sina nyheter via sociala medier och att andelen i alla åldrar som säger att de använder Instagram för nyheter har fördubblats sedan 2018⁵⁶.

Användningen av sociala medier har bidragit till nyhetsmediernas utveckling och möjligheter att nå läsarna. Läsarna förväntar sig att kunna ta del av aktuella nyheter och samhällsinformation via sina sociala medier på ett snabbt och enkelt sätt. Plattformarnas algoritmer synliggör eller rekommenderar en viss typ av information som bland annat grundar sig på vad läsaren verkar vara intresserad av och vilka kontakter hen har. Det innebär att de algoritmer som de sociala medieplattformarna använder påverkar nyhetsmediernas möjligheter att nå ut till en bred publik.

När nyheter och sociala medier flyter samman i större utsträckning skapar det större utmaningar för taltidningstjänsten att vara aktuell eftersom den enligt nuvarande reglering vilar på att det finns en tryckt förlaga. Taltidningens uppgift är inte att återskapa algoritmbaserade nyhetsflöden såsom de framträder i sociala medier. Det är däremot av vikt att även taltidningsläsarna får möjlighet att kunna ta del av nyhetsuppdateringar under dagen på samma sätt som andra läsare.

Idag är också rekommendationer baserade på vad du tidigare läst, lyssnat eller tittat på ett vanligt inslag hos de flesta mediebolagens tjänster. I taltidningstjänsten finns en möjlighet att styra ordningen i vilken tidningen blir uppläst, så att läsaren exempelvis kan börja med inrikesdelen eller kulturdelen. I dagsläget finns emellertid ingen rekommendationstjänst som kan tipsa taltidningsläsaren om att en viss artikel skulle kunna vara intressant baserat på vad läsaren tidigare har läst. I detta sammanhang finns utvecklingsmöjligheter för taltidningstjänsten när det gäller att närma sig ett mer dynamiskt och individanpassat innehåll i likhet med mediebolagens digitala nyhetsförmedling i övrigt.

Digital ojämlikhet för personer med funktionsnedsättning

Tillgången till internet i Sverige är generellt hög och den digitala klyftan har minskat kraftigt, men det finns fortfarande människor som helt saknar uppkoppling eller som inte har tillgång till tillräckligt bra uppkoppling. Det är också många som behöver hjälp och stöd i användningen av internet och digitala tjänster⁵⁷.

Digital ojämlikhet följer de sociala och ekonomiska skillnader som finns i samhället i övrigt och bör därför förstås utifrån ett brett perspektiv. Många av sällan- eller ickeanvändarna är pensionärer och lever i låginkomsthushåll. Bland dessa är också andelen med en funktionsnedsättning dubbelt så stor som bland resten av befolkningen⁵⁸.

I undersökningen *Svenskarna med funktionsnedsättning och internet 2019* konstateras att personer med funktionsnedsättning har tillgång till smart telefon,

---

⁵⁶ Källa: Reuters Institute for the Study of Journalism, *Digital news report 2020*

⁵⁷ Källa: Internetstiftelsen, *Svenskarna och internet 2020*

⁵⁸ Källa: Internetstiftelsen/Andersson J, *Digitalt utanförskap 2020 Q1*, delrapport till Svenskarna och internet.

dator och surfplatta i lägre grad än personer utan funktionsnedsättning. Yngre personer med funktionsnedsättning har också i betydligt lägre utsträckning tillgång till en smart telefon jämfört med personer i samma ålderskategori utan funktionsnedsättning⁵⁹. Detta gör att personer med funktionsnedsättning, särskilt i de yngre åldrarna, inte har samma möjligheter att delta digitalt i samhället och inte heller får samma möjligheter till mediekonsumtion som personer utan funktionsnedsättning.

I takt med att digitala format blir allt viktigare för nyhetskonsumtion och nyttjande av samhällstjänster kan denna digitala klyfta således riskera att förstärka ett utanförskap. Noterbart är också att resultatet från Begripsams intervjustudie om samhällsinformation under covid-19 visar att flera grupper inte självmant söker information och här kan sms eller push-notiser påminna om att det finns något viktigt att läsa⁶⁰. Det kräver dock att de har tillgång till en mobiltelefon med ett tillgängligt gränssnitt.

Som tidigare har konstaterats innebär den ökade digitaliseringen och förändrade medievänor bland alla åldersgrupper att framtida taltidningsläsare förmodligen kommer ha tillgång till digital teknik på ett annat sätt än tidigare och även ha andra kunskapsmässiga förutsättningar att hantera densamma.

Det finns emellertid en digital klyfta i samhället som innebär att många med funktionsnedsättning fortfarande både saknar uppkoppling och tillräckliga kunskaper för att kunna dra nytta av internet och digitala tjänster. Som tidigare nämnts finns det till exempel stora skillnader när det gäller tillgång till teknik mellan unga med och utan funktionsnedsättning.

Den digitala ojämlikheten i samhället gör att MTM med största sannolikhet behöver fortsätta erbjuda möjligheten till gratis uppkoppling, liksom hjälp och stöd i användningen av tekniken. Taltidningen och dess användarstöd får i och med detta en positiv kompensatorisk och viktig utjämnade effekt.

MTM:s erfarenhet av arbetet med Taltidningshjälpen – kundtjänsten för taltidningsanvändare – är att många läsare med funktionsnedsättning behöver mycket stöd för att kunna använda tekniska lösningar, oavsett hur tillgängliga dessa är. Det är därför viktigt att de som arbetar med att stödja användarna har en djup förståelse för läsarnas specifika behov.

Att konsumera medier via ljud och röst

Allt fler läser idag med andra sinnen än ögonen. Konsumtionen av ljud- och röstbaserade medieformat ökar i Sverige. Det gäller till exempel möjligheten att lyssna på strömmad radio⁶¹ eller det växande intresset för ljudböcker. Numera konsumerar 42 procent av internetanvändarna ljud- och/eller e-böcker⁶². Även äldre personer tecknar i högre utsträckning än tidigare abonnemang på en

---

⁵⁹ Källa: Begripsam, *Svenskarna med funktionsnedsättning och internet*, 2019

⁶⁰ Källa: Begripsam, Hur har samhällsinformationen om covid-19 fungerat för personer med funktionsnedsättning?, dnr MTM 2020/710

⁶¹ Källa: Nordicom Sverige, *Mediebarometern 2019*

⁶² Källa: Internetstiftelsen, *Svenskarna och internet 2020*

strömningstjänst för ljudböcker, vilket är en utveckling som har förstärkts under pågående pandemi⁶³.

Utvecklingen de senaste åren har möjliggjort ett mer flexibelt radiolyssnande där lyssnaren kan välja att ta till sig nyheter eller andra program direkt då de sänds, eller när de själva väljer att lyssna med hjälp av mobiltelefonen eller datorn. Denna utveckling har stärkt ljudets position och gör att allt fler mediebolag satsar på ljudbaserade medier, så som olika typer av poddradio⁶⁴.

Konsumtionen av poddradio har i princip fördubblats bland internetanvändarna sedan 2015 och i åldersgruppen 15–44 år är det fler som lyssnar på strömmad radio än på traditionellt sätt⁶⁵. Den ökade användningen av ljudmedier är således intressant för taltidningens utveckling på flera sätt med tanke på kommande taltidningsläsares medievanor liksom taltidningens utvecklingsmöjligheter.

Under hösten 2020 skickade MTM ut en enkät till sju svenska tidningsföretag med frågor om taltidningen och hur tidningsföretagen upplever att systemet fungerar idag (sex av företagen besvarade enkäten). Flera av svaren pekar mot att ljud är ett område där tidningarna själva ser utvecklingspotential för att tidningsläsare också ska kunna lyssna på nyheter i ett tillgängligt format.

Ytterligare ett område på frammarsch när det gäller utvecklingen av ljud inom den svenska och internationella mediabranschen är uppläsning från text till tal med hjälp av automatisk, datorgenererad talsyntes. I och med att taltidningen läses upp av talsyntes är utvecklingen av ljudbaserade medieformat och teknik som möjliggör att styra och navigera med hjälp av rösten viktiga områden för taltidningens utveckling i framtiden.

Svaren från ovan nämnda enkät till tidningsföretagen visar att det framförallt är på området ljud och talsyntes som tidningarna själva arbetar med tillgängliga format för sina produkter. I dagsläget erbjuder fyra tidningsföretag talsyntes på något sätt utöver taltidningen, till exempel genom att deras e-tidning går att läsa med talsyntes. Ett av företagen skriver också att de under 2021 planerar att genomföra en genomlysning av tillgängligheten i alla sina produkter.

Nya tekniska möjligheter för tillgängliga tidningar i framtiden

Utvecklingen av nya tekniska verktyg där läsaren själv använder sin röst för att utföra och styra olika tjänster påverkar medielandskapet och bidrar till att forma nya vanor. Det är idag möjligt att ta hjälp av en röstassistent för att till exempel kunna lyssna på musik, radio eller en ljudbok. Mycket pekar mot att röststyrning och röstassistenter är till stor nytta för personer med funktionsnedsättning, vilket till exempel Nationellt kunskapscentrum för dövblinda har framhållit när MTM konsulterat dem under utredningens gång.

---

⁶³ Källa: Ljudböcker.com, *Fler äldre har lyssnat på ljudböcker senaste halvåret*, <https://www.ljudböcker.com/flu-er-%C3%A4ldre-lyssnat-ljudb%C3%B6cker> 2020-09-17

⁶⁴ Källa: Reuters Institute for the Study of Journalism, *Journalism, Media, and Technology Trends and Predictions 2020*

⁶⁵ Källa: Internetstiftelsen, *Svenskarna och internet 2019*; Nordicom Sverige, *Mediebarometern 2019*

Tillgänglighetspotentialen i röststyrning i kombination med uppläsning och utvecklingen som sker inom talsyntesområdet är lovande. För taltidningstjänsten är röststyrning ett intressant spår att undersöka vidare, i syfte att utveckla användarvänligheten i tjänsten. Även mediehusens intresse för och utveckling kring talsyntes är relevant för taltidningens målgrupper utifrån flera aspekter. I framtiden kommer kanske en del av läsarna att kunna lyssna på sin tidning genom tidningens egen hemsida och en vanlig digital prenumeration, förutsatt att tidningen görs tillräckligt tillgänglig med talsyntes.

Utifrån den utveckling som sker finns en stor potential för tidningarna att göra sin produkt mer tillgänglig generellt så att fler läsare kan använda tidningarnas egna applikationer och sajter. De åtgärder som görs för att öka tillgängligheten kan i många fall gynna även läsare utan särskilda tillgänglighetsbehov, där textning av video är ett konkret exempel.

Tidningarnas webbsidor och mobilapplikationer behöver i stort bli mer tillgängliga. Att arbeta systematiskt med tillgänglighet kräver en helhetssyn som sträcker sig utöver att publicera i ett tillgängligt format. Inloggningsförfarande och navigering är till exempel något som behöver utvecklas för att tillgängligheten ska öka. MTM får här en viktig roll i att främja mediehusens fortsatta arbete med universell utformning av digitala nyhetstjänster för att göra dessa mer tillgängliga.

MTM gör samtidigt bedömningen att det för många i målgrupperna kommer finnas ett fortsatt behov av en lättillgänglig digital läsutrusning för att kunna lyssna på sin tidning, liksom hjälp och stöd i användningen av densamma. För att en läsare ska kunna tillgodogöra sig sin tidning är en förutsättning att hen både har tillgång till tekniken och kunskap om hur den ska användas.

MTM ser också att utvecklingen av nya tekniska verktyg ställer krav på det offentliga och vilka hjälpmedel som kommer att erbjudas till läsarna i framtiden. Behoven hos läsarna kommer fortsatt att skilja sig åt och en och samma lösning kommer inte att fungera för alla.

Tidningsbranschens strukturomvandling

Tidningsbranschen i Sverige och världen befinner sig i en omfattande strukturomvandling. Branschens historiskt pålitliga intäktsströmmar från läsare och annonsörer utmanas från flera håll, vilket lett till kraftigt minskad omsättning och lönsamhet för företagen. Särskilt utsatta är små, lokala aktörer som inte kan dra nytta av skalfördelarna som kan uppstå i en större mediekoncern.

Som beskrivits i både föregående och detta kapitel har läsarnas beteende förändrats i hög grad i och med digitaliseringen i samhället. Idag är det en klar majoritet av nyhetsläsarna som föredrar digitala kanaler framför tryckta tidningar. Det har gjort att upplagorna för papperstidningarna har minskat under många år i följd, med stora konsekvenser för tidningarnas ekonomi och verksamhet. Samma utveckling ser vi i taltidningen som baseras på pappersutgåvan: antalet läsare blir successivt färre.

Intäkter från annonsering

I takt med att upplagorna minskar har annonsytorna i papperstidningen tappat i värde. Ju färre personer som ser en annons desto mindre är den värd. Samtidigt föredrar annonsörer i allt högre grad marknadsföring på internet där det går att använda rörligt, interaktivt och målgruppsstyrt annonsinnehåll.

Trots att tidningarnas digitala utgåvor har ökat kraftigt i räckvidd har inte annonsintäkterna följt med. Anledningen är att på den digitala marknaden konkurrerar tidningarna inte längre med varandra utan med globala teknikjättar som Google, Facebook och internationella annonsnätverk som bedriver annonsförsäljning i en enorm skala. På den globala digitala annonsmarknaden pressas priserna kraftigt och tidningarnas del av kakan blir allt mindre. Samtidigt som en del annonssegment som historiskt varit mycket lönsamma, som platsannonser och privatannonser, har flyttats från tidningarna till helt nya plattformar⁶⁶.

Intäkter från läsarna

Läsarintäkterna består i huvudsak av två delar: prenumerationer och lösnummer. Utöver det finns mindre intäktsströmmar från exempelvis e-handel eller evenemang, men det är i sammanhanget små volymer.

När allt färre prenumererar på tidningen i pappersformat minskar intäktsströmmarna väsentligt. Det får dubbel effekt på lönsamheten eftersom kostnaden per exemplar för tryck och distribution till de pappersprenumeranter som fortfarande finns kvar blir högre, vilket många tidningar kompenserar för genom att höja priset. Även lösnummerförsäljningen, som i första hand kvällstidningarna varit beroende av, har minskat rejält när en majoritet av läsarna föredrar att besöka deras webbsidor och mobilapplikationer.

Istället syns en positiv trend i de digitala prenumerationsintäkterna. Många tidningsföretag satsar aktivt på att få fler läsare att bli betalande prenumeranter av de digitala utgåvorna, och för några företag har detta varit så framgångsrikt att tillväxten i digitala prenumerationsintäkter nu är högre än minskningen av läsarintäkter från papperstidningen.

2020 är första gången de digitala prenumeranterna totalt sett är fler än prenumeranterna på tryckta tidningar. Detta gäller framför allt storstadstidningarna som varit ledande i omställningen, och vars läsare valt att teckna digitala abonnemang i högre grad än landsortspressens läsare⁶⁷.

Affären i förhållande till taltidningen

Taltidningsläsarna betalar för sina prenumerationer och bidrar därmed till företagens läsarintäkter. De flesta tidningar har en prissättning för taltidningen som är i nivå med papperstidningen, vilket behandlas närmare i kapitel 3.

---

⁶⁶ Källa: Myndigheten för press, radio och tv/Nordicom, *Medieekonomi 2020*

⁶⁷ Källa: Myndigheten för press, radio och tv/Nordicom, *Medieekonomi 2020*; Kantar Sifo, *ORVESTO Konsument räckviddsrapport 2019*

När taltidningen produceras och skickas ut till läsare som använder så kallade Daisyspelare, eller läser taltidningen i applikationen Legimus, följer annonserna inte med. I mobilapplikationen Akila visas annonserna för de läsare som kan se tidningssidornas layout, men inte för de läsare som enbart lyssnar på artiklarna.

Så de flesta taltidningsläsare exponeras inte för tidningarnas annonsinnehåll och bidrar därmed heller inte till annonsaffären.

Påverkan på företagen

Strukturuomvandlingen i tidningsbranschen har fått stora konsekvenser för företagen. En del tidningar som inte har klarat av omställningen har fått lägga ner – mellan 2017 och 2019 har 25 dagstidningar försvunnit från den svenska marknaden. Framför allt har den vikande lönsamheten lett till en konsolidering och ett mer koncentrerat ägande, där några kapitalstarka koncerner köpt upp ett stort antal mindre tidningsföretag. Strategin bakom uppköpen är att skapa ökad konkurrenskraft genom skalfördelar, då administrativa funktioner kan centraliseras och investeringar i utveckling och teknik kan fördelas på fler titlar⁶⁸.

Påverkan på tidningsprodukten

Strukturuomvandlingen mediebranschen genomgår, i kombination med att läsarna i allt högre grad föredrar digitala, dynamiska nyhetstjänster, gör att tidningsprodukten förändras. Tidningsföretagen möter tappet i upplaga och annonsering i papperstidningen genom att dra ner på kostnaderna: tidningarna blir tunnare och ges i vissa fall ut färre dagar i veckan, vilket även gör att taltidningen som baseras på pappersutgåvan blir mindre i omfattning och kommer ut mer sällan.

För att locka fler läsare att teckna digitala prenumerationer flyttar tidningsföretagen redaktionella resurser till den digitala utgåvan, som blir den primära kanalen både för läsarnas uppmärksamhet och för redaktionernas prioriteringar. Webbsidan är kanalen där nyheterna publiceras först, och papperstidningen som kommer ut dagen efter innehåller ett urval av innehållet.

När den digitala tidningen blir den primära kanalen för både nyhetsproducenter och konsumenter, blir det än viktigare att taltidningstjänsten har möjlighet att distribuera nyheter från den digitala förlagan och inte den tryckta.

Tidningarnas tillgänglighet

Det återstår en hel del arbete innan tidningarna kan anses vara tillgängliga. År 2017 fick MTM i uppdrag av Regeringskansliet (Kulturdepartementet) att undersöka vilka textbaserade medier och plattformar som kan omfattas av ett mediestöd riktat till allmänna nyhetsmedier, samt vilka tekniker för tillgängliggörande som finns för respektive plattform.

---

⁶⁸ Källa: Myndigheten för press, radio och tv/Nordicom, *Medieekonomi 2020*

I den rapport som MTM tog fram konstateras att innehållet i medierna ofta är svåråtkomligt för personer med funktionsnedsättning, och att det finns en vilja att arbeta med tillgänglighet i branschen, men att kunskap ofta saknas⁶⁹.

Den tekniska utvecklingen både underlättar och försvårar för tillgängligheten till digitala nyhetstjänster. Tidigare i kapitlet har det redogjorts för trender kring ljud och röststyrning som förväntas ha en positiv påverkan på tillgängligheten i tidningarnas egna nyhetsprodukter.

Även andra tekniker har positiva effekter ur ett tillgänglighetsperspektiv. Ett exempel är att webbsidor idag för det mesta är ”responsiva”, vilket innebär att de automatiskt anpassar sig till storleken på skärmen. Detta innebär att det ofta blir enklare att anpassa sidan efter individuella behov, till exempel genom att använda tekniska hjälpmedel för förstoring.

Annan utveckling påverkar tillgängligheten negativt. Digitala nyhetstjänster består idag inte längre av enbart ljud och bild, utan också av video, chattar och interaktiv nyhetsgrafik. Dessa innehållsformer är betydligt svårare att göra tillgängliga.

Det pågår lagstiftningsarbete som kan få en indirekt påverkan på tidningarnas tillgänglighet. Det europeiska tillgänglighetsdirektivet, som förväntas införlivas i svensk lagstiftning 2025, innebär ökade tillgänglighetskrav på en rad branscher, exempelvis när det gäller e-handels- och förlagsbranschen. Nyhetsmediers webbplatser och applikationer omfattas inte av direktivet, men kan ändå påverkas indirekt genom att deras e-handels- och betallösningar kommer omfattas av tillgänglighetskrav. Detta kan medföra ett ökat intresse för tillgänglighetsfrågor i den kommersiella sektorn.

Sammanfattande slutsatser

Digitaliseringen i samhället pågår i fortsatt hög takt. Smarta telefoner finns i nästan allas händer och sociala medier har en viktig plats i yngre generationers nyhetskonsumtion. Utvecklingen av digitala kanaler och ljudbaserade medieformat gör att nyhetsutbudet har blivit mer tillgängligt för många personer med funktionsnedsättning.

Men utvecklingen är inte jämlik. Många saknar både internetuppkoppling och smarta mobiler, och kunskapen om hur de ska använda de digitala tjänsterna. För dessa personer är taltidningen viktig, inklusive ett väl fungerande användarstöd som kan hjälpa läsarna att använda tjänsten.

Tidningsbranschen genomgår en dramatisk strukturomvandling med vikande lönsamhet och en konsolidering på marknaden där allt fler tidningar samlas i ett fåtal koncerner. I takt med att läsningen av papperstidningen minskar och den digitala läsningen ökar, förflyttar tidningarna sitt redaktionella fokus. Papperstidningen blir tunnare och rymmer bara ett urval av det innehåll som publicerades digitalt dagen före. Den digitala tidningen har blivit den primära nyhetskanalen för både nyhetsredaktioner och läsare.

---

⁶⁹ Källa: Myndigheten för tillgängliga medier, *Underlag till beredning av nytt mediestöd*, dnr MTM 2017/339

De digitala tidningarna har en lång väg kvar att gå för att bli fullt ut tillgängliga för personer med funktionsnedsättning, även om det finns vissa tendenser som pekar i rätt riktning. Här kan MTM göra en viktig insats i att främja branschen genom att sprida kunskap och uppmuntra tidningsföretagen att prioritera tillgänglighet högre.

Så länge klyftan mellan läsarnas behov och tidningarnas tillgänglighet kvarstår måste MTM verka för att överbrygga klyftan, både genom att främja branschen och genom att utveckla särlösningar för de som behöver dem. Insatserna för att överbrygga klyftan är av extra stor vikt för de läsare som lever i ett digitalt utanförskap och för personer som på grund av sin funktionsnedsättning inte kan hantera en smart telefon.

Kapitel 6 – Fyra scenarier för tillgänglig nyhetsläsning

I utredningens femte kapitel beskrivs förändringar i omvärlden som påverkar, och kan komma att påverka, taltidningstjänstens nuvarande utformning. Det handlar om människors medie- och konsumtionsvanor samt utvecklingen i mediebranschen. Taltidningstjänsten behöver anpassa sig till de förändringar som har skett, men också ha beredskap för en framtid som är oförutsägbar.

Att arbeta med scenarier är en metod för att undersöka en situation där utvecklingen är svårbestämd och kan gå åt flera tänkbara håll. Metoden är ett verktyg för att övergripande analysera utvecklingen och diskutera vilka scenarier som är mest önskvärda.

I detta kapitel har fyra olika scenarier tagits fram utifrån möjliga utvecklingsförlopp vad gäller efterfrågan på och utbud i taltidningstjänsten inom fem till tio år. Dessa fyra scenarier ger en grund för att se vilka åtgärder som behöver vidtas för att alla i målgrupperna ska ges så bra förutsättningar som möjligt att läsa en dagstidning på det sätt de önskar.

Variablerna som utgör axlarna på det så kallade scenariokorset (och som resulterar i fyra olika scenarier) tar sin utgångspunkt i **taltidningsläsarna** och **tidningarna**. Variablerna fångar också mediekonsumtion och läsvanor samt utvecklingen i mediebranschen. Variablerna är valda med tanke på att de sätter fokus på faktorer som kommer ha en betydande inverkan på taltidningen i framtiden, både vad gäller läsarnas behov av tjänsten och tjänstens utformning och innehåll.

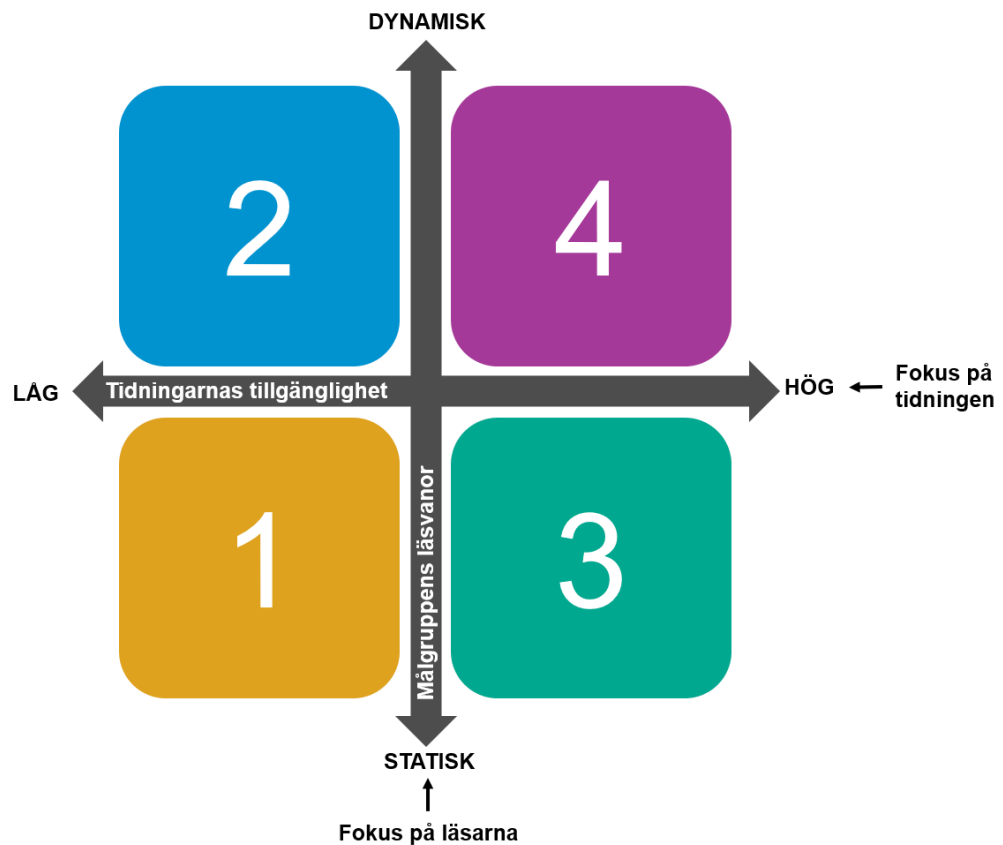

Bild 1: Scenariokors med fokus på taltidningen utifrån valda variabler på respektive axel.

I och med att teknik- och medieutvecklingen går fort framåt och på många sätt är oförutsägbar är tidshorisonten för scenarierna fem till tio år.

Scenariovariabel X: tidningars tillgänglighet

Som utredningen tidigare har beskrivit i kapitel 5, Omvärlden, har det under de senaste åren skett en omfattande teknisk utveckling, bland annat inom området talsyntes. Denna utveckling har framförallt drivits på av de stora globala teknikjättarna vars tjänster i allt större utsträckning erbjuder möjlighet till röststyrning och syntetiskt tal. Därigenom har många i taltidningens målgrupper fått bättre möjligheter att ta del av text.

Denna utveckling har emellertid inte inneburit att dagstidningarnas digitala format på webben eller i mobila applikationer ännu har blivit tillräckligt tillgängliga för alla läsare. Dagstidningarna har ofta digitala gränssnitt som är för svåra för taltidningens läsare. Likaså kan det dynamiska innehållshållsflödet vara allt för komplext att navigera i. När bilder, ljud och text allt mer flyter samman i ett och samma format adderar det ytterligare till komplexiteten.

Med tanke på att tidningarna både produceras och tillhandahålls digitalt och responsivt, det vill säga att sidan automatiskt anpassar sig efter läsarens utrustning, är det rimligt att tänka sig att de framöver kan komma erbjuda sina läsare talsyntes. Förutsatt att mediebolagen kan erbjuda funktionen till en låg kostnad kan en sådan förändring mycket väl ske i framtiden.

Det är dock svårt att veta i vilken riktning utvecklingen kommer att gå och vilka konsekvenser det kan få för taltidningens läsare. Utvecklingen som illustreras genom två ytterligheter på scenariovariabeln skulle antingen kunna leda till:

- En situation där personer i målgrupperna kan ta del av dagstidningarnas nyheter på samma sätt som andra läsare, både avseende pris och innehåll. Läsarna gör det med hjälp av talsyntes och andra teknologier som ökar tillgängligheten,

eller

- En situation där utvecklingen innebär att de digitala tidningarna blir allt mer komplexa, både till innehåll och paketering. Om de digitala tidningarna utvecklas i riktning mot att innehålla ännu mer videoformat, liveströmmat innehåll och interaktiv grafik kan det leda till att det blir alltför komplicerat för tidningsföretagen att tillhandahålla tidningen i ett tillgängligt format för alla.

Scenariovariabel Y: läsvanor

Taltidningens läsare är en heterogen grupp med skilda behov. De flesta av dagens läsare tillhör emellertid den äldre generationen. Åldersrelaterad synsättning är en vanlig anledning till att börja prenumerera på en taldagstidning.

Även om allt fler äldre personer idag använder internet och digitala redskap, skiljer sig mediekonsumtionen generellt åt mellan yngre och äldre tidningsläsare. Det är till exempel vanligare för äldre personer att prenumerera på en dagstidning än för yngre. Den äldre läsargruppens medievanor förändras i långsammare takt än den yngre generationens, och viljan och förmågan att ta till sig ny teknik kan också vara lägre.

För personer mellan 45 och 64 år är det idag vanligare att läsa dagstidningen digitalt än i pappersformat. Som tidigare beskrivits har digitaliseringen och medieutvecklingen bidragit till förändrade och mer dynamiska läsvanor bland befolkningen generellt. Nyhetsläsandet sker för många löpande under dagen i olika digitala kanaler och är inte i samma utsträckning som tidigare förlagt till en viss tidpunkt eller till en specifik tidning.

När personer från ovannämnda åldersgrupp får behov av att läsa taltidningen på grund av ändrade förutsättningar skulle den, med nuvarande prissättning, förmodligen upplevas som dyr. Sannolikt skulle inte heller taltidningens nuvarande utformning och utbud upplevas som tillräckligt attraktivt för personer som har mer dynamiska läsvanor.

Det finns all anledning att tro att utvecklingen av nya format, tekniker och plattformar kommer att fortsätta under de närmaste åren, vilket kommer att medföra fortsatta förändringar av målgruppernas läsvanor. En föränderlig tidningsbransch, den tekniska utvecklingen och ändrade konsumtionsvanor kan därför få olika konsekvenser för taltidningens målgrupper om fem till tio år avseende utbud och efterfrågan.

Skillnaderna som illustreras genom två ytterligheter på scenariorvariabeln skulle antingen kunna innebära:

- En utveckling som leder till att målgrupperna har möjlighet att läsa tidningarnas nyheter på samma dynamiska sätt som alla andra,
- eller
- En utveckling där målgrupperna, som idag, endast har tillgång till den statiska tidningen, den så kallade förlagan.

Baserat på dessa två val av variabler har MTM identifierat fyra olika scenarier, och därefter analyserat dem dels utifrån hur de påverkar målgruppernas förutsättningar att läsa nyheter, dels utifrån MTM:s roll i att bistå målgrupperna med såväl läsutrustning som hjälp och support.

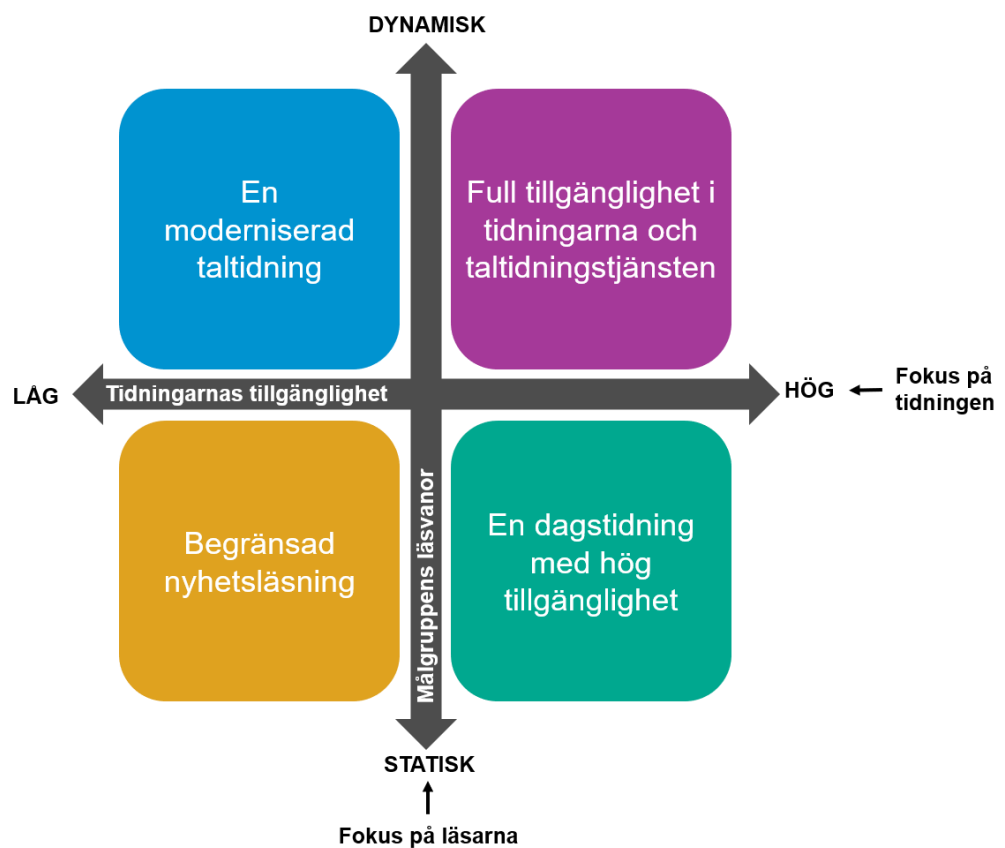

Bild 2: Scenariokors avseende möjliga utvecklingstrender med signifikant påverkan på taltidningens efterfrågan och erbjudande på 5–10 års sikt.

Fyra olika scenarier

Scenario ett: begränsad nyhetsläsning (gul)

Tidningsbranschens utveckling

I detta scenario är tidningarnas egen tillgänglighet generellt sett låg. Innehåll och reklam som anpassas dynamiskt i realtid efter varje individuell läsare har blivit vanligare, vilket i sin tur har resulterat i ökad komplexitet och försämrad tillgänglighet. Den tryckta tidningen läses av allt färre. Tidningarnas egen motivation och drivkraft att tillgängliggöra sina produkter är låg. Därutöver försämrar deras ansträngda ekonomi möjligheten att få igenom beslut om särskilda åtgärder för ökad tillgänglighet. Lagstiftning inom området har inte haft någon väsentlig effekt eftersom den inte har riktats mot just tidningsbranschen.

Taltidningen är fortsatt baserad på den tryckta upplagan och saknar därför löpande nyhetsuppdateringar. En bidragande faktor kan vara att taltidningsförordningen inte tillåter löpande nyhetsuppdateringar eller att tidningsföretagen inte låter MTM tillgängliggöra det flödet.

Konsekvenser för taltidningens målgrupper

I detta scenario fungerar de tekniska hjälpmedlen, såsom talsyntes, dåligt tillsammans med de allt mer dynamiska och interaktiva digitala tidningarna. Det gör att taltidningens målgrupper får allt större svårigheter att läsa tidningarna med egna hjälpmedel.

I och med att taltidningen inte möjliggör för löpande uppdateringar blir ytterligare en konsekvens att taltidningsläsarna inte heller kan konsumera nyheter på samma dynamiska sätt som andra läsare. Att inte kunna ta till sig nyheter på samma villkor som andra kan i sin tur kunna en känsla av utanförskap.

För äldre personer med mer statiska läsvanor (födda på 1950-talet och tidigare), vilka idag utgör en betydande andel av taltidningsläsarna, skulle avsaknad av ett mer dynamiskt nyhetsflöde troligtvis inte ge upphov till något större missnöje. Personer födda senare har däremot sannolikt skaffat sig andra läsarvanor och preferenser. Om denna målgrupp, av anledningar såsom försämrad syn eller motoriska nedsättningar, är i behov av en taltidning kommer det att vara svårare att attrahera dem till en statisk taltidning som dessutom erbjuds till ett högre pris än en prenumeration på en digital dagstidning.

MTM:s roll

Relevansen av MTM:s taltidningsverksamhet minskar successivt i detta scenario. Tjänsten kan inte erbjuda den dynamiska produkt som nya potentiella läsare efterfrågar. Det betyder i sin tur att kostnaderna per läsare sannolikt ökar. Därmed sjunker också verksamhetens kostnadseffektivitet. Den nuvarande taltidningstjänstens effektiva digitala distributionskanal riskerar att bli en bra men dyr lösning för några få läsare. Synergieffekterna med distribution av talböcker och samhällsinformation förblir underutnyttjade så länge läsarna inte blir fler.

Anslaget fördelas fortsättningsvis på samma sätt som idag. Ett relativt lågt antal läsare, där kostnaden fortfarande motsvarar priset för en pappersprenumeration, gör att ersättningsnivåerna till tidningarna är höga per prenumerant. Det är således en liten läsarbas som delar på kostnaderna för hela taltidningstjänstens infrastruktur.

Utbud av titlar

I och med att taltidningstjänsten i detta scenario inte kan erbjuda en dynamisk produkt som möter läsarnas behov fortsätter antalet prenumeranter att minska. Ett proaktivt handlingsalternativ kan vara att kompensera genom att bredda tidningsutbudet med publikationer som inte är beroende av dynamiska flöden, till exempel region- och kommuntidningar, facktidningar, medlemstidningar och veckopress. Det finns en efterfrågan på denna typ av tidningar och de uppfyller i viss mån läsarnas nyhetsbehov inom vissa områden. De är dock är inget substitut för dagstidningar.

Innovation

I detta scenario har taltidningstjänsten ett successivt minskande läsarunderlag. Taltidningstjänsten har svårt att attrahera nya, potentiella läsare. Trots rätten till läsning blir det svårare att motivera innovationssatsningar för taltidningstjänsten om man ser till kostnaden per läsare. Fokus i detta scenario är istället att upprätthålla tjänsten på en grundläggande nivå.

Scenario två: en moderniserad taltidning (blå)

Tidningsbranschens utveckling

I likhet med scenariot *Begränsad nyhetsläsning* är tidningarnas egen tillgänglighetsanpassning generellt sett låg även i detta scenario. Papperstidningen har tappat ytterligare mark och tidningarnas utgåvor är primärt digitala.

Tidningarnas tillgänglighet för personer som ingår i taltidningens målgrupper är låg vilket kan förklaras med en ökad komplexitet och interaktivitet i tidningarnas digitala gränssnitt, liksom ett allt mer individanpassat innehåll som uppdateras i realtid.

Taltidningen kan i detta scenario erbjudas som en statisk produkt baserad på den tryckta förlagan, men också med kontinuerliga uppdateringar som gör läsarupplevelsen mer lik den som andra i samhället erbjuds.

Konsekvenser för taltidningens målgrupper

Liksom i scenariot *Begränsad nyhetsläsning* har tekniska hjälpmedel som talsyntes svårt att fungera med tidningarnas allt mer dynamiska digitala publikationer. Konsekvensen blir att taltidningens målgrupper får svårare att läsa digitala tidningar med egna hjälpmedel, vilket i sin tur leder till att antalet personer i behov av taltidningstjänsten ökar.

Eftersom taltidningstjänsten, i detta scenario, kan erbjuda läsarna en dynamisk nyhetstjänst kommer behovet av tjänsten att öka. Förutsatt att priset på taltidningstjänsten inte har justerats från idag innebär det dock en fortsatt hög kostnad för målgrupperna att kunna ta till sig nyheter.

Att taltidningstjänsten i detta scenario erbjuder såväl möjligheten till en mer dynamisk nyhetsläsning som fler titlar av varierande karaktär kan emellertid innebära att fler läsare tillkommer. Läsarna får genom taltidningstjänsten också möjlighet att ta del av samhällsinformation liksom region- och kommuntaltidningar.

MTM:s roll

Betydelsen av MTM:s taltidningsverksamhet ökar i detta scenario eftersom målgrupperna i allt större utsträckning kommer att sakna andra alternativ. En sådan utveckling kan för MTM:s del både innebära en ökad efterfrågan på fler titlar och att målgrupperna breddas i takt med att det tillkommer fler prenumeranter. Sannolikt kommer flera av dessa potentiella prenumeranter inte att vara tidigare papperstidningsläsare. För att nå ut till nya potentiella läsare blir MTM:s roll som marknadsförare av taltidningstjänsten än mer betydelsefull.

Fler läsare innebär också ökad ersättning till tidningsföretagen. Hur stora kostnader för anslaget detta innebär beror främst på taltidningens prissättning, antalet prenumeranter och hur attraktiva nya kostnadsfria alternativ är hos läsarna.

Utbud av titlar

I och med att behovet av taltidningstjänsten i detta scenario har ökat är det viktigt att det finns fler titlar i MTM:s utbud för att möta läsarnas behov.

Innovation

Innovationssatsningar behöver i detta scenario riktas mot att främja tidningsbranschen i arbetet med att göra tidningarna mer tillgängliga. Taltidningstjänsten kommer även fortsatt behöva anpassas i takt med den digitala utvecklingen både vad gäller den tekniska utrustningen och behovet av hjälp och stöd till läsarna. Fortsatta innovationssatsningar av tjänsten är därför nödvändiga.

Scenario tre: en dagstidning med hög tillgänglighet (grön)

Tidningsbranschens utveckling

I detta scenario har de flesta tidningarna en hög tillgänglighet. Tidningarna har också blivit mycket bättre på att utveckla sina digitala tjänster enligt principen om universell utformning och använder etablerade format och standarder som gör deras sajter och applikationer mer tillgängliga. Det innebär att tjänsterna redan från början går att kombinera med olika former av hjälpmedel, så som talsyntes och förstoring.

Konsekvenser för taltidningens målgrupper

Att tekniska hjälpmedel som talsyntes i detta scenario fungerar bra med tidningarnas digitala gränssnitt kan vara en effekt av att MTM finansierar innovation för taltidningstjänsten genom anslaget. Många i taltidningens målgrupper kan nu tillgodogöra sig tidningarnas digitala utgåvor.

De läsare som inte har förutsättningar att hantera inbyggda hjälpmedel i den egna datorn eller smarta telefonen, eller som inte har tillgång till sådan teknik, kommer emellertid även fortsättningsvis behöva taltidningstjänsten för såväl utrustning som hjälp och support. Den gruppen är dock sannolikt något mindre än i dagsläget.

MTM:s roll

När allt fler läsare kan ta del av tidningarnas digitala versioner minskar betydelsen av MTM:s taltidningstjänst. Även om de digitala tidningarna inte kommer att vara tillgängliga för alla kommer det sannolikt inte att ske någon ökning av taltidningsläsare i detta scenario, snarare tvärtom.

I detta scenario riktas MTM:s verksamhet in på att ge stöd åt tidningarna så att de fortsatt kan tillhandahålla hög tillgänglighet parallellt med ett kontinuerligt utvecklingsarbete av taltidningstjänsten för att göra den ännu bättre för läsarna. Taltidningsläsarna kommer att vara färre, men sannolikhet i stort behov av hjälp och stöd.

En fortsatt utmaning för MTM är att nå potentiella läsare med information om tjänsten, till exempel via syncentralerna. MTM:s kunskap om läsarnas behov är också något som MTM i detta scenario arbetar med att föra över till tidningarnas egna kundtjänster.

Då merparten av läsarna nu kan tillgodogöra sig nyheter genom tidningarnas digitala kanaler bör taltidningen gradvis närma sig samma prisnivå som de digitala alternativen, vilket skulle innebära en lägre ersättningsnivå för tidningarna. I kombination med färre prenumeranter skulle det innebära en minskad belastning på tidningsanslaget.

Utbud av titlar

Även om allt fler i målgrupperna kan läsa tillgängliga nyheter i tidningarnas digitala kanaler är det av vikt att de som har ett fortsatt behov av taltidningstjänsten erbjuds ett brett utbud av titlar och tillgänglig samhällsinformation.

Innovation

Åtgärder i detta scenario behöver inriktas på att ge tidningarna kompetens- och kunskapsmässigt stöd i det fortsatta arbetet med tillgänglig läsning, samt att utveckla taltidningens läsutrustning så att de som är i behov av taltidningstjänsten kan erbjudas ett väl fungerande och kostnadseffektivt alternativ med ett brett utbud av titlar. Ytterligare ett viktigt utvecklingsområde handlar om att sprida kunskap och information om såväl taltidningstjänsten som

tillgänglig läsning i stort.

Scenario fyra: full tillgänglighet i tidningarna och taltidningstjänsten

Tidningsbranschens utveckling

I detta scenario är tidningarnas tillgänglighet hög. De kan här erbjuda en dynamisk och tillgänglig tidning som gör det möjligt att möta läsarens individuella behov och preferenser. Utvecklingen har sannolikt påskyndats av att tidningarna använder teknik som inkluderar funktionalitet för tillgänglighetsanpassning. Tidningarna utformar sina digitala tjänster efter principen om universell utformning och använder etablerade format och standarder som gör tjänsterna tillgängliga för de flesta med olika former av lässvårigheter.

Utvecklingen har succesivt reducerat den tryckta förlagans attraktivitet och för de flesta i taltidningens målgrupper är det nu möjligt att läsa tillgängliga nyheter direkt från tidningarnas digitala plattformar. Möjligheten att anpassa sin läsning genom exempelvis personliga inställningar bidrar också till den tryckta förlagans minskade relevans.

Konsekvenser för taltidningens målgrupper

Tekniska hjälpmedel som till exempel talsyntes och förstoring fungerar i detta scenario bra även med dynamiska digitala publikationer. Merparten av taltidningens läsare kan på så sätt tillgodogöra sig nyheter med egna hjälpmedel. Det innebär att de flesta i målgrupperna får sin tillgänglighetsanpassning ombesörjd på annat vis än genom taltidningstjänsten. Skillnaden mot hur andra konsumerar nyheter minskar därför, liksom kostnaden för läsaren. Det finns dock alltså fortfarande personer i målgrupperna som kommer ha fortsatt behov av stöd och en särskilt anpassad läsutrustning genom taltidningstjänsten.

MTM:s roll

För målgrupperna som helhet minskar betydelsen av MTM:s taltidningsverksamhet i och med att många nu kan tillgodogöra sig nyheter i digitalt format. I detta scenario sker det därför ingen ökning av antalet personer som är i behov av taltidningstjänsten. MTM får en främjande roll gentemot tidningsföretagen i deras fortsatta arbete med att publicera nyheter i tillgängliga format.

MTM kommer emellertid även fortsatt behöva erbjuda taltidningstjänsten för de personer där tidningarnas digitala format inte är tillräckligt tillgängliga. Det är därför viktigt att tjänsten fortsätter utvecklas, liksom att MTM kan erbjuda stöd till läsarna. Läsarna kommer sannolikt vara färre, men deras behov större. En utmaning för MTM är att nå presumtiva taltidningsläsare med information om taltidningstjänsten, till exempel genom syncentralerna.

I detta scenario är taltidningstjänsten prissatt utifrån prenumerationspriset på en digital dags- eller nyhetstidning. Detta innebär en minskning av kostnaderna för prenumeranterna då antalet läsare minskar och prenumerationspriset blir lägre.

Det blir emellertid färre prenumeranter som upprätthåller kostnaden för själva taltidningsinfrastrukturen i detta scenario.

Utbud av titlar

Även om tillgängligheten i tidningarna generellt sett blivit bättre är det fortfarande av vikt att MTM kan erbjuda de läsare som är i behov av taltidningstjänsten ett brett urval av titlar. Då tillgängliga format i detta scenario är standard är MTM:s möjligheter att erbjuda ett brett utbud av titlar stort.

Innovation

Åtgärder kan successivt behöva inriktas mot att upprätthålla både tidningarnas och taltidningens tillgänglighet av ett dynamiskt innehåll. Inom ramen för ett sådant utvecklingsarbete ligger att modernisera Daisyspelarna samt att göra dem mer kostnadseffektiva.

Nyhetsläsning för alla

Av de fyra scenarier som presenterats ovan befinner sig taltidningen idag i det scenario som i grafen karakteriseras av statiska läsvanor hos taltidningsläsarna, samt en lägre grad av tillgänglighet hos tidningarna. Utgångspunkten är alltså scenariot *begränsad nyhetsläsning*.

MTM ser ett behov av att skapa en förflyttning dels mot att möjliggöra för ett mer dynamiskt nyhetsläsande, dels mot en ökad tillgänglighet hos tidningsföretagen generellt. En sådan önskvärd förflyttning innebär en förändring från scenario ett i riktning mot scenario två och tre, för att på sikt komma till scenario fyra – det vill säga att modernisera taltidningstjänsten och samtidigt främja att tidningsföretagen gör sina egna produkter och tjänster mer tillgängliga från första början.

Detta är en utveckling som ligger i linje med MTM:s instruktion och långsiktiga strategi som anger att myndigheten ska:

- utveckla produkter och tjänster med bästa möjliga läsoplevelse,
- främja den demokratiska rätten till läsning, så att fler oavsett förutsättningar kan ta del av litteratur, nyheter och samhällsinformation.

Det långsiktiga målet är scenario fyra: full tillgänglighet i tidningarna och taltidningstjänsten. I detta scenario behöver få personer en särlösning likt taltidningstjänsten, men de som har behovet kan ändå ta del av nyheter på ett likvärdigt sätt. Samtidigt är sannolikheten för att detta scenario ska bli verklighet inom en överskådlig framtid begränsad varför utredningen har beredskap för åtgärder som stärker målgruppernas möjlighet att ta del av nyheter oavsett vilket scenario som blir det dominerande.

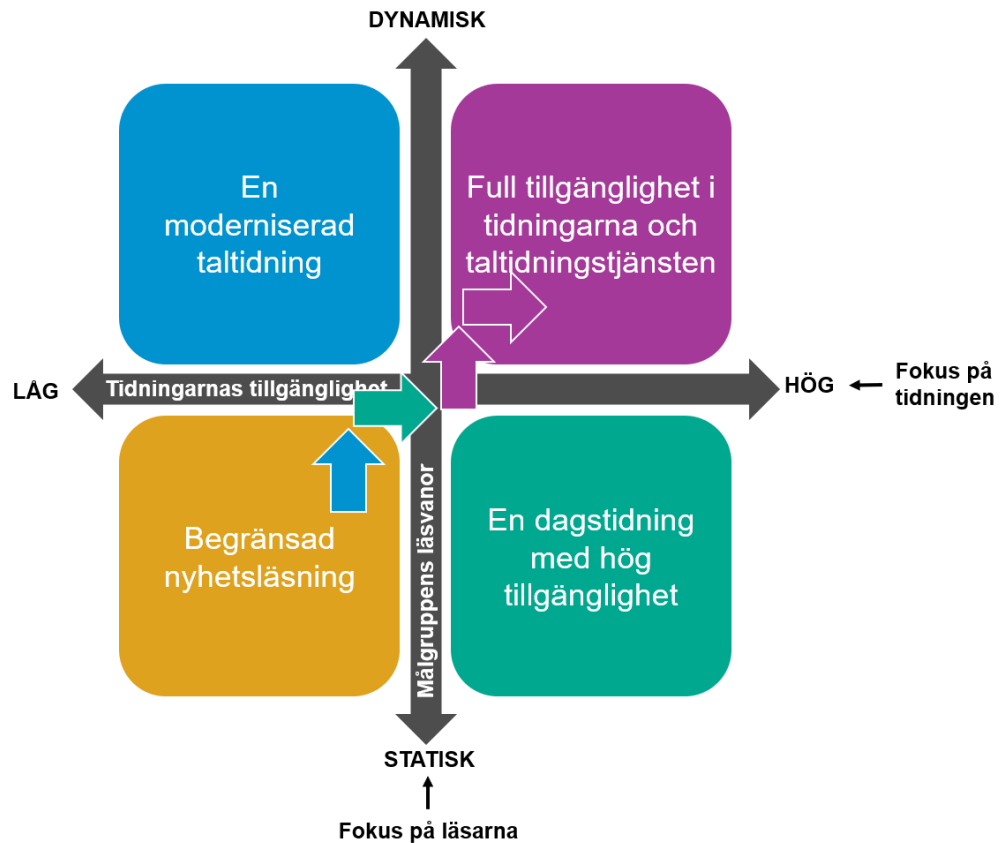

Bild 3: Scenariokors avseende taltidningens utveckling, mot högre tillgänglighet i tidningarna och mer dynamiska läsvanor hos målgruppen.

I sammanhanget är det emellertid viktigt att betona att taltidningens läsare inte är en homogen grupp. Även om MTM ser att taltidningstjänsten idag befinner sig i scenariot *begränsad nyhetsläsning* betyder inte det att alla läsare upplever läsningen som begränsad eller att titlarna är för få. Verkligheten är mer komplex och behoven mer mångfacetterade än vad en modell kan ge uttryck för.

Det finns betydande skillnader inom målgruppen både vad gäller upplevda behov av nyhetsläsning och de egna förutsättningarna att tillfredsställa dessa med olika typer av lösningar. Aktiviteterna som utredningen föreslår behöver därför bland annat ta hänsyn till de läsare som vill ha mer dynamiskt tillgängliga lösningar än idag, läsare som avstår taltidningstjänsten för att den är för dyr och de presumtiva läsare som inte läser nyheter på regelbunden basis av tillgänglighetskäl. Utredningen har redogjort för läsarnas förutsättningar i kapitel 4, Läsarna.

Sammanfattande slutsatser

Utifrån de scenarier som presenterats ovan bedömer MTM att det behövs olika initiativ och åtgärder för en förflyttning från dagens läge till en situation där alla som har en läsnedsättning som hindrar dem från att läsa en dagstidning har tillgång till tjänster och stöd som gör att de kan följa med i nyheterna på ett likvärdigt sätt.

MTM:s bedömer att ingen enskild åtgärd löser detta, utan det krävs en successiv förbättring på flera områden. Två huvudsakliga områden presenteras i avsnittet nedan. Utredningens avslutande kapitel med slutsatser och förslag är även centrerade kring dessa områden.

Åtgärder för att utveckla taltidningstjänsten

För att kunna möta läsarnas olika behov och preferenser behöver den nuvarande taltidningstjänsten moderniseras. Det innebär bland annat att möjliggöra för läsaren att kunna ta del av löpande nyhetsuppdateringar. Taltidningen bör också inkludera fler titlar och ha ett prenumerationspris i paritet med tidningarnas digitala erbjudanden. MTM ser också ett behov av att ytterligare nå ut med information om taltidningstjänsten till de målgrupper som skulle kunna ha nytta av tjänsten.

Åtgärder för att höja tidningarnas tillgänglighet

Dagstidningarna är idag inte tillräckligt tillgängliga för personer med olika läsnedsättningar. MTM ser därför ett fortsatt behov av att främja tidningsbranschen i arbetet med tillgänglig läsning för att öka möjligheterna för målgrupperna att kunna tillgodogöra sig nyheter även utan taltidningstjänsten. Det handlar till exempel om att stötta tidningarna med kunskap kring universell utformning samt standarder och format som gör de digitala tjänsterna tillgängliga för fler.

Långsiktig inriktning

Inom tidsperioden fem till tio år bör många av åtgärderna ha bidragit till en förflyttning i riktning mot en moderniserad taltidning och förbättrad tillgänglighet i tidningarnas egna digitala kanaler. Visionen är att alla i målgrupperna inom tio år har en lösning som passar för deras förutsättningar och behov. Målet är således en likvärdig nyhetsläsning för alla.

Både läsvanor och nyhetsutbud är föränderliga faktorer och för att upprätthålla en sådan likvärdighet kommer det att krävas ett kontinuerligt utvecklingsarbete. Förhoppningen är naturligtvis att tidningarna ska erbjuda en mer tillgänglig produkt än idag, men med största sannolikhet kommer det alltid att finnas behov av en mer anpassad tjänst liksom av hjälp och stöd i användningen av denna. Det vore på sikt optimalt med ett system där det finns en nära samverkan mellan tidningarna och taltidningstjänsten så att de läsare som har ett behov av mer tillgänglighetsanpassning, enkelt och stegvis kan gå över till taltidningstjänsten.

Läsutrustning såsom Daisyspelare har fördelen att den är anpassad för personer med funktionsnedsättning på ett sätt som marknadens lösningar inte är. Det är dock av vikt att Daisyspelaren och annan särskilt anpassad utrustning fortsätter att utvecklas i takt med den övriga digitala och tekniska utvecklingen i samhället. Det finns annars en risk att den anses vara alltför omodern i utförande och funktionalitet, vilket kan upplevas som stigmatiserande med följderna att många som har ett behov inte vill använda den. Det kan i sin tur minska användarbasen och öka kostnaden per användare, vilket vore både onödigt och olyckligt.

Avslutningsvis kan utredningen konstatera att för att röra sig i riktning mot det önskvärda scenariot behöver MTM vidareutveckla respektive främja två parallella och delvis överlappande tekniska system:

- En offentlig taltidningstjänst som MTM till stora delar kan påverka och styra i samarbete med tidningarna som ingår i tjänsten. Detta system måste MTM utveckla.
- Ett system bestående av tidningsbranschens olika aktörer vilka behöver öka tillgängligheten i sina tjänster och produkter. Detta system måste MTM påverka genom främjande aktiviteter.

Kapitel 7 – Slutsatser och förslag på åtgärder

Att kunna följa vad som händer i samhället – i rikspolitiken, i världens konfliktzoner eller i den egna hemkommunen – är inte bara en grundläggande rättighet, utan en förutsättning för en stark, välfungerande demokrati.

För många är det en självklarhet att kunna läsa, lyssna på och titta på nyheter från en mängd källor i olika kanaler och plattformar. För andra är det svårt att kunna ta del av nyheter över huvud taget, som exempelvis personer som på grund av en synnedsättning eller annan funktionsnedsättning inte kan läsa på samma sätt som andra. Det är för dessa personer taltidningen finns.

Taltidningen har under 40 år inneburit en möjlighet att hålla sig informerad för människor som annars hade riskerat att stå utanför det demokratiska samtalet och inte kunna delta fullt ut i samhällslivet. Genom taltidningsverksamheten har staten tagit ansvar för att personer som har svårt att läsa på grund av en funktionsnedsättning ändå ska kunna ta del av nyheter och samhällsinformation.

Tiderna förändras emellertid och medielandskapet ser idag helt annorlunda ut än när taltidningen skapades. Allt färre läser nyheter på papper. Istället är det de digitala kanalerna som dominerar. Digitaliseringen i samhället skapar nya beteenden och förväntningar hos läsarna, vilket leder till att tidningsredaktionerna styr om sina verksamheter och prioriterar det digitala nyhetsflödet.

Taltidningstjänsten har inte följt med i utvecklingen. Trots att taltidningen idag använder modern digital teknik är den baserad på ett nyhetsflöde som inte utgår från vad som händer just nu, utan på vad som hann komma med till morgonupplagan av papperstidningen.

För många av dagens läsare fungerar taltidningen utmärkt. Men för de potentiella läsare som skulle kunna använda tjänsten idag men väljer att inte göra det, eller för de nya läsare som förväntas tillkomma i framtiden, behöver den bli mer attraktiv.

Det är hög tid att förflytta taltidningen in i samtiden så att den kan fylla samma funktion idag som när den skapades för 40 år sedan – att ge alla människor i Sverige en möjlighet att ta del av det demokratiska samtalet och tillgodogöra sig information på lika villkor.

18 åtgärder för nyheter på lika villkor

I detta kapitel presenteras 18 åtgärdsförslag som på olika sätt bidrar till ett samhälle där alla kan ta del av nyheter.

De flesta av förslagen handlar om MTM:s förutsättningar för att utveckla taltidningstjänsten och göra den mer relevant för fler. Det rör sig om förslag på hur taltidningsförordningen (2013:9) kan moderniseras, men också om hur MTM kan göra tjänsten bättre och nå ut till fler läsargrupper.

Målet med förslagen på hur taltidningstjänsten bör utvecklas är, enligt den scenariomodell som beskrivs i föregående kapitel, en förflyttning uppåt, i riktning mot scenariot *En moderniserad taltidningslösning* (den blå rutan i scenariokorset).

Några av förslagen handlar istället om hur MTM kan främja tidningarnas egen tillgänglighet. I scenariomodellen i föregående kapitel handlar dessa förslag om en förflyttning åt höger, i riktning mot *En dagstidning med hög tillgänglighet* (den gröna rutan).

Universell utformning är en princip som går ut på att produkter och tjänster utformas så att de från början är tillgängliga för så många som möjligt. Ju fler personer med lässvårigheter som kan läsa direkt i tidningarnas egna kanaler, desto mindre blir behovet av en särlösning som taltidningen.

Det finns mycket tidningsföretagen kan göra för att förbättra tillgängligheten i sina produkter och därmed nå ut direkt till fler läsare, utan att behöva gå omvägen via taltidningstjänsten. Det är viktigt att MTM arbetar aktivt för att främja detta. MTM arbetar redan idag med främjandeinsatser gentemot mediebranschen, men i kontexten av denna utredning är det värt att särskilt framhålla en del av dessa aktiviteter, samt föreslå några nya.

Även om tillgängligheten skulle öka väsentligt jämfört med idag så bedömer MTM emellertid att det under en överskådlig framtid kommer kvarstå ett behov av en särlösning i form av taltidningen för de läsare som inte har kunskapen eller förutsättningarna att handskas med smarta mobiltelefoner eller datorer.

Därför är det av högsta vikt att utveckla och modernisera taltidningstjänsten, och samtidigt främja tidningsbranschens arbete med att förbättra tillgängligheten. Det är bara genom att förflytta sig längs båda axlarna i scenariokorset som det i slutändan är möjligt att nå fram till det mest önskvärda scenariot: *Full tillgänglighet i tidningarna och taltidningstjänsten* (den lila rutan).

De åtgärdsförslag som är särskilt komplexa, kräver förordningsändringar eller är kostnadsdrivande beskrivs ingående i detta kapitel. Andra åtgärder som är mindre komplexa beskrivs mer summariskt. Längre fram i kapitlet finns en bedömning av övergripande kostnader för de föreslagna förändringarna, samt en redogörelse för de juridiska konsekvenserna. Kapitlet avslutas med sammanfattande slutsatser och ett slutord.

Utveckla taltidningstjänsten

Detta avsnitt beskriver de förslag som avser utveckling och modernisering av taltidningstjänsten. Förslagen är grupperade i kategorier utifrån vad de är tänkta att leda till: få in fler titlar i tjänsten, nå ut till fler läsare, stärka distributionen av region- och kommuntaltidningar samt effektivisera arbetet med taltidningstjänsten.

Det övergripande målet är att framtidssäkra taltidningstjänsten och göra den mer relevant och värdefull för fler läsargrupper, genom att erbjuda fler sorters innehåll och anpassa tjänsten för fler läsargrupperns behov.

En del av förändringarna föreslås implementeras stegvis under flera år. Anledningen är att det i vissa fall är svårt att förutse vilket effekt en åtgärd får, och därmed hur kostnaderna utvecklas. Genom att exempelvis bredda utbudet av titlar stegvis blir det möjligt att reglera det eventuella tillskottet av nya läsare som det kan leda till, för att bibehålla kostnadskontroll. Ett utförligare resonemang kring den stegvisa implementeringen följer längre fram i kapitlet.

Åtgärder för att få in fler titlar i taltidningstjänsten, inklusive helt digitala nyhetsprodukter

Här beskrivs förslag på åtgärder som syftar till att bredda utbudet av innehåll så att fler nyhetskällor kan tillgängliggöras i taltidningstjänsten. Det huvudsakliga syftet är att tillgodose fler läsargrupperns önskemål och säkerställa att tjänsten är i takt med den omfattande förändring som sker på mediemarknaden.

Utgå från en ny definition av vilka medier som omfattas

Idag baseras urvalet av de titlar som tillgängliggörs i taltidningstjänsten på definitionen av begreppet "dagstidning" enligt presstödsförordningen (1990:524). För att kunna erhålla taltidningsstöd måste tidningen uppfylla kriterierna i presstödsförordningen samt ett antal ytterligare krav som ställs i taltidningsförordningen.

Definitionen av "dagstidning" i presstödsförordningen har historiskt sett överensstämt väl med de publikationer som har efterfrågats i taltidningstjänsten – traditionella tryckta morgontidningar med betalande prenumeranter. Men i dagens medielandskap är det många publikationer som inte omfattas av definitionen.

Istället föreslår MTM att taltidningsförordningen ändras så att den istället vilar på definitionen av "allmänna nyhetsmedier" i mediestödsförordningen (2018:2053). Bakgrunden till begreppet "allmänna nyhetsmedier" är bland annat att det nya mediestödet som infördes 2018 skulle vara neutralt gällande innehållsform och teknik, och inte utgå från papperstidningens förutsättningar⁷⁰.

Samma behov ser MTM gällande taltidningens framtid. För att tjänsten ska kunna vara relevant för fler läsare idag och i framtiden behöver den kunna tillgängliggöra andra typer av nyhetsmedia än de som utgår från en papperstidning.

En övergång till begreppet "allmänna nyhetsmedier" får flera konsekvenser. En är att utbudet av publikationer som tillgängliggörs i taltidningstjänsten ökar. Detta kan möjligen leda till en tillströmning av nya läsare, som inte tilltalas av dagens utbud men som kommer att vilja prova taltidningstjänsten när den

---

⁷⁰ Källa: Kulturdepartementet, *En gränsöverskridande mediepolitik. För upplysning, engagemang och ansvar*, 2016, SOU 2016:80

förändras. På så vis blir tjänsten attraktiv för fler och har potential att nå nya läsare.

En del av de medier som omfattas av begreppet "allmänna nyhetsmedier" men inte av begreppet "dagstidningar" är olika former av gratistidningar, både tryckta och digitala. Idag är taltidningstjänsten exklusiv för personer som är betalande prenumeranter, men som utredningen beskriver i kapitel 4 sker en stor del av nyhetskonsumention idag via medier som är gratis för läsaren.

Ur ett likvärdighetsperspektiv är det viktigt att taltidningstjänsten ges möjligheter att tillgängliggöra även gratis nyhetsmedier, förutsatt att de i övrigt uppfyller alla krav som ställs i definitionen av "allmänna nyhetsmedier", så att alla läsare, oavsett ekonomiska förutsättningar, kan ta del av nyhetsläsning. När tjänsten kan tillgängliggöra gratis nyhetsmedier kan detta dock leda till en snabb ökning av antalet läsare, vilket leder till ökade kostnader för MTM. Det är framför allt den anpassade läsutrustning som används av personer som inte klarar av att hantera en smart mobil eller dator som är kostnadsdrivande för myndigheten, men även hantering av supportärenden och administration för att addera nya publikationer i tjänsten är förknippat med kostnader.

För att bibehålla kostnadskontroll föreslår MTM därför en övergångslösning, där taltidningsförordningen ändras från att baseras på begreppet "dagstidning" till begreppet "allmänna nyhetsmedier", men där genomförandet av förändringen sker stegvis över ett antal år. Då det rör sig om en tillfällig lösning föreslår MTM att regleringen av detta sker med stöd av förordning genom myndighetens föreskrifter. Läs mer om detta under rubriken *Stegvis implementering av förändringar* nedan.

En annan konsekvens har att göra med att begreppet "allmänna nyhetsmedier" inte tar hänsyn till presentationsform och teknisk distribution av innehållet. Det betyder att ljud- och bildbaserade medier också omfattas, både genom att digitala tidningstjänster ofta innehåller såväl videomaterial som poddradioprogram och nyhetsgrafik, och genom att radio- och tv-kanaler också rymms inom definitionen av "allmänna nyhetsmedier".

Huvudsyftet med taltidningstjänsten – liksom MTM:s grunduppdrag – är att tillgängliggöra läsning för personer som inte kan läsa på samma sätt som andra. Därför bör taltidningstjänsten fokusera på sådana medier som huvudsakligen är textbaserade. MTM föreslår därför att förutom att basera innehållsutbudet på begreppet "allmänna nyhetsmedier", bör det även införas tröskelkrav i taltidningsförordningen som inskränker begreppet till att endast omfatta medier vars innehåll främst består av text.

Inskränkningen till textbaserade medier handlar främst om vilka medier som ska vara berättigade till taltidningsstöd, samt vilka läsare som har rätt till särskild läsutrustning.

Taltidningstjänsten lämpar sig annars väl för att förmedla ljudbaserade medier och MTM vill gärna utforska möjligheten att i framtiden inkludera exempelvis poddradio, men det är i så fall i form av extra innehåll till läsarna och inte något som i sig är stödberättigande. Även region- och kommuntaltidningarna, som inte faller inom definitionen av "allmänna nyhetsmedier" och som utredningen

beskriver utförligare längre fram i kapitlet, är i flera fall helt ljudbaserade och saknar textbaserad förlaga.

Utöver tröskelkravet om att medieinnehållet ska bestå av i huvudsak text bör taltidningsförordningen även innehålla ett krav på att tidningsföretaget ska kunna leverera sitt innehåll i ett format som är kompatibelt med taltidningstjänstens tekniska plattform.

Mediestödsnämnden hos Myndigheten för press, radio och tv (MPRT) har idag till uppgift att avgöra vilka medier som uppfyller kriterierna för att definieras som "allmänna nyhetsmedier". Två myndigheter bör inte ta ställning till samma publikationer baserat på samma regelverk.

I de fall mediestödsnämnden redan har gjort en bedömning av huruvida en publikation är ett "allmänt nyhetsmedium" ska taltidningsnämnden använda denna bedömning i sitt beslutsunderlag.

I de fall det rör sig om publikationer som mediestödsnämnden inte tagit ställning till remitterar taltidningsnämnden ärendet till MPRT för att få utlåtande i frågan som kan användas i beslutsunderlag, dock efter att först ha prövat de särskilda tröskelkrav som anges i taltidningsförordningen om exempelvis att innehållet ska vara i huvudsak textbaserat. Denna hantering kommer att innebära en merkostnad för MPRT beroende på antalet ärenden det innebär.

Skulle mediestödsförordningen revideras i framtiden är det viktigt att relationen till taltidningsförordningens också ses över, så att taltidningsförordningen även fortsättningsvis kan luta sig mot en aktuell och relevant definition av vilka medier som inkluderas. Förutsättningarna för en sådan översyn blir bättre om taltidningsförordningen avviker så lite som möjligt från definitionerna i mediestödsförordningen.

Ett antal formuleringar i taltidningsförordningen kommer inte längre att vara relevanta när definitionen av "dagstidningar" ersätts av "allmänna nyhetsmedier". Det är formuleringar som utgår från att nyhetskällan är en dagstidning. Därför föreslår MTM att 3 §, 4 och 7 §§ i taltidningsförordningen stryks eller ersätts av nya formuleringar enligt det som beskrivits ovan.

Mer detaljerade förslag kring förordningsändringarna finns nedan under rubriken *Förslag på ändringar i taltidningsförordningen*.

Möjliggör distribution av ytterligare titlar, som exempelvis fack- och medlemstidningar

Via taltidningstjänsten är det idag möjligt att läsa dagstidningar, samhällsinformation och böcker. När MTM frågade dagens taltidningsläsare vilka förbättringar de skulle vilja se i tjänsten är det många som lyfte att de även skulle vilja läsa andra tidningar, till exempel månadsmagasin om ett specialintresse eller en medlemstidning från ett fackförbund eller annan organisation.

Dessa tidningar faller utanför definitionen av "allmänna nyhetsmedier" som beskrivs ovan. Det finns ändå ett stort värde för läsaren att kunna ta del av dem på ett enkelt sätt, och det innebär inte några nämnvärda merkostnader för MTM att tillgängliggöra dem.

MTM föreslår därför att det ska vara möjligt att distribuera tidningar om specialintressen och medlemstidningar via taltidningstjänsten, om det finns läsare som efterfrågar dem och utgivaren av tidningen kan tillhandahålla innehållet i lämpligt tekniskt format.

Då dessa tidningar inte är att betrakta som "allmänna nyhetsmedier" blir de inte stödberättigade, och det är heller inte möjligt att som läsare få tillgång till taltidningstjänsten eller särskild läsutrustning enbart för att läsa dessa titlar.

Att lägga till en ny titel av detta slag sker inte per automatik utan prövas utifrån läsarnytta och ekonomiska förutsättningar. Hur bedömningskriterierna utformas får myndigheten titta närmare på innan förändringen genomförs.

Utveckla taltidningstjänsten så att den stödjer digitala flöden

Taltidningstjänsten är idag byggd för att hantera tidningsutgåvor som kommer i paketerade editioner, som en papperstidning som har en början och ett slut och ett bestämt antal artiklar däremellan.

När MTM möjliggör för publikationer som inte har någon tryckt förlaga att distribueras via taltidningstjänsten behöver MTM investera i att utveckla den tekniska infrastrukturen bakom tjänsten. Istället för att enbart leverera färdiga utgåvor behöver tjänsten kunna läsa upp de artiklar som är aktuella i den stund läsaren vill ta del av dem, så att hen hela tiden kan ta del av senaste nytt från de digitala nyhetskällor hen vill följa.

De styrdokument som reglerar taltidningsverksamheten ger redan idag möjligheterna att vidareutveckla taltidningstjänsten och MTM bedömer att kostnaderna som krävs ryms inom anslaget under kommande år.

Innovation kring nya läsvanor och medieformat

Läsarvanor, teknik och mediernas produkter är i ständig utveckling. Denna utredning gör ett försök att beskriva och planera för den förändring MTM ser är nödvändig, men utvecklingen kan också ta andra vägar än vad som går att förutse idag. Därför är det viktigt att ha ett innovativt förhållningssätt till utvecklingen av taltidningstjänsten, för att hela tiden vara i takt med samtiden.

En viss andel av anslaget vill MTM därför använda till innovationsarbete. Det kan röra sig om att dra nytta av nya teknologier som förbättrar upplevelsen för användaren, att utveckla format och spelare som läsarna använder, att integrera andra medieformat i tjänsten än de som beskrivs i utredningen, eller något helt annat.

Här bör myndigheten arbeta i samverkan med näringsliv och akademien för att hitta de bästa formerna för innovation av tjänsten. Innovationsupphandlingar är en metod som kan användas.

För att förenkla MTM:s möjlighet att driva innovationsarbete bör taltidningsanslaget få användas till utvecklingsprojekt i syfte att effektivisera verksamheten, vilket skulle kunna innebära att avskrivningar för investeringar får göras på anslaget.

Erbjud samhällsinformation som ett prenumerationsalternativ i taltidningstjänsten

Med anledning av covid-19-pandemin har MTM tagit initiativ till att på försök distribuera krisinformation från andra myndigheter till de läsare som använder taltidningstjänsten. En initial uppföljning av krisinformationen med anledning av pandemin, utförd av Begripsam på uppdrag av MTM, visar att det är uppskattat av läsarna men samtidigt finns utmaningar i att nå fram med informationen⁷¹.

Det finns potential i att även framöver använda infrastrukturen för taltidningen som en kanal för att nå ut med kris- och samhällsinformation. Infrastrukturen kan då bli en plattform för information från fler myndigheter än MTM, vilket skulle öka möjligheten för staten att samlat och i större utsträckning än tidigare nå ut till personer med en läsnedsättning.

Kris- och samhällsinformation skulle i framtiden kunna erbjudas som en särskild titel till taltidningsläsarna. Att enbart ta del av denna information är dock inte skäl nog att beviljas stöd till läsutrustning och uppkoppling, utan det förutsätter att läsaren har tillgång till taltidningstjänsten av någon annan anledning.

Åtgärder för att nå ut till fler läsare

Syftet med dessa åtgärder är att få fler läsargrupper att upptäcka och utnyttja taltidningstjänsten. Tjänsten har potential att komma till användning för betydligt fler personer med lässvårigheter än de som använder den idag, vilket behandlas i kapitel 4. Att bredda innehållet med bland annat digitala publikationer är en del av lösningen, men inte tillräckligt.

Bredda marknadsföringen av taltidningstjänsten

Marknadsföring och information är en viktig förutsättning för att nå ut med taltidningsverksamheten. Historiskt har detta skett genom att tidningarna själva marknadsfört sin taltidningsversion, ofta genom annonsering i den egna tidningen. MTM har marknadsfört själva tjänsten, snarare än enskilda titlar.

MTM ser att det finns en stor potential för tidningarna och myndigheten att i framtiden utveckla marknadsföringen. Tidningsföretagen har oftast bäst förutsättningar att nå ut till sina egna läsare, samtidigt som MTM kan nå ut till exempelvis personer med funktionsnedsättning som inte läser tidningen idag men som skulle kunna ha glädje och nytta av taltidningen.

När ett bredare utbud av titlar ansluts till systemet, enligt utredningens förslag ovan, finns ett behov av att se över rutiner och ersättningsnivåer för marknadsföringen, för att säkerställa att bästa möjliga effekt uppnås. MTM bör i sina marknadsföringsinsatser inte marknadsföra enskilda titlar utan istället kommunicera nyttan av tjänsten som helhet.

---

⁷¹ Källa: Begripsam, 2020, *Hur har samhällsinformationen om covid-19 fungerat för personer med funktionsnedsättning*, MTM 2020/710

Erbjud en punktskriftsversion av tidningen

En del läsare med synnedsättning skulle föredra att läsa tidningen i punktskrift framför att lyssna på den upplästa taltidningen, något som inte är möjligt idag. Detta gäller inte minst personer med dövblindhet, som både har nedsatt syn och hörsel.

Det går att skapa en version av taltidningen som skickas ut i elektronisk punktskrift till de läsare som önskar det. Då kan de läsa tidningen med hjälp av en så kallad punktskriftsdisplay kopplad till sin dator, mobiltelefon eller surfplatta.

Det krävs vidareutveckling av taltidningstjänsten för att lösa detta, vilket inte är tekniskt avancerat och kostnaden för utvecklingen ryms inom taltidningsanslaget under kommande år.

Arbeta för att påverka taltidningens prissättning

Priset är en viktig faktor för många av taltidningens nuvarande och potentiella läsare. Personer med funktionsnedsättning har generellt lägre inkomster än genomsnittet⁷². Att priset på taldagstidningen som regel är i nivå med papperstidningen upplevs som problematiskt av många⁷³.

Skulle priset sänkas är det troligt att fler skulle kunna utnyttja tjänsten. Statens möjligheter att påverka tidningsföretagens prissättning är dock ytterst begränsade. Istället får MTM föra dialog med företagen för att ge en djupare förståelse för hur taltidningstjänsten fungerar och målgruppernas behov och förutsättningar.

Det finns också anledning att tro att en prisjustering kan ske naturligt när tjänsten kan börja erbjuda en taltidningsversion av tidningarnas digitala nyhetstjänst, som idag kostar betydligt mindre än en papperstidningsprenumeration. Om det inte längre finns en tydlig koppling till papperstidningen blir det förmodligen enklare att förmå tidningsföretagen att koppla priset på taltidningen till deras digitala erbjudande istället, vilket per automatik kommer att innebära en rejäl prissänkning.

Behåll formulering om nivå på taltidningsstödet

Nuvarande taltidningsförordning (11 §) säger bland annat att "Stödet får inte överstiga tidningsföretagets kostnader för taltidningen". När förordningen nu ses över anser MTM att det är av vikt att denna formulering bibehålls för att kunna ha nödvändiga verktyg att pröva ifall det finns anledning att misstänka att stödet missbrukas.

---

⁷² Källa: Begripsam, *Svenskarna med funktionsnedsättning och internet*, 2019

⁷³ Källa: Begripsam, *Potentiella läsare av taltidningar*, 2021, dnr MTM 2020/367

Främja teknikkompetens hos läsarna

Att höja läsarnas teknikkompetens är av stor nytta, såväl för läsarna själva som för myndigheten. Idag använder en stor majoritet av läsarna Daisyspelare för att lyssna på taltidningen, men ungefär tio procent har också i viss utsträckning använt någon av MTM:s mobilapplikationer för att lyssna på taltidningen.

Då Daisyspelarna är den enskilt största kostnaden vid nyrekrytering av läsare finns det pengar att spara för verksamheten om en högre andel läsare kan använda en egen smart mobil, surfplatta eller dator. MTM:s uppfattning är att det finns små möjligheter att förmå fler av de befintliga läsarna att byta teknisk lösning eftersom de allra flesta på grund av sin höga ålder och sin funktionsnedsättning skulle ha mycket svårt att klara av detta. Däremot finns det stora möjligheter att driva på utvecklingen när tjänsten breddas och i högre grad lockar andra läsargrupper med större teknisk förmåga.

För den individuella läsaren finns det stora fördelar med att kunna hantera en smart mobil eller dator. Personer med funktionsnedsättning löper särskilt stor risk att drabbas av digitalt utanförskap, som gör det svårt att fullt ut delta i samhällslivet. Genom att stötta läsarna i deras digitala kompetens blir det möjligt inte bara att lyssna på taltidning eller talböcker, utan också att interagera med myndigheters e-tjänster, ha kontakt med anhöriga via sociala medier, att delta i skolarbete eller söka jobb.

Det digitala utanförskapet är en stor och komplex fråga som kräver samverkan mellan en rad aktörer. MTM kan bidra genom att stötta de läsare som kommer i kontakt med myndighetens produkter och tjänster, och samverka kring utbildningsinsatser tillsammans med relevanta parter såsom syncentraler och bibliotek.

Åtgärder för att stärka distributionen av region- och kommuntaltidningar

Här presenteras ett antal åtgärder för att utveckla och effektivisera hanteringen av region- och kommuntaltidningar, bland annat genom att låta MTM ta över distributionen av samtliga region- och kommuntaltidningar i Sverige.

Införliva region- och kommuntaltidningar och läsare i taltidningstjänsten

I kapitel 2 beskrivs det fragmenterade systemet med region- och kommuntaltidningar, där läsarna har olika förutsättningar beroende på var i landet de bor samt huruvida de prenumererar på en dagstidning eller ej.

MTM har undersökt vilka för- och nackdelar samt ekonomiska konsekvenser som skulle följa av en centralisering av systemet för region- och kommuntaltidningar, där MTM tar över tidningsdistribution och läsarservice från regionerna och kommunerna. Den sammantagna bedömningen är att det sannolikt finns samhällsekonomiska vinster och att servicen till medborgarna skulle förbättras, men att det samtidigt är förknippat med höga kostnader på kort sikt för myndigheten. Dessa kostnader bedöms rymmas inom befintlig anslagsnivå.

Fördelarna med att låta MTM hantera samtliga landets region- och kommuntaltidningar är följande:

- Läsarna får tillgång till moderna, internetanslutna spelare som kan nyttjas till fler sorters innehåll, såsom nyheter, samhällsinformation och talböcker. Att kunna nyttja samma utrustning till flera sorters innehåll blir enklare för läsaren och blir mer kostnadseffektivt för samhället.
- Läsarna får tillgång till en framtidssäkrad tjänst där innehållet distribueras via internet istället för via cd-skivor i posten. De får del av det löpande utvecklingsarbete som MTM driver, bland annat genom att ta fram nästa generations digitala lättanvända läsutrustning.
- Läsarna får tillgång till MTM:s användarstöd med kundtjänstmedarbetare som är specialister på målgruppernas särskilda behov och den utrustning de använder. Användarstöd är svårt att lösa för de regioner och kommuner som bedriver taltidningsverksamhet i väldigt liten skala. MTM:s erfarenhet är att det för bland annat äldre personer med funktionsnedsättning krävs mycket support för att de ska kunna använda läsutrustningen och ta till sig innehållet.
- Läsarna får innehållet utan tidsfördröjningar orsakade av postgången.
- Lösningen blir likvärdig för alla läsare, oavsett var i landet de bor eller om de prenumererar på en dagstidning.
- På sikt blir det en samhällsekonomisk vinst. Även om det krävs en investering under ett antal år för att införliva läsarna i MTM:s infrastruktur kommer besparingar ske i regionerna, kommunerna och på andra håll i staten. Besparingarna tillsammans med den kostnadseffektivisering som möjliggörs i en samordnad, centraliserad verksamhet leder till att kostnaderna för samhället i stort blir lägre.

MTM har räknat på de ekonomiska effekterna av att förflytta regionernas och kommunernas taltidningsläsare till MTM:s taltidningstjänst. Beräkningarna har försvårats då ingen aktör kan ge en samlad bild av de kostnader som är förknippade med taltidningarna.

Enkelt uttryckt finns det tre kostnadsslag att ta hänsyn till: läsutrustning, distribution och användarstöd. Kostnader för produktion av innehållet i tidningarna påverkas inte, om inte tidningarna väljer att nyttja möjligheten till talsyntes som finns inbyggd i MTM:s taltidningstjänst och på så sätt reducerar kostnaderna för inläsning.

Läsutrustning: MTM:s bedömning är att merparten av de nya läsare som tillkommer är i behov av en Daisyspelare, även om målet på sikt är att en högre andel läsare ska kunna klara sig med egen mobiltelefon eller dator. Daisyspelaren från MTM ersätter i förekommande fall en Daisyspelare som bekostats av regionen. Det innebär en engångskostnad för myndigheten, men på sikt en besparing för regionerna som inte behöver förskriva spelare till framtida läsare. MTM:s kostnad för spelare, router, behovsprövning etcetera är i genomsnitt 2 080 kronor per läsare.

Distribution: En beräkning baserad på inrapporterade uppgifter från Taltidningsproducenternas förening visar att kostnaden för att skapa och skicka ut cd-skivor uppgår i genomsnitt till cirka 670 kronor per läsare och år. Motsvarande kostnad för den digitala distributionen är internetuppkopplingen som MTM tillhandahåller som kostar 360 kronor per läsare och år, vilket innebär en besparing för samhället på 310 kronor. Besparingen blir ännu större om

läsaren även lyssnar på talböcker som ett bibliotek skickar ut på cd-skivor, eftersom taltidningstjänsten kan distribuera talböcker via internet.

Användarstöd: MTM:s beräkningar är att användarstödet kostar i genomsnitt 2 375 kronor per läsare under det första året, och därefter 650 kronor per läsare per år. Hur stor motsvarande kostnad är för regionernas och kommunernas egen hantering har inte gått att få fram, eftersom supporten inte bedrivs på ett samlat och strukturerat sätt. Många supportärenden hamnar hos olika medarbetare runt om i verksamheterna, exempelvis på biblioteken och syncentralerna.

Även om det inte är möjligt att få fram några exakta siffror är den samhällsekonomiska nettoeffekten av att supportfrågorna samlas till ett ställe med expertis om både läsarnas behov och deras tekniska utrustning sannolikt positiv. Dessutom skulle servicen till läsarna förbättras.

	MTM:s taltidningstjänst	Regionernas och kommunernas befintliga lösning	Skillnad i kostnad vid övergång till MTM:s taltidningstjänst
Läsutrustning	2 080 kr/läsare	Jämförbar kostnad för de läsare som har regionernas Daisyspelare.	Något dyrare eftersom en del befintliga läsare inte har särskild läsutrustning.
Distribution	360 kr/läsare/år	Ca 670 kr/läsare/år	Besparing på ca 310 kr/läsare/år
Användarstöd	650 kr/läsare/år	Okänt, men sannolikt jämförbart.	Sannolikt ingen skillnad.

Tabell 3: Jämförelse av kostnadsstrukturen i MTM:s taltidningstjänst och regionernas och kommunernas hantering av taltidningsdistribution på cd-skivor

För att hantera en förflyttning av läsare till MTM:s taltidningstjänst föreslås att processen delas upp över ett antal år. Detta både av praktiska och ekonomiska skäl. MTM beräknar det totala antalet berörda läsare till mellan 3 300 och 4 500, och i kalkylen nedan används det högre talet.

MTM gör i dagsläget bedömningen att det finns en kapacitet att migrera 1 500 läsare per år, och att kostnaderna som förknippas med detta ryms inom befintligt anslag. Det betyder att förflyttningen genomförs under tre år om antalet läsare är 4 500. Skulle det finnas ett mörkertal och volymen av läsare är högre går det att justera tidsperioden. Och skulle kostnaderna inte rymmas inom anslaget går det att anpassa takten och migrera färre läsare per år. Detta ger MTM bra möjlighet att reglera kostnaderna från år till år.

Läsare	År 1	År 2	År 3	År 4	Totalt år 1–4
Antal läsare som flyttas till MTM	1 500	1 500	1 500	0	4 500
Ackumulerat antal läsare som flyttats	1 500	3 000	4 500	4 500	4 500

Tabell 4: Migreringstakten av läsare från regionernas och kommunernas lösning till MTM:s taltidningstjänst.

Migreringskostnad, kronor	År 1	År 2	År 3	År 4	Totalt år 1–4
Läsutrustning	3 120 000	3 120 000	3 120 000	0	9 360 000
Användarstöd uppstart	2 587 500	2 587 500	2 587 500	0	7 762 500
Summa migrering	5 707 500	5 707 500	5 707 500	0	17 122 500

Tabell 5: Beräkning av MTM:s engångskostnader för migrering av 4 500 läsare från regionernas och kommunernas lösning till MTM:s taltidningstjänst.

Driftskostnad, kronor	År 1	År 2	År 3	År 4	Totalt år 1–4
Distribution	540 000	1 080 000	1 620 000	1 620 000	4 860 000
Användarstöd löpande	975 000	1 950 000	2 925 000	2 925 000	8 775 000
Summa drift	1 515 000	3 030 000	4 545 000	4 545 000	13 635 000

Tabell 6: Beräkning av MTM:s ökning av driftskostnader efter migrering av 4 500 läsare från regionernas och kommunernas lösning till MTM:s taltidningstjänst.

I beräkningen ovan pågår migreringen under tre år, vilket kostar myndigheten cirka 17 miljoner kronor. Samtidigt ökar driftskostnaderna i takt med att läsarna läggs till. Från år fyra och framåt är de nya läsarna införlivade i ordinarie driftverksamhet, vilket med 4 500 personer innebär ökade kostnader på cirka 4,5 miljoner kronor per år.

Allt sammantaget bedömer MTM att en centralisering och effektivisering av distribution och användarstöd innebär att kostnaderna för samhället som helhet kommer att minska.

Därtill bedömer MTM att servicen till läsarna kommer att öka i och med en mera framtidssäker teknisk plattform som gör det möjligt att ta del av nyheter, böcker och samhällsinformation i en och samma tjänst.

Belasta taltidningsanslaget med kostnaderna för region- och kommunaltidningarna

Det uppdrag MTM har sedan tidigare att tillgängliggöra region- och kommunaltidningar via taltidningstjänsten, som alltså hittills endast gagnat de läsare som har en prenumeration på en taldagstidning, har belastat MTM:s kulturanslag med produktions- och driftskostnader på cirka 650 000 kronor per år. Om arbetet med region- och kommunaltidningarna ska skalas upp enligt förslaget ovan anser MTM att kostnaderna för detta bör belasta taltidningsanslaget, för att göra det tydligare vilka kostnader som hör till vilken del av verksamheten.

Åtgärder för att effektivisera arbetet

Här presenteras förslag på åtgärder som kan förenkla och effektivisera arbetet med taltidningstjänsten för MTM, taltidningsnämnden och tidningsföretagen, samt ett förslag om att upphäva en förordning som inte längre tillämpas.

Utveckla och effektivisera taltidningsnämndens uppdrag och uppgifter

Taltidningsnämnden spelar en viktig roll i förflyttningen mot en taltidningstjänst i takt med tiden. Nämndens ledamöter representerar relevanta organisationer och innehar branschexpertis som är väsentlig för verksamhetens utveckling och för att MTM:s främjandearbete gentemot tidningsbranschen ska bli så effektivt som möjligt.

I takt med digitaliseringen av taltidningstjänsten har taltidningsnämndens arbete minskat i omfattning. Anslaget har gått från 120 miljoner till strax över 40 miljoner under ett drygt decennium. Av nuvarande anslag fattar nämnden beslut om cirka sju miljoner kronor.

Taltidningsnämnden kommer också fortsättningsvis behöva fatta beslut kring vilka tidningar som är berättigade taltidningsstöd. MTM föreslår emellertid att det är MPRT som gör bedömningen om huruvida publikationerna uppfyller alla krav som ställs i definitionen av "allmänna nyhetsmedier" och därmed är aktuell som taltidning. I de fall mediestödsnämnden inte gjort en bedömning om en titel uppfyller kraven för en allmän nyhetsmedia bör MTM ha möjlighet att inhämta ett yttrande från MPRT. Taltidningsnämnden fattar därefter beslut utifrån rekommendationen.

Arbetet kan också effektiviseras genom att nivåer på stöd beslutas av MTM snarare än av taltidningsnämnden, vilket ger en effektivare beslutsväg, minskar den administrativa bördan och ger nämnden mer tid att agera rådgivande i utvecklingen av tjänsten.

Automatisera administrativa rutiner

Stödmodellen för taldagstidningar är i sin nuvarande utformning administrativt tung, både för tidningsföretagen och för MTM. Det finns ett stort behov av att förenkla och där det är möjligt också automatisera ansökningsförfarandet, vilket skulle effektivisera arbetet och minska risken för fel. När förordningen och

stödmodellen nu ses över är det ett bra tillfälle att skapa nya, förenklade administrativa processer och beslutsvägar.

Upphäv förordning om radio- och kassettidningar

Radio- och kassettidningar finns inte längre som en del av taltidningsverksamheten, men *förordning (1988:582) om statligt stöd till radio- och kassettidningar*, som reglerar dessa, finns kvar. Eftersom den inte längre tillämpas föreslår MTM att den upphävs, inklusive *föreskrifterna (KRFS 1995:1) om statlig ersättning för utgivning av vissa taltidningar ändrad genom KRFS 1998:2 Nr 2*.

Stegvis implementering av förändringar

MTM föreslår att de åtgärder som är, eller riskerar att bli, särskilt kostnadsdrivande implementeras stegvis över ett antal år. Eftersom kostnaderna i flera fall påverkas av variabler som är svåra att exakt förutse är det viktigt att myndigheten har verktyg för att reglera förändringstakten om det är nödvändigt för att bibehålla kostnadskontrollen.

Detta berör två områden: förslaget att ändra i förordningen så att den utgår från definitionen av "allmänna nyhetsmedier" i mediestödsförordningen, samt förslaget att införliva distribution och hantering av läsare av region- och kommuntaltidningar som idag läser på cd-skiva.

Vad gäller frågan om "allmänna nyhetsmedier" så skulle en övergång till den nya definitionen att leda till att fler medier kan inkluderas i taltidningstjänsten. Detta är avsikten. Genom att inkludera fler typer av publikationer kan taltidningstjänsten bli relevant och användbar för fler läsargrupper.

Men fler läsare innebär också ökade kostnader. Framför allt gäller detta de läsare som har störst lässvårigheter och som behöver en Daisyspelare. MTM gör en behovsprövning för varje enskild läsare och beviljar endast Daisyspelare för de läsare som på grund av sin funktionsnedsättning inte kan hantera en smart mobiltelefon eller dator.

I kapitel 4 finns en analys av de potentiella läsargrupper som kan tillkomma när tjänsten blir bredare. Utifrån denna analys görs bedömningen att en stor andel av dessa läsare kan använda en smart mobil eller dator och därför inte behöver någon Daisyspelare. Dessa läsare är därför inte lika kostnadsdrivande som dagens taltidningsläsare.

Trots detta är det svårt att i nuläget bedöma i vilken takt läsarantalet kommer öka till följd av förändringen, eller hur stor andel av de nya läsarna som har behov av Daisyspelare. Därför föreslår MTM att förändringen sker gradvis, genom att MTM släpper in nya publikationer i tjänsten i en takt som gör att myndigheten bibehåller kostnadskontroll.

Visionen är att det i framtiden ska vara möjligt för alla textbaserade "allmänna nyhetsmedier" att tillgängliggöras så att taltidningsläsarna får tillgång till samma mångfald i medieutbudet och ha samma valmöjligheter som andra medborgare.

Vad gäller förslaget om region- och kommunaltidningar föreslår MTM även här att förändringen implementeras stegvis över ett antal år. Genom att överföra ett begränsat antal läsare per år har myndigheten kontroll över att kostnaderna ryms inom anslaget. Enligt nuvarande bedömning har MTM kapacitet att förflytta 1 500 läsare per år, men det är fullt möjligt att minska takten om så krävs.

Uppföljning till uppdragsgivaren varje år

Om förslagen om "allmänna nyhetsmedier" samt region- och kommunaltidningar blir verklighet är det MTM:s avsikt att planera för genomförandet i närmare detalj. Syftet är bland annat att få en djupare och mer detaljerad kunskap om vilka nya titlar som kan tillkomma, hur stor den årliga kapaciteten är för att integrera nya titlar samt att säkerställa att myndigheten har en organisation på plats för att kunna hantera detta.

Utöver det kommer MTM att följa upp förändringarna och redovisa detta årligen till uppdragsgivaren. Vid denna uppföljning redovisar myndigheten hur utvecklingen ser ut vad gäller läsartillväxt, kostnader, hur förändringarna påverkat andra aktörer som exempelvis regioner och kommuner samt hur förändringarna har påverkat läsarna.

Främja tidningarnas tillgänglighet

Detta avsnitt beskriver de förslag på åtgärder som handlar om att främja en ökad tillgänglighet till det redaktionella innehållet i tidningarnas egna kanaler och plattformar. Om tidningarna blir mer tillgängliga blir de möjliga att använda för fler personer med lässvårigheter eller andra funktionsnedsättningar, vilket ur ett jämlikhetsperspektiv är att föredra framför särlösningar som taltidningen. Principen om universell utformning handlar om just detta, att redan från början utforma en produkt eller tjänst på sådant sätt att så många som möjligt kan nyttja den, istället för att göra tillgänglighetsanpassningar i efterhand. Om en produkt eller tjänst utformas på ett universellt sätt ökar dessutom användbarheten för alla.

MTM har i uppdrag att vara ett kunskapscenter och arbeta främjande gentemot bland andra mediebranschen, och vägleda dem i att öka tillgängligheten i sina produkter. Om tidningarna redan från början har en hög tillgänglighet innebär det att taltidningstjänsten får en smalare målgrupp vars behov inte kan tillgodoses av kommersiella aktörer.

Det finns stora fördelar ur både ett jämlikhetsperspektiv och ett samhällsekonomiskt perspektiv att tidningarnas tillgänglighet ökar och behovet av taltidningstjänsten minskar, men för MTM är möjligheten att åstadkomma detta begränsad. Det finns få möjligheter att ställa skarpa tillgänglighetskrav på tidningsföretagen, som exempelvis inte omfattas av det europeiska tillgänglighetsdirektivet.

Avsaknaden av statlig reglering betyder att utvecklingen mot högre tillgänglighet sannolikt kommer att gå långsammare för tidningarnas digitala tjänster än exempelvis för e-handelsbranschen eller den finansiella sektorn som kommer att

omfattas av hårdare krav när det europeiska tillgänglighetsdirektivet förväntas bli svensk lag år 2025.

Åtgärder för att främja ökad tillgänglighet i tidningsföretagens egna produkter Som tidigare nämnts är främjandearbetet ett viktigt uppdrag för MTM och det pågår redan arbete gentemot mediebranschen. Det finns goda möjligheter att stärka detta arbete i samband med ett omtag av taltidningstjänsten, enligt åtgärdsförslagen ovan. Det blir ett naturligt tillfälle att sätta fokus på tillgänglighetsfrågan hos mediehusen. På så sätt kan utvecklingen av taltidningstjänsten fungera som en hävstång även i främjandearbetet, vilket skulle medföra positiva effekter för tidningarnas tillgänglighet.

Sprida kunskap och inspirera till förändring

Genom att vara ett kunskapscentrum för tillgänglig läsning kan MTM både sprida kunskap kring tillgänglighetsaspekter för såväl beslutsfattare som produktutvecklare, och inspirera till förändring genom att ligga i framkant på tillgänglighetsområdet vad gäller den egna produktutvecklingen. Därigenom kan MTM med hjälp av så kallad mjuk styrning förbättra tillgängligheten i mediebranschen generellt.

Främja extern innovation

Att främja innovation för tillgänglig läsning är en viktig del av MTM:s arbete som kan ske på olika sätt och rikta sig mot olika aktörer. Tidningsbranschen är en självklar aktör i sammanhanget, men MTM ser också att det är betydelsefullt att främja innovation på tillgänglighetsområdet i bredare bemärkelse, till exempel i samarbete med akademien, den idéburna sektorn och/eller offentlig sektor. Det handlar således om att främja innovation för tillgänglighet som kan kopplas till social hållbarhet, demokratiutveckling och delaktighet i samhället i linje med Agenda 2030.

En viktig pusselbit i arbetet med att främja extern innovation utöver relationsskapande och kunskapsspridning är möjligheten att kunna ge finansiellt stöd till olika aktörer. Viss innovation kan ske genom upphandling. Detta bedömer MTM vara möjligt att göra idag utifrån de behov MTM ser för taltidningstjänsten.

MTM föreslår att möjligheten att ge ekonomiskt stöd till tidningsbranschen för innovationsarbete som leder till ökad tillgänglighet förs in i myndighetens instruktion eller regleringsbrev.

I sammanhanget finns det anledning att inspireras av hur andra myndigheter kan främja innovation. PTS finansierar utvecklingsprojekt och genomför innovationstävlingar. I PTS:s förordning med instruktion (2007:951) framgår att

myndigheten genom upphandling eller stöd av mindre betydelse⁷⁴ får finansiera utvecklingsprojekt, andra insatser för ökad tillgänglighet, användbarhet och mångfald inom it och elektronisk kommunikation samt för elektroniska tjänster för personer med funktionsnedsättning och personer med speciella behov.

MTM bedömer att motsvarande tillägg till myndighetens förordning med instruktion eller regleringsbrev skulle skapa möjligheter att ge finansiellt stöd åt mediebranschens innovationssatsningar för en ökad tillgänglighet, i den mån det är möjligt utan att det innebär olovligt statsstöd. Eftersom tidningsbranschen inte omfattas av tillgänglighetslagstiftning på samma sätt som andra branscher är denna typ av stöd viktigt för att åstadkomma den förflyttning som behövs för att nå likvärdig läsning för alla.

Då taltidningen liksom resten av mediesektorn står inför stora förändringar är det svårt att i nuläget närmare specificera vilken innovationsmetod som främst bör främjas (tävling, fond eller innovationsupphandling). MTM föreslår därför, med hänsyn till nuvarande juridiska begränsningar såsom exempelvis bestämmelserna kring statsstöd, att uppdragsgivaren möjliggör att taltidningsanslaget kan användas till innovationsfrämjande insatser. Det är väsentligt att möjligheten att stötta innovation kan anta den form som krävs för att bäst främja tillgänglig nyhetsläsning. MTM bör i detta arbete samarbeta nära andra aktörer såsom PTS och MPRT. Även dialogen med taltidningsnämnden är av största vikt.

Ökad samverkan mellan MTM och MPRT

I och med att antalet potentiella taltidningar blir fler i samband med att urvalsprincipen föreslås vara baserad på definitionen av "allmänna nyhetsmedier" i stället för "dagstidning" är dialogen med MPRT av stor vikt. MTM anser att det är MPRT:s bedömning av vad som utgör en allmän nyhetsmedia som bör ligga till grund för vilka publikationer som är aktuella som taltidning.

Samtidigt har MTM kunskap om tillgänglighetsfrågor som kan komma MPRT till gagn när det gäller de tillgänglighetskrav som ställs för att uppbära mediestöd. För att få mediestöd enligt mediestödsförordningen är två av kraven att nyhetsmedierna ska vara allmänt tillgängliga (4 §, p 3) och att de ska främja tillgängliggörande av sitt redaktionella innehåll till personer med funktionsnedsättning (4 §, p 7).

Vid bedömning av det sistnämnda kravet ska den tekniska utvecklingen och det allmänna nyhetsmediets storlek och ekonomiska förutsättningar beaktas. Här kan således MTM:s expertis på tillgänglighetsområdet komma till stor användning. En fördjupad dialog och samverkan mellan MTM och MPRT är därför önskvärd.

---

⁷⁴ Källa: Kommissionens förordning (EU) nr 360/2012 av den 25 april 2012 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse som beviljas företag som tillhandahåller tjänster av allmänt ekonomiskt intresse

Övergripande bedömning av kostnader

Det finns flera olika variabler som påverkar kostnaden för taltidningen, både på kort och lång sikt. Den sammantagna kostnadsutvecklingen är svår att bedöma mot bakgrund av följande:

På medellång sikt är det rimligt att anta att *tidningarnas pris* kommer att sänkas då framtidens läsare kommer att ha mer dynamiska läsvanor och vara vana vid en lägre digital prissättning. Detta kommer medföra att dagens prissättning av en taldagstidning kommer att anpassas mer mot priset på den digitala tidningen, vilket gynnar läsarna. Eventuellt kan det finnas behov av att i samband med en sådan prisförändring se över de ersättningsnivåer MTM betalar till de dagstidningar som finns i systemet idag.

MTM bedömer på kort och medellång sikt att *antalet läsare* kommer bli fler, vilket innebär kostnadsökningar för utrustning och support. I takt med att tidningarna blir allt mer tillgängliga kommer sannolikt inflödet av nya läsare att avstanna eftersom allt fler kommer kunna tillgodogöra sig nyheter på tidningarnas egna webbsidor eller i mobila applikationer. MTM bedömer att en sådan utveckling ökar kostnaden på kort och medellång sikt, men när tillgängligheten blir högre inom mediesektorn kommer kostnaderna för taltidningstjänsten att bli lägre. Exakt när denna vändpunkt sker är dock svårt att förutse.

Innovationsarbetet som taltidningen står inför i och med att fler funktioner läggs till som möjliggör bland annat digitala nyhetsflöden och samhällsinformation innebär också ökade kostnader. Förhoppningen är att en innovativ produktutveckling leder till att tjänsten blir mer populär och når grupper som inte tidigare använt tjänsten. Hur stor denna ökning blir är dock svårt att förutse. Flera av grupperna som MTM önskar nå är inte vana nyhetskonsumenter och därmed är tröskeln för att börja läsa taltidningen hög.

MTM ser att det *administrativa arbetet* för taltidningen kan effektiviseras och att det här finns möjligheter att minska arbetskostnader både för tidningsföretagen och för myndigheten.

I dagsläget läser de flesta taltidningsläsare med hjälp av en Daisyspelare. Om nya läsargrupper istället läser på egen mobiltelefon eller surfplatta, skulle kostnaden per användare minska avsevärt. När taltidningstjänsten i början av 2010-talet genomgick ett tekniskifte överskattade MTM viljan hos läsarna att byta till annan utrustning. Många i kommande läsarmålgrupper har en annan teknikvana och användarmönstren ser därmed annorlunda ut.

Tidigare har det krävts en *betalningsvilja och betalningsförmåga* för att få tillträde till taltidningstjänsten. Detta kommer i och med MTM:s förslag att minska i betydelse då det blir möjligt för nyhetsmedier som inte tar betalt av läsarna att bli tillgängliga i tjänsten (även om denna infasning sker gradvis). MTM har genom användarundersökningar och fokusgrupper förstått att priset är en exkluderande faktor. Hur stort intresset är att ta del av nyheter är emellertid också svårt att förutse och därför föreslår MTM ett gradvis införande för att kontrollera kostnadsutvecklingen.

En substantiell kostnad för taltidningsverksamheten är den investering som görs för att föra in de regionala och kommunala tidningarna i taltidningens

infrastruktur fullt ut. Detta är en förändring som skulle kunna fördubbla antalet användare av tjänsten. Att migrera dessa läsare kostar cirka 17 miljoner kronor fördelat över en period av tre år, samtidigt som driftskostnaderna ökar successivt och innebär en kostnadsökning på cirka 4,5 miljoner kronor per år (räknat på 4 500 läsare, se beräkning ovan).

Hur omfattande intresset är att använda taltidningsplattformen är en avgörande faktor för hur stor årlig kostnad detta kommer att innebära. MTM har också möjligheten att sprida dessa kostnader över en längre tid än tre år om det finns behov av detta. Det är viktigt att sätta kostnaderna för myndigheten i relation till de besparingar som kommer att kunna ske ute i landets regioner och kommuner när de inte längre behöver förskriva läsutrustning, tillverka och skicka cd-skivor och hantera supportärenden i samma utsträckning som tidigare.

Prognoserna för taltidningstjänstens kommande kostnader är svåra att göra i och med att medielandskapet förändras i snabb takt. Innovationer i branschen sker ibland också genom språng. MTM:s bedömning är dock att de utgiftsprognoser som lämnats till departementet rymmer de kostnader myndigheten ser för att tjänsten ska utvecklas i takt med tiden. För att behålla kontroll över hur kostnaderna utvecklas föreslås att MTM nyttjar sin förskrivningsrätt för att gradvis verkställa breddandet av stödutrustning till alla nya titlar. Om tjänsten på sikt får ett stort genomslag hos nya användare kan kostnaderna emellertid komma att öka utöver det anslag MTM tilldelas idag för taltidningsverksamheten.

Juridiska konsekvenser

Flera av de aktiviteter som utredningen presenterar kräver förändringar i taltidningsförordningen för att kunna realiseras. Aktiviteterna bidrar till den utveckling av tillgänglig nyhetsläsning MTM önskar se, det vill säga en mer tillgänglig tidningsmarknad och en taltidningstjänst som är anpassad efter de läsarbehov som finns. Nedan presenteras de förordningsändringar MTM ser är nödvändiga för att åstadkomma denna förflyttning.

Utgå från en ny definition av vilka medier som omfattas

Att övergå från presstödsförordningen till mediestödsförordningen och definitionen av "allmänna nyhetsmedier" istället för "dagstidning" är en förändring som MTM bedömer som nödvändigt för att modernisera tjänsten. MTM ser här inget behov av att förändra de krav som mediestödsförordningen ställer på allmänna nyhetsmedier i 4 §. Det är snarare en styrka att taltidningsverksamheten lutar sig på samma definition som mediestödsnämnden använder i sina bedömningar om stöd.

Eftersom definitionen av "allmänna nyhetsmedier", 3 § i mediestödsförordningen, inte innehåller några tröskelvärden eller allmänna förutsättningar för stöd – till skillnad från definitionen av "dagstidningar" i presstödsförordningen – bör hänvisning göras även till de tröskelvärden som anges i 4 § i mediestödsförordningen. På så vis avgränsas kategorin

stödberättigade till att vara samma som enligt mediestödsförordningen, vilket MTM bedömer vara rimligt.

Begreppet "allmänt nyhetsmedium" och de tröskelvärden som beskrivs i mediestödsförordningen har noga övervägts i förarbetena till mediestödsförordningen. Dessutom framstår det som en naturlig utveckling av taltidningsstödet att även fortsättningsvis luta sig mot ett befintligt begrepp, men som omfattar fler medier. Att så många som möjligt i målgruppen ska få tillgång till allmänna nyhetsmedier snarare än enbart till dagstidningar framstår också som en logisk utveckling och förflyttning av taltidningsstödet syfte.

Enligt 4 § i mediestödsförordningen får mediestöd lämnas till allmänna nyhetsmedier som:

1. har ett redaktionellt innehåll som utgör minst 50 procent av hela innehållet,
2. har ett exklusivt, egenproducerat redaktionellt innehåll bestående av nyhetsbevakning och granskning som utgör minst 20 procent av mediets hela innehåll,
3. är allmänt tillgängliga,
4. har en egen titel med självständiga redaktionella resurser,
5. har en ansvarig utgivare,
6. följer god medieetisk sed,
7. främjar tillgängliggörande av sitt redaktionella innehåll till personer med funktionsnedsättning,
8. är riktade till en svensk målgrupp,
9. publiceras eller sänds minst 45 gånger per år (hög regelbundenhet), och
10. har minst 1 500 regelbundna användare (god användarförankring).

När det gäller bedömningen av vem som är berättigad till taltidningsstöd föreslår MTM, som tidigare nämnts, att en sådan prövning ska utgå från MPRT:s bedömning av huruvida publikationen uppfyller kraven för allmänna nyhetsmedier i 4 § i mediestödsförordningen.

Utöver de tröskelvärden som följer av 4 § i mediestödsförordningen behövs alltså särskilda krav för taltidningsstöd enligt taltidningsförordningen. Här anser MTM att 7 § i taltidningsförordningen, utöver definitionen av allmänna nyhetsmedier, också behöver innehålla en bestämmelse som säger att innehållet i tidningen i huvudsak måste vara textbaserat.

Utöver det bör taltidningsförordningen även innehålla ett krav på att tidningsföretaget ska kunna leverera sitt innehåll i ett format som är kompatibelt med taltidningstjänstens tekniska plattform.

För att uppfylla kraven om allmänna nyhetsmedier (4 §) ska det finnas en ansvarig utgivare i den mening som avses i tryckfrihetsförordningen (1949:105) eller yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469) samt i lag (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden.

En utvidgning till allmänna nyhetsmedier innebär, enligt MTM:s bedömning, att vissa av medieföretagens taltidningar fortfarande kommer att falla under

bilageregeln i TF, medan andra sannolikt kommer falla under databasregeln i YGL (tillhandahållanden till allmänheten av information ur en databas enligt 1 kap. 4 §). Detta förutsätter att det åtminstone finns frivilligt utgivningsbevis enligt 1 kap. 4 § (1) YGL och att innehållet tillhandahålls allmänheten på något av de sätt som anges i 1 kap. 4 § (2) YGL. MTM:s bedömning är att så länge ett frivilligt utgivningsbevis finns enligt YGL är grundlagsskyddet inte hotat av taltidningstjänsten.

Som konsekvens av skiftet till allmänna nyhetsmedier behöver följande tas i beaktande i översynen av förordningen:

- Begreppet "allmänt nyhetsmedium" förs in i 3 §, varvid begreppet dagstidning utgår.
- Hänvisning görs till 3 och 4 §§ mediestödsförordningen som avser definitionen av "allmänt nyhetsmedium" samt ovan nämnda tröskelvärden.
- Översyn av bestämmelser som innefattar begreppet "dagstidning", till exempel justering av definitionen för "målgrupp" i 3 § och ändamålet med stödet i 4 §.

Behåll formulering om nivå på taltidningsstödet

I 11 § i nuvarande taltidningsförordning finns följande formulering: "Stödet får inte överstiga tidningsföretagets kostnader för taltidningen." Då MTM inte förordar en prisreglering av tidningarna från offentligt håll är denna eller en likvärdig formulering viktig för att visa att det inte går att överprissätta tidningarna i systemet.

Införliva region- och kommuntaltidningar och läsare i taltidningstjänsten

Enligt presstödsförordningen ges inte stöd till tidningar som ges ut av staten eller en kommun (1 kap. 1 § presstödsförordningen). På motsvarande sätt ges inte heller mediestöd till allmänna nyhetsmedier som ges ut av staten, en kommun eller en region eller av verksamhet som finansieras genom lagen (2018:1893) om finansiering av radio och tv i allmänhetens tjänst (16 § mediestödsförordningen). Region- och kommuntaltidningar är exempel på sådana tidningar som idag inte är berättigade till taltidningsstöd. Däremot kan prenumeranter av en dagstaltidning erhålla sin region- och kommuntaltidning som en tilläggstjänst.

Enligt taltidningsförordningen tillhandahåller MTM Daisyspelare uteslutande till dagstaltidningsprenumeranter. Som har beskrivits i kapitel 2 gör MTM en behovsprövning för att avgöra vilket slags utrustning som är nödvändig för läsaren. Utrustningen tillhandahålls därefter av MTM utan kostnad för läsaren. Den kostnad MTM har för utrustningen finansieras genom taltidningsanslaget.

Utrustningen som läsaren tillhandahåller är således inte del av det stöd som tidningsföretaget får. Utrustningen är inte heller att betrakta som ett statligt stöd, eftersom den tillhandahålls en privatperson. Enligt MTM:s bedömning finns det därför möjlighet att i taltidningsförordningen reglera att läsutrustning även

kan tillhandahållas en läsare som enbart läser en region- och kommuntidning, men som inte har abonnemang på dagstidning.

MTM framhöll redan i budgetunderlaget 2017–2019 samt i rapporten av uppdraget *Samordnad taltidningsdistribution* betydelsen av att kunna erbjuda behovsprövad utrustning även för prenumeranter av regionaltidningar och andra framtida tjänster. Detta skulle innebära en förändring av 19 § taltidningsförordningen.

Mot bakgrund av detta föreslås att MTM ska kunna genomföra en behovsprövning och därigenom tillhandahålla behovsprövad utrustning även till personer i målgruppen som enbart prenumererar på en region- och kommuntidning.

Upphäv förordning om radio- och kassettidningar

Av förarbetena till taltidningsförordningen framgår att när produktionen och distributionen av taltidningar endast sker i det nya systemet och det således inte längre förekommer några radio- och kassettidningar kan förordningen (1988:582) om statligt stöd till radio- och kassettidningar upphävas. Eftersom det inte längre förekommer några radio- och kassettidningar kan nämnda förordning och därtill anknyttande föreskrift (KRFS 1995:1 ändrad genom KRFS 1998:2 Nr 2) upphävas.

Stegvis implementering

För att säkerställa att förändringarna inte överstiger det anslag som MTM idag har för taltidningsverksamheten kommer en tidsbegränsad prioritet att behöva införas mellan titlar.

Inledningsvis bör förordningen dels ge MTM möjlighet att meddela föreskrifter om verkställighet av förordningen, dels ge möjlighet till *ytterligare* föreskrifter om (1) förutsättningar för stöd, (2) mottagarutrustning och särskilt abonnemang och (3) prioritet. En bestämmelse om prioritet finns inte alls idag och förslagsvis förs en sådan bestämmelse in efter 10 § enligt följande:

"Taltidningsnämnden ska vid sin fördelning av stöd enligt denna förordning särskilt ta hänsyn till i vilken utsträckning stödet kan förväntas bidra till att ändamålet med stödet enligt 4 § uppfylls."

När det gäller bemyndiganden ändras förslagsvis 20 § i förordningen enligt följande:

"20 § Myndigheten för tillgängliga medier får meddela ytterligare föreskrifter om (1) förutsättningar för stöd, (2) mottagarutrustning och särskilt abonnemang och (3) prioritet. Myndigheten för tillgängliga medier får också meddela föreskrifter om verkställighet av denna förordning."

Om en bestämmelse om prioritet förs in i förordningen (vilken tar sikte på stödet till tidningsföretagen) får MTM ett verktyg för att kunna sälla bland

ansökningarna så att medlen används på bästa sätt i förhållande till ändamålet med stödet.

En bestämmelse om rätt att meddela *ytterligare* föreskrifter om (1) förutsättningar för stöd, (2) mottagarutrustning och särskilt abonnemang och (3) prioritet skulle därutöver ge MTM ännu bättre förutsättningar att kunna bestämma vad som ska gälla i förhållande till de bestämmelser som anges i förordningen, till exempel när det gäller mottagarutrustning och särskilt abonnemang enligt 19 §.

När det gäller frågan om prioritet efterfrågar MTM en fortsatt dialog med departementet om möjligheterna för MTM att meddela sådana föreskrifter.

Finansiering av innovation

De aktiviteter som handlar om att främja tidningarnas tillgänglighet är viktiga, men kräver i de flesta fall inte någon förändring av förordningen. För att utveckla MTM:s arbete med innovation behövs emellertid ett förtydligande i MTM:s regleringsbrev som möjliggör att taltidningsanslaget får användas till externa innovationsaktiviteter likt de som presenterats ovan i stycket *Främja extern innovation*. MTM önskar här få in skrivningar i myndighetens förordning med instruktion eller regleringsbrev i likhet med hur dessa är utformade i PTS förordning med instruktion. För innovation av mer intern karaktär bör taltidningsanslaget få användas till utvecklingsprojekt i syfte att effektivisera verksamheten, vilket skulle kunna innebära att avskrivningar för investeringar får göras på anslaget.

Sammanfattande slutsatser

MTM föreslår att taltidningsförordningen skrivs om så att urvalet av tidningar i tjänsten baseras på definitionen av "allmänna nyhetsmedier" som regleras i mediestödsförordningen, istället för definitionen av "dagstidningar" i presstödsförordningen som är fallet idag.

Syftet är att få ett modernare regelverk som omfattar en större bredd av nyhetsmedier, däribland helt digitala nyhetskällor och sådana som är gratis för läsaren att ta del av. MTM bedömer att denna förändring kommer att göra taltidningstjänsten relevant för fler läsargrupper, och samtidigt anpassa tjänsten till ett föränderligt medielandskap.

Denna förändring är den enskilt viktigaste av de åtgärdsförslag som presenteras, eftersom den är en förutsättning för att många av de andra förslagen ska gå att genomföra.

Exempel på andra åtgärder för att utveckla taltidningstjänsten är att satsa mer på innovation av tjänsten, att bredda marknadsföringen för att nå fler läsare, att utveckla och effektivisera taltidningsnämndens arbete och att tillgängliggöra samhällsinformation på ett bättre sätt.

Vad gäller region- och kommuntidningar föreslår MTM att myndigheten tar över hanteringen av de läsare som idag får sin tidning på cd-skiva direkt från sin region eller kommun. Det har stora fördelar för läsarna som får tillgång till

modernare spelare som även kan användas till nyheter och böcker, samt tillgång till MTM:s användarstöd när de behöver support. Det har också fördelar ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, då MTM bedömer att de totala kostnaderna blir lägre om hanteringen centraliseras och effektiviseras. Det skulle innebära att myndigheten tar över kostnader från regionerna och kommunerna.

För att hantera de ekonomiska konsekvenserna av förslagen kring ”allmänna nyhetsmedier” respektive region- och kommuntidningar föreslår MTM en stegvis implementering, utspridd över ett antal år. Genom att reglera vilken takt nya publikationer och nya läsare läggs till i taltidningstjänsten kan myndigheten säkerställa att kostnaderna ryms inom nuvarande anslagsnivå.

Utöver förändringarna som rör taltidningstjänsten föreslår MTM även en ökad satsning på marknadsfrämjande aktiviteter, bland annat att myndigheten ska få möjlighet att ge stöd till tidningsföretag som satsar på innovation för att öka tillgängligheten.

Målet är att det marknadsfrämjande arbetet ska leda till en ökad tillgänglighet till det redaktionella innehållet i tidningarnas egna kanaler. När fler personer med kan ta del av nyheter direkt genom tidningarnas egna kanaler innebär det en större likvärdighet och att behovet av en särlösning som taltidningen minskar.

MTM anser att det är viktigt att både modernisera taltidningstjänsten och att främja en ökad tillgänglighet på marknaden. Bara genom att arbeta på båda fronter samtidigt blir det möjligt att nå fram till visionen om att all nyhetsläsning ska vara tillgänglig.

Slutord

Vi lever i en tid med ett ständigt informationsbrus. Det är lätt att få känslan att nyhetsflödet och samhällsdebatten finns överallt hela tiden. Telefoner plingar till med braskande rubriker, de sociala medierna fylls med länkar till tidningsartiklar, dramatiska händelser liverapporteras oavsett var i världen de äger rum.

För den som lever i ett överflöd av information är tillgängligheten till nyheter inget problem. Nyheterna och debatten når emellertid inte alla.

Den här utredningen handlar om de personer som hamnar utanför det demokratiska samtalet genom att inte ha tillgång till nyheter. Om de som inte kan följa med i rapporteringen om bekämpningen av pandemin, som inte kan läsa granskningen av makthavarna eller ta del av analysen av matchen som alla pratar om.

Personer som på grund av en funktionsnedsättning har svårt att läsa på samma sätt som andra kan idag inte ta del av nyheter på ett likvärdigt sätt. Att lyssna på radio eller titta på tv fungerar bra för vissa, men inte för alla. Och bevakningen av hemkommunen är det ofta den lokala tidningsredaktionen som är bäst på.

Genom taltidningstjänsten har staten gjort det möjligt för personer med en läsnedsättning att ta del av nyheterna under 40 år. Men nu behöver tjänsten moderniseras, för att kunna vara till nytta i framtiden också.

I den här utredningen har MTM presenterat 18 åtgärdsförslag som på olika sätt bidrar till en mer likvärdig nyhetsläsning. De flesta av förslagen handlar om att förbättra taltidningstjänsten, och några av förslagen går ut på att främja tillgängligheten i tidningsbranschens egna produkter och tjänster. Som scenarierna i kapitel 6 visar är det nödvändigt att både utveckla taltidningstjänsten och främja tillgängligheten i branschen. Bara genom att arbeta med båda frågorna samtidigt blir det möjligt att på sikt nå fram till visionen om ett samhälle där all nyhetsläsning är tillgänglig.

MTM:s ambition med förslagen som rör utvecklingen av taltidningstjänsten är att den ska bli relevant för fler läsare. I kapitel 4 redogörs för vilka potentiella läsargrupper som skulle kunna ha nytta av taltidningen men som inte använder den i någon nämnvärd utsträckning idag. För att taltidningen ska vara användbar för dessa läsare måste tjänsten bättre spegla hur medielandskapet och läsarnas behov ser ut idag.

En del av åtgärdsförslagen är sådana som MTM har möjlighet att börja arbeta med omgående. I dessa fall tjänar den här utredningen som en grund att stå på när ett viktigt förändringsarbete påbörjas på myndigheten.

Andra förslag kräver förändringar i myndighetens styrning och i taltidningsförordningen. Förhoppningen är att denna utredning bidrar till en djupare förståelse för vilken roll taltidningstjänsten spelar i samhället och vilka förändringar som måste ske för att den ska kunna vara betydelsefull även i framtiden.

Framtiden är svår att förutspå. MTM har i denna utredning tittat på de viktigaste omvärldstrenderna för att försöka förstå vilka förväntningar framtidens läsare har på tillgängliga nyheter. Men utvecklingen kan också ta vägar som är omöjliga att förutse.

Det viktiga är att taltidningstjänsten ges förutsättningar att kunna utvecklas i takt med tiden. Så att alla medborgare, oavsett förutsättningar, kan följa med i nyheterna och det demokratiska samtalet på lika villkor.